ŠIAURĖS ATĖNAI

ISSN 1392-7760 2023 m. balandžio 7 d. Nr. 7 (1407) Kaina 1,80 Eur

Laisvės partijos rėmėjų dalis nori norėti, o ne turėti ..... p. 2
Lentynų kaimynai: ačiū, gaila tik, kad po mirties ta premija atėjo ..... p. 4
Kodėl krikščionys yra vieni vangiausių Žemės gynėjų? ..... p. 11

Dienoraštis

ANDRÉ GIDE

Prancūzų rašytojas André Gide'as (1869–1951) dienoraštį įvairių formatų sąsiuviniuose rašė pusšimtį metų, nuo jaunystės iki beveik paskutinių gyvenimo dienų. Visas „Dienoraštis“, 1992–1993 m. dviem tomais išleistas prestižinėje „Gallimard“ leidyklos „Plejados bibliotekos“ serijoje (būta ankstesnių ir vėlesnių leidimų), sunkiai aprėpiamas: daugiau kaip pusantro tūkstančio puslapių, išspausdintų ant biblinio popieriaus. Be dienoraščio kartu su nedatuotomis, ant atskirų lapelių rašytomis pastabomis, antrame minėtojo leidinio tome spausdinami prisiminimai, kelionių užrašai ir kiti autobiografinio pobūdžio kūriniai – dar tūkstantis puslapių, papildoma medžiaga A. Gide'o biografijos tyrinėtojams.

Dienoraštyje atsispindi A. Gide'o pasaulėjauta ir pasaulėžiūra, jo daugiabriaunė asmenybė, gyvenimo prasmės ir laimės paieškos, santykis su religija, kūrybinė raida, piešiami pažįstamų asmenybių portretai. Autorius neslepia savo juslingumo, jo moralė – tai menininko moralė, tarnystė kūrybai ir juslėms. Didžiausiomis dvasinėmis vertybėmis laikęs tiesos meilę ir sąžiningumą, A. Gide'as stengiasi būti joms ištikimas ir savo „Dienoraštyje“.

Čia pateikiamos ištraukos verstos iš: André Gide, *Journal: Une anthologie (1889–1949)*, Gallimard, 2012.

1889

Ruduo. Su Pierre'u[1]. Užlipame į namo *Monsieur-le-Prince* gatvėje septintą aukštą, ieškodami patalpos, kur galėtų rinktis draugija. Čia, aukštai, didelis kambarys, kuris atrodo dar didesnis dėl to, kad jame nėra baldų. Lubos po kairei nuo durų leidžiasi nuožulniai kaip mansardose. Liukas apačioje veda į palėpę, einančią palei namą po čerpėmis. Priešais langas, pro jį palangės aukštyje virš Medicinos mokyklos stogų, virš Lotynų kvartalo regime plytinčius, kiek akis užmato, pilkus namus, Senos upę ir Dievo Motinos katedrą saulei leidžiantis, o tolumoje – Monmartrą, vos įžiūrimą kylančioje vakaro migloje.

Ir mudu abu svajojame apie neturtingo studento gyvenimą tokiame kambaryje, teturint tiek turto, kuris leistų dirbti laisvai pasirinktą darbą. O po jo kojomis, priešais jo stalą, – Paryžius. Užsidaryti čia, svajoti apie savo kūrinį ir išeiti tik tada, kai šis bus baigtas.

Ak, tas Rastinjako, žvelgiančio į miestą nuo Per Lašezo aukštumų, šūksnis: „Na, o dabar grumsimės!“[2]

1890

Sausis. Verlaine'o aplankymas[3].

Visąlaik miglotai jaučiau, kad perduodu savo įkarštį kitiems, bet kad juose nėra šventos ugnies. Aišku, išskyrus Pierre'ą. Juos uždegdamas tariausi juos esant beveik mano entuziazmo ir įžūlumo lygio.

Gegužės 8 d. Reikia dirbti įnirtingai, greitai ir kad niekas tavęs neblaškytų; tai užtikrintas būdas pasiekti kūrinio vienovę. Paskui, baigus darbą, atidėjus rašymą, reikia įnirtingai, godžiai skaityti, kaip dera po tokio pasninko, ir iki galo, nes reikia viską pažinti. Ir galvoje vėl sukirbės idėjos; nereikia tam trukdyti; netrukus ims dominuoti viena; tada vėl reikia sėsti prie rašymo. O kol rašai, sąmoningai nieko nebeskaityti. Skaitymas mane per daug jaudina ir išjudina galvoje visokias idėjas. Nė viena nebūna dominuojanti, bent jau ilgą laiką. Be to, šis idėjų srautas verčia mane per daug aiškiai jausti, kokios jos reliatyvios. Kai dirbi, idėja, su kuria susiduri, turi būti vienintelė. Reikia tikėti, kad dirbi atsidėjęs absoliutui.

1891

Reikėtų *norėti tik vieno dalyko* ir norėti be paliovos. Tada esi *tikras*, kad jį gausi. O aš geidžiu visko; taigi negaunu nieko. Visada per vėlai susivokiu, kad tas vienas man siūlėsi, kai vaikiausi kitą.

Vienas iš Louis triukų, kuris jam visada sekėsi, yra įsivaizduoti, kad viso to, kas tau naudinga, geidi vedamas pomėgio ir aistros.

Drįsti būti savimi. Turiu pabraukti tai ir savo galvoje.

Nieko nedaryti koketuojant; norint pasirodyti sukalbamam; pasiduodant mėgdžiojimo dvasiai ar prieštaraujant iš tuštybės.

Jokio kompromiso (nei moralinio, nei meninio).

Pusseserės išvažiavo. Nedrįstu sau prisipažinti, kaip džiaugiuosi vėl būdamas vienas. Grįžus iš Onflero, mano mąstymas buvo nuostabiai aktyvus ir teikė man daugiau smagumo negu tai, ką skaičiau. Grįžau prie darbo ir knygų. Esu rimtas ir beveik liūdnas; truputį šalčmiris ir tarsi apsimiegojęs.

Mąstymas aktyvus ir užtikrintas. Pradėjau kovoti; reikėtų kovoti be paliovos. Vėl ėmiausi „Narcizo“[4]; manau, išsisuksiu.

1892

Sausio 1 d. Wilde'as[5], manau, padarė man tik bloga. Su juo atpratau mąstyti.

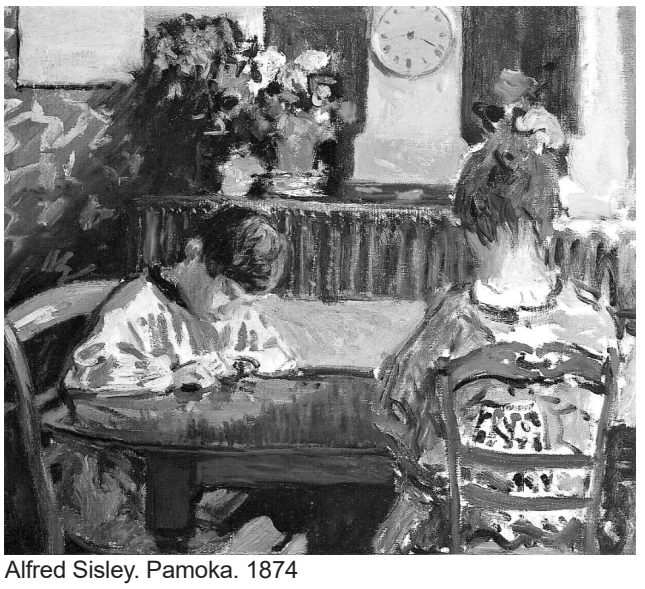

Alfred Sisley. Pamoka. 1874

Sausio 3 d. Man kelia nerimą, kad nežinau, kas aš būsiu; netgi nežinau, kas aš noriu būti; bet gerai žinau, kad reikia rinktis.

Žmogaus gyvenimas – tai jo atvaizdas. Mirties valandą atsispindėsime praeityje ir, palinkusios prie mūsų poelgių veidrodžio, mūsų sielos atpažins, *kas mes esame*.

Taigi galima pasakyti, ką aš įsivaizduoju kaip apverstą (menininko) nuoširdumą:

Jis turi ne papasakoti savo gyvenimą taip, kaip jį nugyveno, o gyventi taip, kaip papasakos. Kitaip tariant, jo portretas, t. y. jo gyvenimas, turi sutapti su jo trokštamu idealiu portretu; o paprasčiau sakant – turi būti toks, kokio jis sau linki.

Sausio 11 d. Blaškausi kankinamas dilemos: būti moraliam ar būti nuoširdžiam.

Moralė – tai pakeisti natūralią būtybę (senąjį žmogų) dirbtine būtybe, kuriai teikiama pirmenybė. Bet tada nebebūsi nuoširdus. Senasis žmogus – tai nuoširdus žmogus.

Darau išvadą: senasis žmogus – tai poetas. Naujasis žmogus, kuriam teikiama pirmenybė, – tai menininkas. Menininkas turi pakeisti poetą. Iš jųdviejų kovos gimsta meno kūrinys.

Gegužės 15 d. Kūniški jauduliai, sielos nerimas galbūt dar nepraeis, bet šie dalykai įdomūs tik tol, kol laikomi svarbiais.

Kiekvienam dalykui vertę suteikia tik jam teikiama svarba. Susitaikyti su kokiu nors reiškiniu – tai vieną po kitos atitraukti nuo jo visas mintis, kad pagaliau jis vyktų nė kiek nebedrumsdamas mūsų sielos.

1893

Monpeljė, kovas. ...kas suteikė mano liūdniems džiaugsmams, aliai vienam, visą nuodėmės kartėlį.

...ir mano didžiausi džiaugsmai buvo vieniši ir nerimastingi.

Iki dvidešimt trejų metų gyvenau visiškai skaistus ir ištvirkęs; taip ėjau iš proto, kad galų gale visur ieškojau kokio nors kūno plotelio, kur galėčiau priglausti lūpas.

Paryžius, balandžio pabaiga. O dabar mano malda (nes tai tebėra malda): o Dieve mano, tesprogsta šita per ankšta moralė ir ak kad galėčiau gyventi visavertiškai; ak duok man jėgų daryti tai be baimės ir nebemanant, jog taip nusidėsiu.

Man reikia prisiversti malonumui. Man sunku būti laimingam.

Pagaliau ištrūkti iš sapno ir gyventi galingą, turtingą gyvenimą.

Balandžio 29 d. Praėjusių dienų karštligės, jūs mirtinai nualinote mano kūną; bet kaip išsenka siela, kai niekas neatitraukia jos nuo Dievo!

Gegužės 28 d. Neatsikratysime nė vienos iš mūsų nerimasčių. Jų priežastis – mumyse, ne išorėje. Mūsų dvasia taip sukurta, kad viskas kliba ir tik vienatvėje žmogus randa truputį ramybės. Tada jam nerimą kelia Dievas.

Meno kūrinys man patinka tuo, kad jis ramus; niekas labiau už mus nebus troškęs atilsio, nebus mėgęs nerimo.

Visą jaunystės laiką praleidau mėgindamas įrodyti kitiems turįs jausmų, kuriuos, ko gero, būčiau turėjęs, jei pastanga juos įrodyti nebūtų jų visų sunaikinusi.

Kiekvienas dalykas turi savyje pilnatvės galimybę.

Mozarto džiaugsmas: džiaugsmas, kurį jauti kaip tvarų; Schumanno džiaugsmas yra karštligiškas ir jauti jį kylant tarp kūkčiojimų. Mozarto džiaugsmas – viena giedruma; jo muzikos frazė – tarytum rami mintis; jo paprastumas kyla iš tyrumo; tai skaidru kaip krištolas; čia šėlsta visos emocijos, bet jos tarytum jau perkeltos į dangaus sferą. „Santūrumas – tai būti sujaudintam kaip angelai“ (Joubert[6]). Kad gerai suprastum šiuos žodžius, reikia pagalvoti apie Mozartą.

Mintis apie džiaugsmą man turi nuolatos rūpėti.

Monpeljė, spalio 10 d. Tai va, liovęsis savo troškimus vadinti pagundomis, liovęsis jiems priešintis, aš, atvirkščiai, pasistengiau jiems paklusti; man pasirodė, kad neverta teikti pirmenybės puikybei; gal ir klystu, bet šitą nuostabią religingo egoizmo formą dabar sieju tik su apribojimais ir suvaržymais.

Nukelta į p. 6 ►

[1] Pierre'as Louis (vėliau pasirašinės Pierre Louÿs, 1870–1925) – prancūzų poetas ir romanistas, susidraugavęs su A. Gide'u privačioje Elzaso mokykloje Paryžiuje, kur abu mokėsi (*visos pastabos – vertėjos*).

[2] Onorė Balzakas, *Tėvas Gorijo*, vertė Vincas Bazilevičius ir Dominykas Urbas, Vilnius: Vaga, 1971.

[3] Paulį Verlaine'ą A. Gide'as lankė Broussais ligoninėje, pakviestas P. Louis, kuris labai norėjo susipažinti su šiuo poetu.

[4] Turimas galvoje „Narcizo traktatas: simbolio teorija“, išleistas 1892 m.

[5] Su Oscaru Wilde'u A. Gide'as susipažino 1891 m.

[6] Josephas Joubert'as (1754–1824) – prancūzų moralistas ir eseistas.

Kodėl Laisvės partija bus kitos kadencijos Seime

Praėjusiuose Seimo rinkimuose į Lietuvos politinį lauką su fejerverkais įžengė nauja politinė žaidėja – Laisvės partija. Tačiau šiemet vykusiuose savivaldos rinkimuose partija pasirodė prasčiau, nei tikėtasi. Prieš šiuos rinkimus ir po jų netrūko manančiųjų, kad Laisvės partijos galiojimo laikas baigėsi ir kad kitame Seime šios partijos nematysime. Po savivaldos rinkimų įsiplieskęs nepotizmo skandalas ir prilipusi „jaunųjų bebrų“ etiketė, rodos, tik sustiprino tokias nuomones. Tačiau šansų, kad Laisvės partiją pamatysime kitais metais rinksimame parlamente, yra nemažai ir štai kodėl.

Nors prieš Seimo rinkimus partija teigė, kad prioritetą teiks švietimui, viešojoje erdvėje jai greičiau prigijo kelių vertybinių klausimų – LGBTQ+ asmenų partnerystės ir lengvųjų narkotikų dekriminalizavimo – gynėjos įvaizdis. Partijos ir valdančiosios koalicijos viduje po rinkimų laisviečiai pasidalino pareigomis ir atsakomybėmis. Tomui Vytautui Raskevičiui atiteko Žmogaus teisių komiteto pirmininko postas, o kartu ir pagrindinio partnerystės įstatymo advokato vaidmuo. Morgana Danielė tapo Priklausomybių prevencijos komisijos pirmininke ir pagrindiniu dekriminalizavimo projekto veidu, o Ewelina Dobrowolska – teisingumo ministre. Na, o partijos pirmininkė Aušrinė Armonaitė ir partijos valdybos pirmininkas Vincas Jurgutis pasiryžo vadovauti Ekonomikos ir inovacijų ministerijai. Partijai taip pat atiteko ir Susisiekimo ministerija. Kad ir kas 2020 m. buvo įrašyta prioritetinių klausimų sąraše partijos programoje, šie du partijos kuruojami veiklos barai – vertybinis teisių ir pragmatinis verslo / viešojo valdymo – atitinka dvilypę partijos rinkėjų bazę – išsilavinusius, didesnes pajamas gaunančius, mieste gyvenančius rinkėjus, kuriems rūpi progresyvios darbotvarkės klausimai, ir panašių socioekonominių duomenų rinkėjus, kuriems progresyvūs klausimai rūpi mažiau, tačiau kurie yra suinteresuoti, kad valdžia netrukdytų jiems – antrepreneriams – užsiimti savo verslu ir uždirbti pinigus. Šiems abiem rinkėjų tipams būdingas prieštaringas reikalavimų, kuriuos jie yra linkę adresuoti valstybei, pobūdis: valstybė kviečiama nesikišti ir netrukdyti (asmenims jų privačiame gyvenime ir verslo veikloje), tačiau tuo pat metu valstybė turi ir įsikišti, kad sureguliuotų terpę, kurioje žmonės galėtų laisvai gyventi, būti savimi ir netrukdomi užsiimti pageidaujama ekonomine veikla (mokėdami kuo mažesnius mokesčius). Vertybėms reikia įteisinimo, o verslui – kokių nors finansinių pagalvių atleidimo nuo mokesčių arba subsidijų pavidalu.

Taigi, kodėl Laisvės partija turėtų patekti į kitos kadencijos Seimą? Pirmiausia profesionalūs politikos komentuotojai ir žurnalistai kaip argumentą „prieš“ mėgsta pateikti faktą, kad nė vienas iš Laisvės partijos keltų vertybinių klausimų įpusėjus šiai Seimo kadencijai vis dar nėra įgyvendintas. Suprask, partija nuvilia savo rinkėjus, nes neduoda to, ką prieš rinkimus žadėjo: tos pačios lyties asmenys vis dar negali sudaryti partnerystės ir įteisinti savo gyvenimo drauge, o už kanapių suktinę vis dar gresia baudžiamoji atsakomybė. Vienintelė „praėjusi“ iniciatyva – E. Dobrowolskos iškovotas pavardžių rašymo originalo kalba įstatymas, aktualus kai kuriems Lietuvos lenkų tautinės mažumos rinkėjams. Taip argumentuojantys politologai ir žurnalistai mano, kad rinkėjai yra šimtu procentų racionalūs savo pasirinkimuose ir kituose Seimo rinkimuose „nubaus“ pažadų netesėjusią Laisvės partiją už ją daugiau nebalsuodami.

Lietuvos politikoje būta pavyzdžių, kai partijos nesilaikydavo savo vertybinių (šią vietą pabrėžkime) nuostatų ir programinių punktų, tačiau taip ir likdavo „nenubaustos“. Lietuvos socialdemokratų partija galėdavo metų metus kalbėti ir būdama valdančiojoje koalicijoje teikti progresinių mokesčių įstatymo projektus, jie galėdavo kaskart būti atmetami koalicijos viduje neradus politinės valios ir partnerių pritarimo, tačiau socialdemokratai kituose rinkimuose vėl gaudavo didesnį ar mažesnį rinkėjų pasitikėjimą. Tad T. V. Raskevičius turi neblogus šansus tapti tuo, kas Socialdemokratų partijoje buvo Algirdas Sysas. Etatiniu ir daugiamečiu vertybinių progresyvių idėjų gynėju.

Galimas ir kitas pavyzdys Laisvės partijos atžvilgiu palankiam argumentui paremti. Tarp Vilniaus *hip* elektorato įsitvirtinusią Laisvės partiją būtų galima lyginti su Vilniaus ir Šalčininkų rajonuose ilgus metus rinkėjams atstovaujančia Lietuvos lenkų rinkimų akcija-Krikščioniškų šeimų sąjunga. Žinoma, lyginti ne ginamų vertybių, o labiau politinės mechanikos ar politinio veikimo požiūriu. Lenkų rinkimų akcija taip pat ilgai save pozicionavo kaip lenkiškumą Vilniaus krašte ginančią politinę jėgą. Skaitytojai veikiausiai dar prisimena dvikalbių lentelių, pavardžių originalo kalba ir kitas problemas, kurias partija keldavo, tačiau kurių nepavyko išspręsti net ir formaliai ar neformaliai būnant valdančiojoje daugumoje Seime. Kaip nuo to nukentėjo partijos rinkimų rezultatai? Klausimas telieka retorinis.

Tačiau pralaimėti ir kitąmet į Seimą nepatekti Laisvės partija visgi gali. Kultūriškai ir vertybiškai partijai prijaučiantys žmonės, priklausantys vidurinei ir aukštesniajai klasei, partijai nugaros neatsuks. Tie, kuriems tikrai „skauda“ žmogaus teisių, partnerystės ir lengvųjų narkotikų dekriminalizavimo temos, ir tie, kuriuos šios temos tiesiogiai liečia, šalies politiniame lauke geresnio atstovo šiuo metu neturi. Kitiems palaikytojams, ir tai, žinoma, tėra mano informacija pagrįstas spėjimas, patinka būti aršiais kokio nors teisingo reikalo gynėjais. Juolab kad prakutę buržua palaikydami kokį nors teisingą reikalą (net ir būdami nuoširdūs) niekuo nerizikuoja. Jie nori ne rezultato, t. y. šiuo atveju politinių sprendimų, o proceso – muštis į krūtinę ir aukštai iškėlus mojuoti teisinga vėliava. Ne tiesiog, o, jei galima, būtinai prieš akis visiems tiems, kurie nėra tokie pat *woke* (prabudę) kaip jie. Vasario 21 d. LRT radijo laidoje „Ryto garsai“ A. Armonaitė teigė, kad Civilinės sąjungos projekto „klausimas bus sprendžiamas tol, kol Laisvės partija yra politikoje ir kol jis bus išspręstas“. Frazė veikiausiai yra iškalbingesnė, nei norėta.

Trumpiau tariant, minėtoji partijos rėmėjų dalis nori norėti, o ne turėti, o buvimas už partnerystę yra jų gyvenimo būdo dalis (panaši, gal tik truputį svarbesnė nei *brunchas* kur nors mieste, aplink stotį sekmadienio rytą), todėl partnerystės sprendimo atidėjimas neribotam laikui jų labai neerzins. Jei tik bus galima toliau kovoti kultūrinius karus, šiai Laisvės partijos palaikytojų daliai to ir užteks, kad savo balsą per rinkimus vėl atiduotų už tą pačią politinę jėgą. O tie, kuriems tikrai rūpi minėti klausimai, politinių bendražygių skaičiui esant ribotam, jų nesirenka, nes tokios prabangos neturi.

Tad jei kultūriškai ir vertybiškai orientuotas partijos elektoratas nėra didelis galvasopis (na, galbūt kiek paburbės dėl aukštesnius postus užimančių partijos narių „bebravimo“, bet reikalo esmės tai per daug nekeis), iš kur gali kilti grėsmė? Iš tos elektorato dalies, kuriai labiau rūpi turėti, o ne norėti, t. y. iš visokių antreprenerių, svajojančių apie savo pirmąjį milijoną, smulkiųjų „pašalpinių“ verslininkų (pvz., aimanuojančių restoranų ir kavinių turėtojų), startuolių, trokštančių per naktį tapti vienaragiais, investuotojų, mažųjų bendrijų didžiųjų verslininkų, individualios veiklos plėtotojų, vadinamojo „ofisinio planktono“, „sėdmaišininkų“, vadybininkų ir galbūt kokio nors nevyriausybinio sektoriaus atstovų. Na ir, žinoma, kelių stambesnių verslininkų, kurie bendradarbiaus su Taivano įmonėmis ar bankais.

Jeigu Seime praeis finansų ministrės Gintarės Skaistės ir konservatorių sumanyta mokesčių reforma, labai tikėtina, kad po kitų Seimo rinkimų matysime Laisvės partijos narius liūdnais veidais į dėžes darbo kabinetuose pakuojančius savo daiktus. To Laisvės partijai, tikėtina, jų kertinė elektorato dalis neatleis, panašiai kaip Lietuvos socialdemokratams biudžetininkai neatleido Darbo kodekso liberalizacijos. Arba kaip Lenkų rinkimų akcijai jos rinkėjai neatleido už flirtą su prokremliškais rusakalbiais. Tikėtina, kad šią mokesčių reformos svarbą puikiai supranta ir Laisvės partijos vadovybė. O jeigu taip ir yra, tuomet peršasi nepadori mintis, kad ši mokesčių reforma gali būti tikra Dievo dovana šiuo metu reitinguose klimpstančiai partijai. Juolab kad, kaip LRT radijuje yra teigusi žurnalistė Liepa Želnienė, ši mokesčių reforma gali būti tik reformos imitacija, skirta Europos Komisijai nuraminti ir taip užtikrinti, kad Lietuva nepraras jai numatytų pinigų iš europinio Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo fondo.

Laisviečių pasipriešinimas reformai partiją palaikančiam tam tikros rūšies verslautojų sluoksniui būtų signalas, kad partija yra jų pusėje. Tuomet iki kitų rinkimų išsaugotai elektorato daliai reikėtų nepamiršti padalinti per partinį resursą prieinamų gėrybių (ką ir matome pastarojo „jaunųjų bebrų“ skandalo atveju), prieš rinkimus pagąsdinti visuomenę gresiančia komunistų ir valstiečių talibano valdžia, rinkimų dieną mobilizuoti savo rinkėjus ir to turėtų pakakti, kad partija peržengtų 5 proc. rinkimų slenkstį.

– KAROLIS DAMBRAUSKAS –

Memorabilia

Maistas ir Išganytojas

Nuotraukos kitoje pusėje vokiškai užrašyta – *Wilna*. Taigi Antrojo pasaulinio karo metų kadras. Vokiečių kariškio fotografuota pro pravirą automobilio langą, matosi ir vairuotojo veidrodėlis. Man smalsu, kuri čia Vilniaus vieta, bet iš pirmo žvilgsnio negaliu nustatyti. Nepadeda nė atspindys veidrodėlyje. Lyg būtų panašu į Pilies ar Dominikonų gatvę. Gal kas nors atpažins. „Maisto“ tinklo parduotuvių mieste buvo keliolika ar keliasdešimt. Viena jų atidaryta visai šalia geto vartų Rūdninkų gatvėje, mačiau kitoje nuotraukoje. Stambi ir turtinga akcinė bendrovė „Maistas“ tarpukariu veikė visoje Lietuvoje ir buvo gavusi iš valdžios monopolį eksportuoti į užsienį garsiuosius lietuviškus bekonus. Nacionalizuota 1940 metais. Prie vokiečių vertėsi ne tik maisto produktų prekyba.

Šiaip, išskyrus pačią iškabą, nieko ypatingo toje nuotraukoje. Įvairaus amžiaus žmonių būrelis eilėje prie kasdienės duonos. Beveik vienos moterys – irgi karo specifika. Mieste turbūt vasara ar ankstyvas ruduo. Kas stovi, kas prisėdęs ant palangės. Vaikai eilėje pavaduoja savo tėvus. Vienas trumpakelnis berniukas gyvenimo jau išmokytas rymoti Rūpintojėlio poza. Visi kantriai lauks prie durų, kiek reikia. Įprastas kiekvieno karo paveikslas. Okupacinė valdžia nuo pat pirmųjų dienų siuto ant žmonių už eiles prie maisto parduotuvių. Gal norėjo visur vokiškos tvarkos ar atrodė, kad eilės, kaip ir elgetos ar benamiai šunes, ar arkliais kinkyti vežimai, gadina miesto vaizdą. Kaltino žydus, esą tai jie, savanaudžiai grobikai, veržiasi prie parduotuvių, kad prisiglemžtų daugiau už kitus. Atsirado specialios parduotuvės žydams. Eilės neišnyko. Paskui savivaldybė sudarė ir paskelbė gatvių sąrašą, pagal kurį kiekvienam miesto kvartalui priskirta po atskirą parduotuvę. Kontroliuoti buvo nesunku, nes visi maisto produktai ir pramoninės prekės buvo parduodami pagal korteles. Kiekiai nevienodi. Pavyzdžiui, nedirbantis asmuo gauna kasdien šimtą gramų duonos. Spekuliantai klestėjo. Vokiečiai grasino už tai net mirties bausme.

Kai atstovi eilėje ir negrįžti tuščiomis, patiri tikrą gyvenimo džiaugsmą. Prisimenu iš vaikystės šaligatviu nutįsusias eiles prie kukurūzinių lazdelių ir „Palangos“ duonos, kai ji tik atsirado ir buvo deficitas. Kartais pareidavau namo su gerokai apskabytu kepaliuku, laimingas ir kiek susigėdęs. Korteles Andropovo laikais valdžia buvo įvedusi alkoholiniams gėrimams. Mūsų nepriklausomybės pradžioje vienu metu išduodavo kažkokius pirkėjo pasus, su nuotrauka ir antspaudu. Išgyvenome. Kaip ir tie, kurie būriuojasi dabar po „Maisto“ langais.

Kristaus prisikėlimo ir Velykų šventės sąsaja su maistu galinga ir amžina. Evangelijose nėra žinių, kaip atrodė prisikėlęs Viešpats, bet apie tai, kad jis valgė ir gėrė, išėjęs iš kapo, kartojama kelis sykius. Pats prašė užkąsti. Asmeniškai parengė pusryčius savo mokiniams. Buvo pasiilgęs duonos skonio? O gal dėl to, kad parodytų esąs tas pats šios žemės gyventojas.

Vienas mūsų politikas ir diplomatas, dirbęs Vilniuje per aną karą, 1943 metų balandžio 22-ąją gauna iš nepažįstamos panelės maišą, perrištą tautinių spalvų kaspinu, ir tokį atviruką: „Gaudžiant Velykų varpams, sveikinkim Išganytoją ir prašykim laisvės mūsų vargstančiai Tėvynei.“ Pasirašo – Laisvės fondas. Maiše, pasak gavėjo, buvo žirnių, miltų, cukraus, du kiaušiniai, gabalėlis kiaulienos ir lašinių.

Nukelta į p. 11 ►

Alexandra Bondarev: „Vertimo keblumus aš mėgstu“

Alexandra Bondarev (g. 1994) – lietuvių filologijos ir ispanų kalbos bakalaurė, redaktorė bei vertėja iš ispanų ir anglų kalbų, pastaraisiais metais nuo pavienių literatūros vaikams vertimų perėjusi prie šiuolaikinės grožinės literatūros kūrinių. Leidyklos „Rara“ išleisti jos vertimai – Alejandro Zambros „Bonsai“ ir „Asmeninis medžių gyvenimas“ (2021), Anne Carson „Raudonos autobiografija“ (2021) ir Marías Gainzos „Regos nervas“ (2022) – skaitytojams tapo reikšmingu atradimu. M. Gainzos „Regos nervą“ Lietuvos literatūros vertėjų sąjunga įtraukė į geriausių 2022 m. šiuolaikinės grožinės literatūros verstinių knygų sąrašą. Be literatūros vertimų, Alexandra užsiima analogine fotografija, filmuoja, rašo poeziją lietuvių ir anglų kalbomis.

– Esate keleto pastaraisiais metais pasirodžiusių itin reikšmingų vertimų autorė. Ne paslaptis, kad vertėjo darbas – dažniausiai atkaklus, monotoniškas triūsas, ilgos valandos, praleistos prie rašomojo stalo, dėl tos priežasties ne kartą teko girdėti jaunus filologus purtantis tokios naštos, mat vertimui išties reikia pasiryžti, o geras užsienio kalbos mokėjimas ir įgūdžiai dažnu atveju gali būti sėkmingai panaudojami kitur. Kas paskatino jus imtis vertėjo darbo?

– Su vertimu pirmąsyk susidūriau paskutiniame studijų semestre. Puikiai prisimenu tą neįtikėtinos galios jausmą, apėmusį išvertus pirmąjį sakinį. Gautoji užduotis – individualiai išversti vieną vienintelį sakinį – mums parodė, kad vertimas anaiptol nėra grynai techniškas amatas, mat tą patį sakinį visi išvertėme skirtingai. Pagaliau pajutau, kad visos per ketverius metus įgytos žinios galėjo būti įveiklintos ir pasitelktos praktiškai – to studijose man labai trūko. Porai mėnesių atlikti praktikos įsidarbinau kino teatre. Versti filmus buvo sudėtingas, tačiau sykiu daug įkvėpimo bei pasitenkinimo teikiantis darbas. Po metų atlikau ir vertimo stažuotę Europos Parlamente Liuksemburge. Visgi vertėja tapti niekuomet neketinau. Pamenu, kaip stojant į filologiją kažkas paklausė: „O tai kas tu būsi? Vertėja?“ – „Oi, kas jau kas, bet vertėja tai tikrai nebūsiu.“ Toks darbas anuomet atrodė pernelyg primityvus mano maksimalistinėms paaugliškoms ambicijoms.

Po studijų dar kelerius metus dirbau įvairiausius darbus skirtingose šalyse – nuo kino postprodukcijos iki viešųjų ryšių meno srityje. Tačiau pradėjau ir vis dažniau sulaukti nedidelių vertimo užsakymų. Vienu metu, gyvenant Londone ir dirbant labai nemylimą darbą, netikėtai tokie užsakymai tiesiog virste užvirto. Atidirbusi aštuonias valandas biure grįždavau namo ir dar geras tris valandas versdavau. Vieną rytą nelaiminga ir pervargusi pagalvojau – kaip norėčiau tiesiog likti namie ir versti savo tekstus, nevarginama kolegų ir slogios biuro aplinkos. Tai buvo tarsi nušvitimas. Po kelių savaičių mečiau darbą ir įsteigiau individualų verslą. Šis prieš puspenktų metų priimtas sprendimas buvo geriausia, ką kada nors esu sau padariusi, – nuo tada laisvai keliauju visą darbą vežiodamasi su savimi kompiuteryje ir mėgaujuosi (beveik) kiekviena darbo diena. Žinoma, iš pradžių, kol įsibėgėjau, tekdavo versti ir ne pačių įdomiausių tekstų, tačiau dabar jau verčiu tai, kas miela širdžiai, – daugiausia dirbu su galerijomis, muziejais ir kitomis meno institucijomis. Prie knygų vertimo perėjau universiteto laikų bičiuliui Benui Arvydui Grigui įsteigus leidyklą „Rara“ ir pasiūlius išversti mūsų abiejų labai mėgstamą knygą „Raudonos autobiografija“. Taip ir užkibau.

– Tokiam pasirinkimui neretai reikšmingos būna ir šeiminės aplinkybės, artimųjų (tėvų) įtaka. Ar tokių būta?

– Dėl šeiminės aplinkos – mano tėvas taip pat yra vertėjas, bet tai gana juokingas sutapimas, nes su juo niekad kartu negyvenome ir nesame labai artimi. Įdomu, kaip stipriai persiduoda genai. Kalboms buvau gabi nuo vaikystės – mokiausi pradinėje prancūzų mokykloje, anglų kalbos pagrindus dar prieš mokyklą įgijau žiūrėdama kabelinę, slavišką kilmę atgaivinau, kai gyvendama Sakartvele galų gale visavertiškai išmokau rusų, na, o studijose mokytis ispanų labai padėjo prancūzų kalbos mokėjimas. Taip pat įdomus faktas – vienas iš mano proprosenelių buvo garsus rusų poetas Konstantinas Balmontas. Gal dėl tų genų, o gal dėl mamos nuo ankstyvos vaikystės man įdiegtos meilės skaitymui pati eiles pradėjau rašyti būdama šešerių.

– Kokios knygos, galbūt vertimai jums pačiai darė įspūdį, augino, formavo literatūrinį skonį ir pojūtį?

– Iki pradėdama versti grožinę literatūrą į verstinių knygų kalbinius ypatumus daug dėmesio nekreipdavau. Pastebėdavau prastus ar neskoningus filmų subtitrus, tačiau tai – jau kita sritis. Kaip minėjau, nuo pat vaikystės labai daug skaičiau, nemažai knygų „ne pagal amžių“ man, dar vaikui, pasiūlydavo mama. Mane užaugino Hermannas Hessė, Dostojevskis, Nabokovas, Charlotte Brontė, Alessandro Baricco; vėliau, paauglystėje, daug įtakos padarė egzistencialistai – Albert’as Camus, Franzas Kafka, mūsiškis Antanas Škėma – seną „Baltos drobulės“ leidimą su savimi nešiodavausi tarsi bibliją, vienuoliktoje klasėje parašiau beveik bakalauro darbo apimties jo novelių analizę. Mokykloje labai didelį įspūdį paliko Goethės „Faustas“ ir Bulgakovo „Meistras ir Margarita“ – juos nagrinėjome ištisus mėnesius. Vėliau pradėjau daugiau skaityti angliškai, mylimiausiais autoriais įvardydama šiuolaikinius autorius Jonathaną Safraną Foerį, Zadie Smith, Ali Smith – su jais įsibėgėjo mano susidomėjimas pačiomis kalbos formomis ir jų galimybėmis. Na, o šalia visą gyvenimą mane lydėjo ir poezija, neabejotinai formavusi intuityvumą kalbai. Visuomet labai mėgau Antano A. Jonyno, Kęstučio Navako, Kornelijaus Platelio, Sigito Gedos tekstus, ėmus skaityti angliškai įspūdį darė vienas iš laisvosios formos poezijos pionierių amerikietis E. E. Cummingsas, atvirumu ir lakoniškumu žavėjęs Richardas Gary Brautiganas. Dabar skaitau daug įvairios užsienio, daugiausia amerikiečių poezijos, esu užsiprenumeravusi kelis poezijos naujienlaiškius – kasdien į elektroninį paštą iš kiekvieno gaunu po vieną eilėraštį iš įvairių laikmečių ir kraštų. Laiko savanoriškam skaitymui turiu nedaug, bet stengiuosi puoselėti kalbinę klausą ir poetinį jausmą. Juk ne veltui sakoma, kad norint gerai rašyti reikia kuo daugiau skaityti. O vertimas vis dėlto irgi yra rašymas.

– Norėtųsi šiek tiek plačiau pakalbėti apie vertimus iš ispanų kalbos. Ar nesuklysiu teigdama, kad ispanakalbė literatūra vis dar menkai pažįstama lietuvių skaitytojams, nors pastaruoju metu išties periodiškai pasirodo šiuolaikinės literatūros vertimų iš šios kalbos, įdomių, nepažintų autorių (asmeniškai man viena tokių, padariusių stiprų įspūdį, yra María Gainza ir jos „Regos nervas“)? Ar jaučiate skaitytojų susidomėjimą jais?

– Taip, pritarčiau, kad po ispanakalbius literatūrinius klodus Lietuvoje vis dar nėra nuodugniau pasikapstyta. Gerai pažįstami tik didesnieji, klasikais laikomi vardai – Gabrielis García Márquezas, Jorgė Luisas Borgesas, Julio Cortázaras, poetai Federico García Lorca, Pablo Neruda. Reikėtų nepamiršti, kad, be pačios Ispanijos, ispaniškai rašė ir teberašo ištiso žemyno autoriai – minėti klodai išties neišsemiami. Džiaugiuosi, kad auga tiek ispanakalbės literatūros vertimo iniciatyvos, tiek skaitytojų susidomėjimas. Tikiu, jog knygų mylėtojų Lietuvoje dar laukia daugybė neatrastų džiaugsmų.

– Kurios knygos vertimas jums labiausiai įsiminė ir kokios buvo darbo su originalu aplinkybės? Kokius jausmus (džiaugsmą, nuostabą, netikėtumą) patyrėte darbuodamasi prie kurio nors vertimo?

– Didžiausią įspaudą vienareikšmiškai paliko „Raudonos autobiografijos“ vertimas; ir ne tik todėl, kad tai buvo mano pirmasis rimtesnis grožinės literatūros vertimas. Šis romanas eiliuotas, tad versti jį buvo panašiau į poezijos vertimą – jaučiausi tarsi rašanti suvis naują kūrinį, tik grįstą originalu. Kiekvieną eilutę gvildenau ir gludinau ištisas valandas. Kadangi versdama knygas lygiagrečiai dirbu ir prie smulkesnių tekstų, iš kurių gaunu pastovesnes pajamas pragyvenimui, visas vertimas užtruko maždaug metus. Ir tai buvo labai gražūs metai. Kiekvieną vakarą prie teksto sugrįždavau, kaip kiti sugrįžta prie mylimo serialo, kai jau žinai, kokios nuotaikos tikėtis, ji vienu metu ir jau artima bei pažįstama, ir kaskart kažkuo netikėta bei jaudinanti. Anne Carson kūryba pasižymi itin savitu eiliavimo būdu – sakinius / mintis ji skaido anksčiau pabaigdama eilutę, perkeldama pusę jos kiton; anglų kalboje tai sukuria labai gražių poetinių daugiaprasmybių, interpretacinį plotį ir gylį, neįprastą ritmą bei ypatingą teksto tėkmę. Perteikti tai lietuvių kalba buvo išties nelengvas išbandymas, nes taip perkirsti eilučių tiesiog negali – tiek dėl žodžių tvarkos / kalbos struktūros, tiek dėl anglų kalbos abstraktumo ir lankstumo (priešingo lietuvių kalbos konkretumui / apčiuopiamumui) – pavyzdžiui, kai eilutė baigiama žodžiu, galinčiu reikšti ir veiksmažodį, ir daiktavardį. Visus tokius „paaukojimus“ teko atpirkti kitomis poetinėmis priemonėmis, aliteracijas ir dviprasmybes kurti kitose vietose.

Be kalbinių iššūkių, daug darbo pareikalavo ir pats knygos kontekstas – šis romanas grįstas senovės graikų mitu. Teko daug skaityti, gilintis ir su malonumu sužinoti / išmokti daug naujo. Čia man pagelbėjo ir klasikinės filologijos žinovas Tomas Riklius. Kalbinei pagalbai iš Ispanijos atsisiunčiau ispanišką vertimą – norėjau pasižiūrėti, kaip kai kuriuos kalbinius / poetinius rebusus išsprendė kolegos ispanai. Šios kryžminės konsultacijos išties labai nustebino – ispaniškas tekstas buvo parengtas kur kas laisviau, nei parengti lietuvišką sau leidau aš – tiek formos, tiek nuotaikos atžvilgiu. Tuomet supratau, kokia didelė atsakomybė manęs laukia, – kaip jau minėjau, tą patį tekstą galima išversti tūkstančiais, milijonais skirtingų būdų. Atsakomybės našta maloniai slėgė ir dėl asmeninių aplinkybių: ši knyga man jau kurį laiką buvo – ir tikriausiai tebėra – mėgstamiausias visų laikų kūrinys. O už to slypinti istorija išties graži ir net kiek juokinga: Benas Grigas iš šios knygos rašė bakalauro darbą. Dar jį rašydamas jis mane visaip ragino ją perskaityti. Pažadėjau perskaitysianti, bet pažadą ištesėjau tik po kelerių metų, kai Londone į darbą tekdavo kasdien važiuoti po valandą pirmyn ir atgal. Taip Anne Carson kuriam laikui tapo mano metro bendrakeleive. Buvau pakerėta. O praėjus dar keleriems metams Benas įsteigė leidyklą, aš tapau vertėja, ir jis pasamdė mane išversti šią mums abiem labai svarbią knygą.

– Apie ką labiausiai galvojate versdama knygą? Kokie susitarimai su pačia savimi jums yra svarbūs?

– Labai svarbus vertimo niuansas, apie kurį daugelis skaitytojų, manau, dažnai nesusimąsto, yra kultūrinė adaptacija. Versdamas – ypač grožinę literatūrą – verti ne tik pavienius žodžius ir situacijas, bet ir gausybę įvairių posakių, idiomų ir metaforų, mūsų kalboje arba suvis neegzistuojančių, arba įgyjančių visai kitokį kalbinį rūbą. Kaskart tenka ne juokais palaužyti galvą, kaip vieną ar kitą žodį, žodžių junginį ar sakinį išversti taip, kad jis ir atitiktų originalą, ir būtų įkandamas lietuvių skaitytojams. Žinoma, jei originalas parašytas painiai, per daug jo supaprastinti sau neleidžiu, bet, kalbant apie būtent vertimo į lietuvių kalbą ypatumus, stengiuosi vartoti mums pažįstamą kalbą, vaizdinius. Kita vertus, kartais dėl įtikinamesnės, autentiškesnės atmosferos atrodo tikslinga palikti originalui artimesnius žodžius ar palyginimus – štai žodį *avenida* (*isp.* prospektas, alėja, bulvaras) su redaktore nusprendėme palikti originalia forma. Įdomu būna versti tiesioginę kalbą, keiksmažodžius, jaustukus, šnekamosios kalbos posakius. Būna, kad dėl to pačios teksto formos ar kitų aplinkybių visapusiškai adaptuoti neišeina, tokiais atvejais tenka pasinaudoti ir išnašomis, paaiškinimais. Telktis per daug išnašų vengiu, man regis, jos apkrauna tekstą ir trikdo sklandaus skaitymo malonumą, tačiau gali būti ir labai pravarčios. Taip pat stengiuosi kiek įmanydama vengti tarptautinių žodžių, man labai patinka lietuviški, turime neįtikėtinai gausią morfologiją ir labai įdomias žodžių darybos galimybes, tad mėgstu išsikelti tikslą veikiau naudotis jomis nei griebtis paprastesnio, kartais gal net įprastesnio skolinio. Anaiptol nesu užkietėjusi „nacionalistinė“ kalbininkė (išgirstumėt, kaip šneku kasdienybėje, šeima mane vadina „*čiuju* filologe“), mėgstu kalbos laisvę ir tikiu, kad kalbą kuria jos vartotojai.

Be abejo, ypatinga prieiga reikalinga verčiant poetinius tekstus. Iš esmės poezijoje sąveikauja trys pamatiniai elementai: prasmė (bendra viso teksto ir siauresnė, konkrečių eilučių), rimas / sąskambiai (aliteracijos, balsių pasikartojimai) ir ritmas (mano galva, bene svarbiausias). Dėl besiskiriančios skirtingų kalbų struktūros / kalbinių ypatumų ir galimybių verčiant bent vienas iš šių elementų visada nukenčia. Taigi poezijos vertėjai visuomet susiduria su ta pačia dilema – ką aukoti dėl ko. O verčiant tiek prozą, tiek poeziją daugiausia keblumų tikriausiai kelia žodžių žaismai. Bet, atvirai sakant, vertimo keblumus aš mėgstu, man jie kelia daugiau smalsumo nei streso, jaučiuosi, tarsi pati žaisčiau žaidimą – ne veltui jie vadinami žaismais.

– Kas jums šiuo atveju atrodo svarbiau – nenusižengti originalui (esu sutikusi šiuo požiūriu itin kategoriškai nusiteikusių vertėjų) ar pripažinti galimas vertimo laisves? Ar verčiant kūrinį tenka bendrauti su autoriumi?

– Jau užsiminiau, kad mane labai nustebino ispanų vertimo tradicija. Tačiau dar labiau nustebino angliškoji, su kuria iš arčiau susidūriau remdamasi angliškais mano verčiamų ispaniškų knygų vertimais. Nemeluosiu, buvau tiesiog apstulbusi: apkandžioti, vietomis sukeisti sakiniai, praleisti keistesni, kultūriškai įkrauti (ir dėl to sunkiai išverčiami) žodžiai, vienu atveju buvo praleistos ir į trumpą apibendrinimą sutrauktos net kelios pastraipos. Ką jau kalbėti apie nuotaiką – vertime man pasirodė pamestos (ar pakeistos) esminės atmosferą kuriančios detalės, netiksliai parinkti būdvardžiai, iškraipyti veikėjų balsai. Taip, tekstas skambėjo sklandžiai, bet buvo kitas tekstas, nebe to konkretaus autoriaus *autorinis* kūrinys. Supratau, kad šiuo atveju iš esmės skiriasi vertimo tradicijos.

Man atrodo, Lietuvoje vertėjai ištikimesni originalui, ir tokio požiūrio – tiek iš pajautos, tiek sąmoningai – laikausi ir aš. Be abejo, „pažodinis“ vertimas nėra vertimas, juk tam ir reikalingi vertėjai ir todėl dar bent ilgą laiką jų nepakeis mašininis dirbtinio intelekto kuriamas vertimas. Tačiau manau, kad vertėjo užduotis – vis dėlto išlikti kuo labiau „nematomam“ ir užtikrinti, kad skaitytojams į rankas atkeliautų būtent to autoriaus, o ne jo, kaip vertėjo-katalizatoriaus, kūrinys. Tai tampa didele dilema verčiant prastai parašytus tekstus – jei tekstas painus, sunkiai skaitomas, stokoja grakštumo, ar verčiant „gražinti“, ar laikytis originalo stiliaus? Atvirai sakant, esu linkusi rinktis antrąjį variantą – juk skaitytojai turėtų autorių pažinti tokį, koks jis buvo / yra. Dėl to daug diskusijų kyla su redaktoriais, neretai skatinančiais tekstus paversti malonesniais ausiai ir akiai. Su autoriais nuolatos bendrauju versdama mažesnės apimties tekstus – menininkų, parodų kuratorių; neretai net sakau, jog man svarbiausia, kad vertimas patiktų / įtiktų autoriui. Pasitaiko, kad tuose pokalbiuose paaiškėja, jog tam tikras mintis vertime galima pateikti net aiškiau, nei parašyta originale.

– Yra sakoma, kad su kiekviena knyga rašytojas savotiškai paūgėja. Vertėjo atveju tikriausiai su kiekvienu vertimu labiau auga pasitikėjimo savimi, o gal atsakomybės tekstui (originalui) jausmas?

Nukelta į p. 13 ►

Lentyninė kaimynystė

Kaimynų paprastai nesirenkame, o „rami kaimynystė“ žadama tik skelbimuose. Atsikraustę į naujus namus, toli gražu ne su visais, gyvenančiais greta, susipažįstame, tik su retu užmezgame šiltesnį ryšį. Šiaip ar taip, geri kaimynai nekvaršina galvos, greitai išsprendžia bendrus rūpesčius ar net padeda iškraustant kokį seną, atgyvenusį baldą. O kaipgi yra literatūros pasaulyje? Ar rašytojams svarbu, kokių autorių knygos bibliotekų lentynose stūkso jų opusams iš kairės ir dešinės? Kiek rašytojai pažįsta savo (savo pavardės) kaimynus? Ar apskritai nūdien aktuali tvarios lentyninės kaimynystės tema?.. Šiuos klausimus ir uždavėme keletui jų.

Pastaba: kadangi lentynos ir kaimynai gyvenime varijuoja, apklausai naudojome vienos – Vilniaus apskrities Adomo Mickevičiaus – bibliotekos fondus.

Rašytojas: Dainius Dirgėla

Lentynos kaimynai: Regimantas Dima ir Petras Dirgėla

Taip jau susidėliojo tos knygos į bibliotekos lentyną, kad abu kaimynai – Regimantas Dima ir Petras Dirgėla – pažįstami ne tik iš matymo ar jų knygų skaitymo.

Regimantui Dimai rašiau rekomendaciją, kai jis stojo į Lietuvos rašytojų sąjungą. Mano daryta nuotrauka panaudota Regimanto elektroninės knygos „Gyvenimo stebėtojo memuarai“ viršeliui. Kaimynas Regimantas – ne tik rašytojas, bet ir taksistas-pavėžėtojas: asmeniškai tokiomis jo paslaugomis naudotis dar neteko, bet kartą atvežė man savo „Žavingąjį šunsnukį“ (knygą apie Józefą Piłsudskį) su autografu. Tikiu, kad kada nors tikėtai ar netikėtai kaimyno Regimanto Dimos būsiu pavėžėtas iki Džiuginėnų, Linksmadvario ar kitų smagių gyvenimo kelionės vietų.

Petras Dirgėla – ne tik šios knygų lentynos kaimynas, bet ir mano bendrapavardis.

Dar Petrui gyvam esant, o man piemenaujant ir svetimaujant, esame bendravę legendiniame „Suokalbyje“ ir ieškoję bendrų giminystės šaknų. Petras Dirgėla man dovanojo paties sudėliotą Dirgėlų genealogijos medį, kuriame esame ant skirtingų to paties medžio šakų, bet mūsų šaknys, mūsų bendras propropro buvo tas pats Pranciškus Rusiniškis Dirgėla. Dar vienas simbolinis sutapimas: į Lietuvos rašytojų sąjungą įstojau 2014 m. rudenį, bet nario pažymėjimo atėjau pasiimti 2015 m. balandžio 1 d., kai Rašytojų klubo salėje vyko atsisveikinimas su Petru Dirgėla – stovėjo jo pelenų urna, paskendusi gėlėse, giedotojai giedojo senąsias laidotuvių giesmes. Pasiėmęs nario pažymėjimą, pastovėjau kelias minutes prie urnos ir simboliškai atsisveikinau su Petru. Vienas Dirgėla narystę baigė, kitas pradėjo. Atrodo, kad Lietuvos rašytojų bendruomenėje ir skaitytojų galvose Dirgėlos pavardė gyvuos dar ilgai – toje pačioje bibliotekos knygų lentynoje, pažymėtoje raide D, kiek tolėliau rikiuojasi dar vieno bendrapavardžio – Tomo Dirgėlos – knygų vaikams armija!

Rašytojas: Gintaras Grajauskas

Lentynos kaimynai: Dovydas Grajauskas ir Romualdas Granauskas

Vieną iš kaimynų – koks sutapimas – neblogai pažįstu. Kažkada seniai jis man sakė: „Tėti, man atrodo, kad aš galėčiau gerai groti būgnais.“ Ir, dideliam mano nustebimui, pasirodė, tikrai gali!

Kad gali rašyti gerus eilėraščius, Dovydas man niekada nesakė – tiesiog parodė, kai jau buvo *post factum*, beveik visą eilėraščių knygą. Pasirodė, irgi tikrai gali!

Kito kaimyno, dabar jau amžinatilsį, gyvenime taip ir neteko sutikti. Bet jis man skambindavo – gana dažnai, gurkštelėjęs kokio gėrimėlio. Kalbėdavomės dažniausiai apie visokius niekus, bet pagrindinis juokas visada buvo apie Granauskų ir Grajauskų galimą giminystę. Kurį laiką taip jam ir atsiliepdavau telefonu – labas, dėde Romai!

Geri kaimynai, abiem esu labai patenkintas, geresnių ir nerasi. Na, nebent kada kokią repo knygą išleistų ir Rokas Grajauskas – tada jau apskritai likčiau amžiams lietuvių literatūroje, tobulai ir saugiai sūnų įrėmintas.

Rašytoja: Birutė Grašytė-Black

Lentynos kaimynai: Romualdas Granauskas ir Balys Gražulis

Grašių kaime kurį laiką su kaimynais turėjome vieną telefono liniją, aš šito jau neatsimenu, brolis pasakojo. Pakėlę ragelį galėdavome klausytis, kaip kaimynai užsakinėja karvės apsėklinimo paslaugas, kažkokiam giminaičiui skundžiasi sveikatos problemomis, su pienininke Nijole aptaria nukritusį pieno riebumą. Kaip ir sakai, kaimynų nepasirinksi, gali gražiai sugyventi, gali rietis, gali visai nebendrauti. Vilniuje savo kaimynų nepažįstu, linktelim galva prasilenkdami ir tiek. Pagalvojau, kad ir su knygų lentynų kaimynais panašiai. Romualdo Granausko kaimynyste labai džiaugiuosi, grožiuosi jo kiemu, pilnu tamsiai mėlynų žiedų, o Balio Gražulio visai nepažįstu.

Pati ieškodama kokio nors autoriaus knygos kartais apsidairau, kas sudėta šalia, tad negaliu sakyti, kad lentyninė kaimynystė visai nereikšminga. Gal vienu kitu skaitytoju apsikeisime.

Rašytojas: Narius Kairys

Lentynos kaimynai: Anatolijus Kairys ir Donaldas Kajokas

Vienas originaliausių XX a. pradžios meno istorikų Aby Warburgas savo bibliotekoje knygas dėlioja ne pagal įprastą bibliografinę tvarką, o remdamasis „geros kaimynystės“ principu – jo įsitikinimu, dažnai daug svarbesnė ir naudingesnė knyga bus ne ta, kurią iš pradžių norėjo paimti skaityt, o esanti greta jos. Viešosiose bibliotekose tokio principo, žinoma, niekas intencionaliai netaiko, bet atsidūrus šalia Donaldo Kajoko beveik neišvengiamai atsiranda tikimybė, kad paskutinę akimirką potenciali skaitytoja gali apsigalvoti ir pasiimti ne „Toliau nei vandenynas“, o „Apie vandenis, medžius ir vėjus“. Kita vertus, skaitytojas, planavęs pavartyti vieną iš daugelio Anatolijaus Kairio knygų, gali susigundyti namo parsinešti kitą Kairį. Štai taip „geros kaimynystės“ principas virsta „blogos kaimynystės“ simptomu. Bet juk ne tai svarbiausia – svarbiausia, kad bibliotekoje apskritai yra tavo knyga.

Rašytoja: Aušra Kaziliūnaitė

Lentynos kaimynai: Vytautas Kaziela ir Giedrė Kazlauskaitė

Keisti ir paslaptingi tie raidžių žaidimai, kuriais jos žaidžia mus ir kuriais mes žaidžiame save ir vieni kitus. Abiejų mano pavardės kaimynų – Giedrės Kazlauskaitės ir Vytauto Kazielos – tiek kūryba, tiek asmenybės mane labai žavi.

Vytautas Kaziela man pirmiausia asocijuojasi su nuoširdžia ir draugiška šypsena. Spėju, kad ne mažiau nuoširdi šypsena jo veidą puošė ir tada, kai jis buvo dar vaikas. Mažai kas išsaugo savo šypsenose tos vaikystės nuoširdumo ir lengvumo šviesos atšvaitus. Kai kas vėliau bando ieškoti pačių įvairiausių būdų, kaip juos susigrąžinti. Labai retam tai pavyksta. O Vytautas to, ko kiti ieško didžiausiuose moksluose bei keisčiausiose praktikose, atrodo, niekada nebuvo net ir pametęs. Tas pats paprastas lengvumas, kuriuo pasižymi šis ypatingas žmogus, neaplenkia ir jo eilėraščių. Tačiau nereikia apsigauti. Paprastumas ir lengvumas jo tekstuose neturėtų būti painiojami su atmestinumu ar primityvumu. Nieko panašaus. Tai tikros meistrystės ženklas. Keliais minties potėpiais Vytautas pačiu subtiliausiu būdu geba atverti duris į tuos kasdienybės ir pasaulio užkaborius, kurių mes kartais net neįtariame esant.

Su Giedre Kazlauskaite mane sieja ne tik tai, kad mūsų knygos šalia vienos kitų guli bibliotekų lentynose, bet ir tai, kad kartais žmonės prie manęs priėję prieš literatūrinius renginius, kino teatre ar net gatvėje apsipažinę ir mane palaikę Giedre Kazlauskaite giria „mano“ tekstus. Pavyzdžiui, prieina ir sako: „Labas, Giedre, man labai patinka tavo „Meninos“.“ Bandau aiškinti: „Jūs turbūt kažką ne taip supratote.“ Tada nukerta: „Tik nereikia kuklintis.“ Prisipažinsiu, kad kartą pasitaikius panašiai situacijai aš tiesiog padėkojau ir pasakiau: „Malonu girdėti.“ Ir tikrai malonu girdėti, kad kitiems žmonėms patinka Giedrės „Meninos“ ar „Gintaro kambarys“, nes tai tikrai puikios knygos. Turbūt vienos geriausių lietuvių poetų sukurtų poezijos knygų, pasirodžiusių per pastaruosius metus.

Rašytojas: Herkus Kunčius

Lentynos kaimynai: Jurgis Kunčinas ir Karolina Kunčinaitė

Geros kaimynystės painiavos.

Anuomet gaudavau į pašto dėžutę popierinius laiškus, adresuotus Herkui Kunčinui. Prasitarus apie tai Jurgiui, jis pasiguodė, kad ir jo pašto dėžutę pasiekia laiškai, skirti Jurgiui Kunčiui.

Rašytojas: Vidas Morkūnas

Lentynos kaimynai: Jurgis Montvila ir Gendrutis Morkūnas

Kas įsikuria lentyninėje kaimynystėje, tiesą pasakius, nelabai domiuosi. Nebent pasitaiko koks nesusipratimas. Esu sykį painiotas su Gendručiu ir porą kartų – su Vaidotu Morkūnu, kiek žinau, rašančiu daugiau mokslo populiarinimo temomis. Kalbant apie paminėtuosius kaimynus, derėtų pasakyti, kad Jurgis Montvila gyvena tyliai, druskos pasiskolinti neateina, į lentynų gyventojų pasitarimus taip pat nevaikšto. Žodžiu, esame nepažįstami. Su šviesaus atminimo Gendručiu tiesiogiai niekada nebendravome, bet manau, kad buvo ypatingo talento rašytojas. O supainiotas buvau taip. Kadaise gatvėje sutikta kolegė pasveikino mane su premija. Iš konteksto supratau, ji manė, kad aš – Gendrutis. O rašytojas tuo metu jau buvo miręs. Atsakiau kolegei taip: „Ačiū, gaila tik, kad po mirties ta premija atėjo.“

Senyvos rašytojos garbei reikia pasakyti, kad mano juodas humoras jos labai nesutrikdė.

Darni lentyninė kaimynystė aktualesnė gal kokiems literatūros istorikams ar bibliografams. Man tai – daugiau atsitiktinumas. Net jei būčiau Markūnas (kaip vienas mano pusbrolis), galimybė atsigulti ar atsistoti šalia Gabrielio García Márquezo manęs neviliotų, dėl kaimynystės talentingesnis netapčiau. Bet pažaisti tokiais atsitiktinumais visai įdomu. Pavyzdžiui, būtų galima pasidomėti, kuriems mūsų rašytojams reikėtų socialinių darbuotojų (tolerantiškų kritikų ar pan.) pagalbos. Sprendžiu iš atminties, nevartydamas žinynų, bet, tarkim, ar galėjo turėti kaimynų toks praeities poetas Vytautas Onaitis? Ko gero, gyveno gūdžiame vienkiemyje... Tikriausiai atsirastų ir daugiau panašaus lentyninio likimo autorių.

Rašytojas: Antanas Šimkus

Lentynos kaimynai: Eugenija Šimkūnaitė ir Vladas Šimkus

Tiesą pasakius, retai savo knygas apžiūrinėju ar jų ieškau bibliotekose. Tad kai buvo pateikta, kas manieji kaimynai, visai nudžiugau. Nelabai ką galiu pasakyti apie Eugeniją Šimkūnaitę (išskyrus tą daugeliui žinomą informaciją apie jos gyduoliškus sugebėjimus), vaikystės namuose buvo jos knyga, pamenu, kažką apie žolių poveikį skaitinėjau, rodos, bet ne mano tuo metu tai buvo lektūra, tik ir tiek. Taip pat rengdamas spaudai Juozo Baltušio dienoraščius skaitinėjau apie jo vizitus pas šią daktarę – bandė kojų bėdas spręsti. Daugiau artimesnių ryšių su kaimyne nemezgiau ir nevyniojau.

O dėl poeto Vlado Šimkaus yra kiek kitaip. Kiekvienais metais nuo ankstyvos jaunystės bent po keletą kartų tenka atsakyti į klausimą: „Ar ne giminė?“ Jau ir atsakymą turiu susiklosčiusį, beveik trafaretinį: „Deja, ne. Bet norėčiau.“ Iš tiesų, labai mėgau ir tebemėgstu Vlado Šimkaus eilėraščius, jo kūrybinę meistrystę, humorą, ironiją. Pagarbą kelia ir jo atsitraukimas vėlyvuoju periodu, neskubėjimas rašyti dėl rašymo: „Ir jeigu sielvartingos mano strofos / taip pat priartina prie katastrofos – / pasiaukoti pirmas aš galiu. / Einu į potekstę. Tyliu.“

Kita vertus, yra ir tam tikra asmeninė literatūrinė bendrystė – Vladas Šimkus buvo tas žmogus, kuris 1995 m. priėmė „Metuose“ (kuriuose ir aš dabar darbuojuosi) eilėraščius mano pirmajai publikacijai šiame leidinyje. Ir aptardamas tuos tekstus kalbėjosi draugiškai, linkėdamas nepamesti talento, kurti toliau. Gal jis ir kiekvieną jaunąjį tokiais žodžiais lydėdavo, bet tuo metu buvo labai gera turėti tokį palaikymą. Ir dabar prisiminti gera. Tad džiaugiuosi, kad teko garbė atsidurti tokio žmogaus kaimynystėje.

Rašytoja: Giedra Radvilavičiūtė

Lentynos kaimynai: Henrikas Radauskas ir Bronius Radzevičius

Kai pirmą kartą perskaičiau žymiausią Broniaus Radzevičiaus kūrinį „Priešaušrio vieškeliai“ (pirmąją dalį), nustebau, kad mano nuomonė apie knygą nesutapo su daugelio pažįstamų, lituanistų, kritikų. Artimų žmonių literatūros vertinimas tada man buvo labai svarbus, dėl tokių nesutapimų net kankindavausi.

„Priešaušrio vieškeliai“ neįtraukė todėl, kad knyga man pasirodė tradicinė, girdėta, skaityta, turinti visus mūsų tradicinės prozos atributus: kenčiantį veikėją, kurio demonstruojamas dramatizmas akivaizdžiai yra netoli paties pasakotojo. Pasakotojo be humoro. Kai skaitytojas pernelyg tiesmukai skatinamas užjausti tą, kuris „(1) apskuręs, (2) nubrozdintais keliais, (3) trina murzina rankele akis“, dažnai atsiranda ne empatija, bet pasipriešinimo reakcija. Dramatiškų situacijų, veikėjų apibūdinimai kartojami ir tirštinami. Dėl panašių emocinio prievartavimo dalykų negaliu skaityti kai kurių Nobelio premijos laureatės Svetlanos Aleksijevič kūrinių. Į romaną trukdė įsijausti melancholiško graudulio tonacija, kartkartėm tampanti sentimentais. Personifikuoti kaimo peizažai su daugybe be literatūrinio tikslo, bet iš didelės asmeninės meilės vardijamų etnografinių detalių. Erzino visa tai fiksuojančio žvilgsnio pietizmas, poetiškas mažo žmogaus įpaminklinimas ir juslinis naivumas. Situacijos klostosi gana aiškiai. Nepaliekama būtinų geram tekstui tarpų, kuriuos skaity-

VOLODYMYR JERMOLENKO

Nuo Puškino iki Putino: imperinė rusų literatūros ideologija

Šis ukrainiečių filosofo, eseisto, vertėjo, politikos mokslų daktaro straipsnis amerikiečių žurnalo „Foreign Policy“ internetinėje svetainėje pasirodė praėjusių metų birželį.

Viena iš Hoholivo – miesto į rytus nuo Ukrainos sostinės Kyjivo – gatvių pavadinta XIX a. rusų poeto Michailo Lermontovo vardu. Lermontovas niekada nesilankė Ukrainoje, ir tik keliuose jo eilėraščiuose šmėsteli ukrainietiškos temos. Tačiau visoje Ukrainoje vis dar yra gatvių, pavadintų jo ir kitų rusų kultūros veikėjų vardais, tai – sovietinės imperinės praeities palikimas. Hoholive, kuriame kovo mėnesį vyko smarkūs mūšiai, lygiai taip pat pagerbti Antonas Čechovas, Vladimiras Majakovskis ir Aleksandras Puškinas. Šitoks gatvių kiekviename Ukrainos didmiestyje, mieste ir miestelyje vadinimas – vienas iš imperijos įrankių kolonijinei savo erdvei žymėti ir valdyti. Kiekvienu žymiu rusišku vardu būdavo išstumiamas ukrainietiškas. Toks gatvių pervadinimas – tai vietos atminties trynimas.

Tačiau rusų literatūros grandai ne tik suteikė vardus savo šalies imperiniam projektui. Jų kūriniai daug labiau, nei pripažįstama, padėjo ir formuoti, skleisti ir įtvirtinti imperinę Rusijos ideologiją bei nacionalistinę pasaulėžiūrą.

O kaip dėl Lermontovo? Rusų literatūroje jo įvaizdis specifinis: rašytojo, kareivio, mergišiaus ir romantinio poeto. Jis kūrė idiliškus paveikslus Kaukazo, užvaldžiusio jo vaizduotę, kaip ir daugelio kitų garsių rusų rašytojų. Kaip ir Puškinas, Lermontovas dramatiškai žuvo dvikovoje.

Tačiau XIX a. pradžios romantizmas slėpė ir ką kita – šaltus imperijos gniaužtus. Garsiausia Lermontovo poema – 1839 m. parašytas „Mcyris“ – tai idiliškas pasakojimas apie Kaukazo vienuolį, kurį dar berniuką į nelaisvę paėmė rusų karininkas. Vyraujanti poemos jausena – beviltiškumas: pagrindinio veikėjo nostalgija prarastai praeičiai byloja, kad jis priklauso pralaimėjusiai žmonijos pusei. „Ulanšoje“, ankstyvojoje nešvankioje poemoje, Lermontovas smulkiai nupasakoja grupinį rusų kareivių įvykdytą moters išprievartavimą; tekste vargiai aptiksi bent kokį užuojautos aukai ženklą. Kitame eilėraštyje – „Kaukazietis“* – užsimenama, kad tikrieji kaukaziečiai yra ne vietiniai gyventojai, o rusų kareiviai, užkariavę kraštą XIX a. pradžioje, – panašiai kaip sovietų kareiviai, pasiųsti įsiveržti ir užgrobti Afganistano, liaudyje vadinti „afganais“.

Kaip Lermontovas formavo imperialistinį, kolonialistinį rusų požiūrį į Kaukazą, taip Puškinas – Ukrainos atžvilgiu. Paimkime „Poltavą“ – Puškino poemą apie Ivaną Mazepą, Ukrainos etmoną, sukilusį prieš tuometinį carą Petrą I, kuris stiprino Rusijos kontrolę Ukrainoje (ir kurį Rusijos prezidentas Vladimiras Putinas neseniai minėjo savo kalboje apie Rusijos imperijos žemių susigrąžinimą). Ukrainiečiams Mazepa yra nacionalinio pasipriešinimo Rusijos dominavimui simbolis ir priminimas, kad carinė Rusija sulaužė XVII a. sutartį, užtikrinusią kazokų (būsimųjų ukrainiečių) autonomiją mainais į lojalumą maskvėnams (būsimiesiems rusams). Ukrainiečiams Petras I šį susitarimą pažeidė, o rusams bet koks ukrainiečių reikalavimas autonomijos buvo išdavystė – kaip ir Putinui dabar. Puškinas laikosi rusų požiūrio, Mazepą vaizduodamas kaip pasileidėlį išdaviką, kuris „kaipmat pralietų kraują tarsi vandenį“. Ukrainiečių, kaip įtaigaujama poemoje, reikią gailėtis ir juos niekinti kaip „senų ir kruvinų laikų draugus“.

Tą pačią mintį rasite ir garsiojoje rusų rašytojo Nikolajaus Gogolio istorinėje apysakoje apie Ukrainą „Tarasas Bulba“. Ukrainiečių kilmės Gogolis, pakeitęs tapatybę į Rusijos imperinę, daug talento skyrė tam, kad įrodytų, jog visa, kas ukrainietiška, yra atgyvenę ir – dar svarbiau – brutalu. Pasak Gogolio, ukrainiečiams reikią Rusijos imperijos, kad taptų civilizuoti.

Būta, žinoma, ir alternatyvaus požiūrio. Praeis vos metai kiti, kai po Gogolio ir Puškino sukurto Ukrainos kazokų kaip priklausančių atgyvenusiai ir žiauriai praeičiai įvaizdžio Tarasas Ševčenka – ukrainiečių poetas, dailininkas ir nacionalinis herojus – ims savo tėvynainiams byloti, kad antitironiška ir demokratiško prado kazokų dvasia – ne praeities reliktas, o ateities pranašas. Lygiai taip pat nuo lermontoviško skyrėsi ir Ševčenkos požiūris į Kaukazą: tai – ne idiliškas peizažas su romantizuoto Rusijos viešpatavimo ištrinta istorija, bet itin dramatiška scena, kur imperialistinė prievarta liejasi kraujo upėmis, o pasipriešinimas jai atkaklus ir žūtbūtinis. „Kovokite, ir nugalėsit“ (*Борітеся – поборете*) – tai žymusis maišto prieš tironiją šūkis iš Ševčenkos eilėraščio „Kaukazas“, tinkamas tiek kaukaziečių, tiek ukrainiečių kovai su imperine Rusijos valdžia. Lermontovo Kaukazas – sniego baltumo, idiliškai šaltas ir abejingas žmonių kančioms, o Ševčenkos Kaukazas – kraujo raudonio, kunkuliuojantis žmonijos kovomis už laisvę. Lermontovas eiliuoja poemą apie kolektyvinį prievartavimą iš rusų nusikaltėlių požiūrio taško; atsikartojantis Ševčenkos įvaizdis – puolusios moters (ukrainietiškai – *покритка*). Provokuojančioje religinėje poemoje „Marija“ jis brėžia paralelę tarp ukrainietės „nupuolėlės“, pagimdžiusios nesantuokinį vaiką nuo maskvėnų kareivio, galimas daiktas, ją išprievartavusio, ir Jėzaus motinos – kaip vienišų, kenčiančių motinų. Atjauta seksualinę prievartą patyrusioms moterims yra Ševčenkos atsakas į Lermontovo poetizuotą žaginimą, ir abiem atvejais smurtautojas yra rusas, o auka – nugalėtasis.

Pradėję kapstyti rusų literatūroje atrasite išvešėjusį imperialistinį diskursą, užkariavimų ir žiaurumo romantizavimą ir padarinių nutylėjimą. Net jei kūrinys tariamai prielankus imperijos valdiniui, – prisiminkim „Tarasą Bulbą“ ar „Mcyrį“, – ši empatija apgaubta romantiško įsivaizdavimo apie liūdną to valdinio likimą – amžiną atsilikimą ir vergystę. Tuo pat metu, kai europietiška orientalistika konstravo Afrikos ir Azijos visuomenių kaip neturinčių istorijos, vertos pasakojimo, vaizdinį, rusų literatūra Kaukazo ir Ukrainos tautas vaizdavo kaip tokias, kurių audringa istorija nusipelno užmaršties.

Paralelių su šiandienine Rusijos užkariavimo politika yra didelių ir ryškių. Puškino eilėraštis „Rusijos šmeižikams“ yra iškalbingas antieuropietiško, agresyvaus Rusijos imperializmo persunkto pamfleto pavyzdys. Puškino 1830–1831 m. Lenkijos [ir Lietuvos] sukilimo traktuotė tam tikrais atžvilgiais primena dabartinį Kremliaus požiūrį į vadinamąsias spalvotąsias revoliucijas buvusioje Sovietų imperijoje. Puškinas atvirai grasina Europai karu („Gal rusai pergales išmoko jau pamiršt?“) ir primena skaitytojams Rusijos galybės ir užkariavimų mastą („Nuo Suomijos sniegų ligi kaitrios Kolchidės...“). Puškino ideologiją ir šiandieninę neoimperinę retoriką sieja tiesioginis ryšys. Vienu iš Rusijos šūkių Rusijos ir Ukrainos karo metu – „galim pakartoti“ – sąmoningai primenami praeityje vykę naikinimo ir užkariavimo karai, siekiant įbauginti įsivaizduojamus Rusijos priešus. Panašiai rusų poetas, Puškino amžininkas Fiodoras Tiutčevas 1848 m. revoliucijų Europoje metu šlovino Rusijos imperiją kaip Europos forpostą, ginantį nuo pavojingos demokratijos įsiveržimo, – lygiai taip ir šiandien Rusija yra autoritarizmo pavyzdys antidemokratinėms dešiniosioms ir kairiosioms jėgoms Europoje (ir jų rėmėja).

Vakarų mokslininkai, XIX a. rusų literatūros aukso amžių matydami kaip intelektualinę zapadnikų [„vakariečių“] ir slavofilų kovą, nepastebi abiem grupėms bendrų nacionalistinių ir imperialistinių potekščių. Net zapadnikai tikėjo Rusijos išskirtinumu, dažnai tapdavo radikaliais priešininkais to, kam, jų manymu, atstovauja liberalioji Europa, ir dažnai puoselėjo tironišką visuomenės modelį. Nedaug yra autorių, geriau iliustruojančių šį reiškinį nei rusų romanistas Fiodoras Dostojevskis, kuris iš socialistinio radikalo jaunystėje vėliau virto religiniu fundamentalistu. Jis net yra pareiškęs, kad rusų socialistai ir komunistai – „ne europiečiai“ ir „galiausiai taps tikrais rusais“, kitaip tariant, atmes Vakarus. Romane „Demonai“ Dostojevskis vakarietiškas idėjas apibūdina kaip „demoniškus“ gundymus, kuriuos reikią pasmerkti.

Nesvarbu, ar šie rašytojai paviršutiniškai priėmė Vakarų idėjas, ar ne, jų etnonacionalistinė, imperialistinė žiūra padėjo kreipti Rusiją ne mažesnės, o didesnės tironijos link. Net ir pažangios Vakarų idėjos, kritusios į Rusijos dirvą, išvirto nauja ir stipresne despotija – tiek valdant didžiajam Rusijos modernizatoriui Petrui I, tiek bolševikams, kurių kraugeriška tironija rėmėsi Europos socializmo idėjomis.

Visa tai tęsiasi ir šiandien. Paskutiniame praeito amžiaus dešimtmetyje Rusija sunaikino Čečėniją, įplieskė dirbtines separatistines kovas Moldovoje ir Sakartvele, 2008 m. įsiveržė į Sakartvelą, o 2014 m. – į Ukrainą, – visų šių brutalių veiksmų intelektualinį pamatą aptiksi didžiojoje rusų literatūros klasikoje ir jų autorių pažiūrose į imperijos kolonijas bei užkariavimus. Iki šiol šie autoriai ir jų kūriniai rusams byloja, kad rusų karių okupuotose žemėse nėra kas gerbti. Puškino Ukrainos kazokų vaizdavimas kaip žiaurių ir kraugeriškų – tai tik XIX a. versija šiandieninio propagandinio pasakojimo apie ukrainiečius kaip tariamus nacius, kurių istorinis likimas – mirtis ir paklusnumas. Tiutčevo piešiamą XIX a. Rusijos kaip šlovingos Europos gelbėtojos nuo demokratijos vaizdą atliepia Putino kova su spalvotosiomis revoliucijomis Ukrainoje ir kitur.

Žinoma, Rusijos kultūra nėra vienintelė Rusijos nusikaltimų priežastis, o ryšys tarp kultūros ir politikos niekada nebūna tiesioginis. Tačiau naivu manyti, kad Rusijos kultūra nekalta ir nepaliesta imperialistinio diskurso, kuris šimtmečiais buvo Rusijos politikos pagrindas. Ir nors Vakarų universitetuose tyrinėjamas imperializmas ir orientalizmas Vakarų literatūros kanone – į galvą tuoj ateina Gustave'as Flaubert'as, Rudyardas Kiplingas ir Josephas Conradas, – beveik visiškai ignoruojamos panašios atmainos literatūroje paskutinės pasaulyje neišformuotos kolonijinės imperijos, kuri šiuo metu, kai rašau, kariauja dar vieną grobikišką imperialistinį karą.

Todėl jeigu ieškote Rusijos prievartos prieš kaimynus, noro ištrinti jų istoriją ir liberaliosios demokratijos idėjų atmetimo šaknų, atsakymų rasite ir Puškino, Lermontovo, Dostojevskio kūrinių puslapiuose.

foreignpolicy.com
Vertė A. P.

* Čia, ko gero, turima omeny Lermontovo apybraiža (ne eilėraštis) „Kaukazietis“, kurioje pateikiamas tipizuotas Kaukazo karo (1817–1864) suformuoto rusų karininko „portretas“ (*vert. past.*).

---

tojas privalo užpildyti savo supratimu, pavargti ir nustebti. Ir dėl to, kad kritikavau romaną, irgi jaučiau kaltę. Na, tokia kaltė būna, kai ryžtiesi atitolinti mirusios motinos liestą daiktą, kai jis ima netilpti į tavo buitį ir būtį kitame laike, praranda šventumo ir amžinumo žymę. Myli ir nekenti. Toks gana sudėtingas santykis buvo ir su kai kuriais Romualdo Granausko, Juozo Apučio apsakymais.

Bet atsitiko vienas gana keistas dalykas. Tuo metu gyvenau Čikagoje ir iš privačių namų lentynos išsitraukusi perskaičiau Arvydo Šliogerio straipsnį „Žmogaus egzistencija ir dabarties romanas (Kur veda „Priešaušrio vieškeliai“)“. A. Šliogerio akcentuota žmogaus išėjimo iš mikrokosmo į pasaulį tema sutapo su tuometine mano būsena. Kai pasaulyje staiga pasijutau anonimu – be išsilavinimo, įpročių, daugelio artimųjų, draugų, panašios patirties ir jausenos žmonių, su kuriais nereikia „tartis dėl terminų“. A. Šliogerio straipsnyje B. Radzevičius, abi jo romano dalys, tapo tarsi asmenine diagnoze ir atsivėrė kaip durys į gydomąją palatą. Žmogus, kuris aiškiai jautė savo kontūrus, formuotus tam tikroje erdvėje, atsivėrus neaprėpiamam pasauliui ima burbuliuoti kaip magma, iš kurios turi išsilydyti kita forma. Kartais ta supratimų ir kismo įtampa gali būti sunkiai pakeliama. Na, jei nesi pragmatikas, paviršutiniškas, jei nevaidini, jog, kad ir kur būtum, vedi pasaulį už pavadėlio ir tuo didžiuojiesi... Nors jis tau dažnokai myžčioja ant bato. Man rodos, B. Radzevičius tuo kūriniu atskleidė daugiau, nei sąmoningai buvo suplanavęs. Tačiau dėl nesavos literatūrinės raiškos „Priešaušrio vieškelius“ ir toliau skaitydavau tik fragmentais.

Paradoksalu, kad hermetiškas Henrikas Radauskas yra universalesnis nei B. Radzevičius. Taip pat šiuolaikiškesnis, nors poetas kūrė daug anksčiau. Manyčiau, kad globalaus pasaulio duotybė, o dar labiau trauka ir propagavimas B. Radzevičių tolins nuo kito mentaliteto jaunų skaitytojų. Jie vertins romaną daugiau istoriškai nei emociškai.

Trapus H. Radausko rūmas tvirtai laikosi ant originalaus stiliaus pastolių daugelį metų neprarasdamas grožio. Dėl visuotinai suvokiamų įvaizdžių, aliuzijų į pasaulinės kultūros faktus ir sąlygiškumo jo poezijos teritorija yra didelė, betautė, belaikė, estetiška. Nors ilgai skaitydama H. Radauską gali pasisotinti juo kaip bezė ir užsinorėti silkės. Keista, kad tokios originalios pasaulėjautos poetas darė tiesioginę įtaką kitiems originalios pasaulėjautos poetams ir menininkams. Kęstutis Navakas sakė, kad eilutė „Pasauliu netikiu, o pasaka tikiu“ yra sukurta jam. O kai Alina Orlova dainuoja „Aš daug turiu tokių gelmių, / Kurios su nieku nesiderina. / Jos kartais tyli, – ir ramu, / O kartais ima kelti nerimą“, girdi ir H. Radauską, ir K. Navaką, ir tai, kas akumuliavosi naujame kūrinyje, to net negali įvardyti.

Parengė lentynų tyrinėtojas Saulius Vasiliauskas

Dienoraštis

► Atkelta iš p. 1

Buvau kaip jūreivis, padedantis irklus ir atsiduodantis srovėms; pagaliau jis gauna laiko pasižiūrėti į krantus; kol irklavo, nežiūrėjo.

1894

Nešatelis, rugsėjis. Gražiausi dalykai – tie, kuriuos įkvepia beprotybė ir aprašo protas. Reikia būti tarp abiejų: kuo arčiau beprotybės, kai svajoji, kuo arčiau proto, kai rašai.

Nebenoriu suprasti moralės, kuri neleidžia mums kuo plačiausiai, kuo gražiausiai, kuo laisviausiai panaudoti ir lavinti savo jėgų ir to nemoko.

1895

Liepos 20 d., 3 val. nakties. Trys ketvirtadaliai gyvenimo praeina rengiantis laimei; bet nereikia manyti, kad paskutinis ketvirtadalis praeina ja mėgaujantis. Per daug pripranti prie tokių pasirengimų ir kai baigi rengtis pats, stengiesi dėl kitų; taigi palankus laikas atidedamas po mirties. Štai kodėl jaučiame tokį poreikį tikėti į amžinąjį gyvenimą. Didelė išmintis būtų suprasti, kad tikroji laimė apsieina be pasirengimų; ar bent jau jai tereikia vidinio pasirengimo.

Žmogus nepaprastai įsigudrina trukdyti sau būti laimingam; man atrodo, kad kuo jam sunkiau pakelti nelaimę, tuo labiau jis linkęs ją prisijaukinti. (Kartoju, kalbu tik apie kitus žmones; man pačiam visada atrodė labai paprasta būti laimingam, nes mano laimė niekada nė kiek nepriklausė nuo aplinkybių.)

1902

Aš esu šio to vertas tik vienatvėje. Visuomenėje mane vargina ir erzina ne kiti, o aš pats.

...o dėl savigarbos, kurią išsikovojau per didelį vargą ir iš puikybės, galų gale pajutau tik persisotinimą ir pasibjaurėjimą. Pasistengiau ją prarasti, ir tai nebuvo sunku. Turtus gražu kaupti tik tam, kad vėliau juos lengva ranka iššvaistytum. Taigi atsidėjau ištvirkavimui; man netgi patiko daryti tai beveik sistemingai; noriu pasakyti, dėti pastangų. Žavėjausi ***, kuris iš to gaudavo tik malonumą; man tai būdavo ir vargas.

Ir jokio savo bruožo taip neniekinau kaip savigarbos; maniau, kad padariau ją neįmanomą, ir man patiko ristis žemyn. Į tai mane stūmė neapykanta bet kokiam bailumui. Kai kažkas širdyje mėgindavo mane sulaikyti, bijodavau, kad tai nebūtų baimė, ir nesustodavau. Dabar man mažai rūpi, kas aš pats esu ar kas nesu. Nebesustoju prie to.

Vasario pabaiga. Skaitau taip, kaip norėčiau būti skaitomas, t. y. labai lėtai. Skaityti knygą man reiškia dingti dviem savaitėms kartu su autoriumi.

Kovo 27 d. Neturiu kito siekio, kaip tik tai, kad vėliau koks nors mano amžiaus ir mano *vertės* jaunuolis skaitydamas mane būtų sujaudintas ir *perkeistas*, kaip vis dar nutinka man, trisdešimtmečiui, skaitant Stendhalio „Egotisto atsiminimus“. Bent jau taip man atrodo juos skaitant.

1903

Rugpjūtis, 4 val. ryto. Vagone; prieš Ruaną; Senos krantai paskendę migloje. Rytinis džiugesys. Su malonumu kartoju šiuos žodžius: rytinis džiugesys. Plynuose laukuose išnyra dar tik kaugių viršūnės, nuo jūros – melsvai rausvas ūkas; oras neapsakomai tyras; dangaus žydrynė drėkina žemę. Mano žvilgsnis, išvargintas bemiegės nakties, nusiprausia garuojančiame upės paviršiuje ir geria iš balto kaip pienas kalvų šlaito. Visa gamtos pasaulio augalija prausiasi ir maudosi aušroje, skubėdama tai padaryti prieš stojant dienos karščiui. Rasa čia kaip syvai; net labiausiai išdegintos žolės vėl sužaliuoja. Net jeigu būčiau praradęs viską, ką turiu, viską, kas man brangu žemėje, šįryt jausčiausi toks pat laimingas. Tampu žole tarp žolių ir dalyvauju pabudimo bendrystėje.

Veimaras. Visada esu dėkingas aplinkybėms, kai jos pareikalauja iš manęs kokio nors veiksmo, kurio nebūčiau padaręs pats.

1904

Lapkritis. Nuo 1901 m. spalio 25 d., kai buvau bebaigiąs „Imoralistą“, rimtai nebedirbau. Straipsnis apie Wilde'ą, paskaita Vokietijoje, paskutinė Briuselyje (man ji nebuvo įdomi; ir skaičiau ją prastai) neturi reikšmės. Nykus dvasios vangumas verčia mane vegetuoti jau trejus metus. Galbūt, per daug prižiūrėdamas sodą, rūpindamasis augalais, perėmiau jų įpročius. Menkiausia frazė man kainuoja; o kalbėti, beje, kainuoja beveik tiek pat, kiek rašyti. Be to, reikia pasakyti, kad su manimi pasidarė sunku: sulig kiekviena abejone kažkoks kritikas niurzglys, nuolatos užsiglaudęs mano dvasioje, iššoka ir klausia: „Ar tu tikras, kad verta vargti dėl...“ O kadangi vargas būdavo milžiniškas, mintis iškart pasitraukdavo.

Kelionė po Vokietiją praeitą vasarą truputį išsklaidė mano apatiją; bet vos tik grįžau čia, ji vėl mane apėmė. Kaltinau orą (šiemet lijo be perstojo); kaltinau Kiuvervilio[7] klimatą (ir šiandien tebebijau, kad jis veikia mane migdomai); kaltinau savo režimą (teisybė, kad jis niekam tikęs; neišeidavau iš sodo, kur ištisas valandas vieną po kito *kontempliuodavau* kiekvieną augalą); smerkiau savo įpročius (ir kaip mano sustingusi dvasia būtų galėjusi įveikti kūną?). Reikalas tas, kad save išsekindavau; be egzaltacijos, be džiaugsmo. Galų gale, kaip reikiant sunerimęs, pasiryžęs nusipurtyti stingulį, prie kurio prisidėdavo liguista nerimastis, įtikinau save ir įtikinau Em.[8], kad mane išgelbėti nuo manęs paties tegali kelionės pramoga. Tiesą sakant, aš neįtikinau Em.; aiškiai tai jaučiau, bet ką padarysi?

Ketinau imtis knygos apie Afriką, negalėjau rašyti jos Kiuvervilyje remdamasis toli gražu nepakankamomis pastabomis, kurias buvau parsivežęs iš kelionės su Em. ir Ghéonu[9]. Man reikėjo vėl pamatyti tą šalį. Leidausi į kelią pasiryžęs rašyti diena iš dienos. Svarstymus, apmąstymus – visa tai galima pridėti vėliau; neįmanoma iš naujo atrasti, išgalvoti tik pojūčio.

1905

Šeštadienis [gegužė]. Pirmas tikrai šiltas vakaras po varginančios ir nuostabios dienos. Jei turėčiau pradėtą rašyti knygą, šįvakar parašyčiau pačius gražiausius puslapius. Galva šviesi, ne per daug linksma, kūnas ilsisi, širdis tvirta.

Dar prieš ketverius metus, jei būtų buvęs toks vakaras, būčiau klaidžiojęs kiaurą naktį.

Antradienis [birželis]. Lyja kaip iš kibiro. Užsidaręs šiltnamyje su Goethės poezija, apsuptas aukso geltonumo kalceoliarijų, be karštligės, be rūpesčių, be aistrų, mėgaujuosi TOBULA PALAIMA.

Kiuvervilis [liepa]. Šiandien sužinojau, kas yra laukimas; ne tas nekantrus laukimas, kai pakinkytas arklys pražyla, bet baisus, kupinas nerimo laukimas, kai dūžis po dūžio širdį taip skauda, lyg jai tektų varyti krešulius. Laukiu kelyje, čia, ant šlaito, saulei plieskiant; laukiu, kol pravažiuos X. Vėluoja. Matyt, pasuko kitu keliu...

Kiuvervilis. Copeau[10] nusistebėjo, kad aš tebesėdžiu prie Stendhalio „Dienoraščio“. Yra autorių, kuriuos skaitau kaip įmanoma lėčiau. Man atrodo, kad šnekuosi su jais, kad jie kalba su manimi, ir liūdėčiau, jeigu nemokėčiau ilgai išlaikyti jų šalia savęs.

Rugpjūčio 24 d. Niekas mano gyvenime netveria, nieko nėra pastovaus nei tikro. Aš čia panašus į save, čia kitoks; nėra tokios svetimos būtybės, prie kurios negalėčiau prisiekti priartėjęs. Nors man trisdešimt šešeri, dar nežinau, koks esu: šykštus ar švaistūnas, saikingas ar besotis... ar veikiau, jausdamas, kaip mane staiga bloškia nuo vieno kraštutinumo į kitą, jaučiu, kad netgi tuo svyravimu išsipildo mano likimas. Kodėl turėčiau, dirbtinai mėgdžiodamas save patį, siekti dirbtinės savo gyvenimo vienovės? Juk pusiausvyrą galiu rasti judėjime.

Painiavą ir prieštaravimus, nuo kurių kenčiu, galima paaiškinti paveldėjimu, dėl kurio manyje susikryžiuoja dvi labai skirtingos gyvenimo sistemos.

Kiuvervilis, spalio 2 d. Laikas bėga. Apniukęs dangus jau alsuoja žiema. Šuo miega prie mano kojų. Nerimo apimtas, sėdžiu prie balto popieriaus lapo, kur būtų galima viską pasakyti ir kur aš niekad neparašysiu nieko daugiau kaip *kažką*.

Gruodžio 5 d. Pietų atėjo Paulis Claudelis. Švarkas per trumpas; ilgas kaklaraištis anilino spalvos; veidas dar kampuotesnis negu užvakar; kalba vaizdinga ir kartu tiksli; balsas trūksmingas, kapotas ir valdingas.

Jauti, kad labai gyva ir turtinga jo kalba nepasiduoda improvizacijai. Jis dėsto kantriai išgvildentas tiesas. Tačiau moka pajuokauti ir jeigu bent kiek labiau atsiduotų šiai akimirkai, turėtų žavesio. Bet suku galvą, ko trūksta jo kalbai... truputį žmogiško švelnumo?.. Ne, netgi to netrūksta; toli gražu. Tai, manau, pats *paveikiausias* balsas, kokį iki šiol esu girdėjęs. Ne, jis negundo; jis nenori gundyti; jis įtikina – arba įperša. Nemėginau netgi nuo jo gintis; o kai po pietų, jam kalbant apie Dievą, apie katalikybę, apie savo tikėjimą, apie savo laimę, pasakiau gerai jį suprantąs, jis pridūrė: „Bet, Gide'ai, tai kodėl jūs neatsiverčiate?..“ (nešiurkščiai, be šypsenos...), leidau jam pamatyti, parodžiau, į kokią dvasios sumaištį mane įstūmė jo žodžiai.

[...]

Jis kalba nenuilstamai; kitų mintis nė akimirkai nesustabdo jo mąstymo; jo nenukreiptų į šalį nė patranka. Norėdamas su juo pasikalbėti, mėgindamas įsiterpti, esi priverstas jį nutraukti. Jis mandagiai laukia, kol būsi baigęs sakinį, paskui vėl pradeda nuo ten, kur sustojo, nuo to paties žodžio, lyg kitas nebūtų nieko sakęs.

[...]

Išeidamas jis man paliko savo nuodėmklausio adresą.

1906

Kovo 30 d. Ko verti gebėjimai, kuriais žmogus apdovanotas, jeigu jis nemoka jų brandinti?

Į malonų pirmąjį ryto darbą pretenduoja visi mano užsiėmimai: pianino pamoka, mirusios kalbos, skaitymas, korespondencija, pastabos šiame sąsiuvinyje; taigi dažnai jis žlunga ir aš netvarkingai išbarstau brangiausias dienos akimirkas.

Sekmadienis, 15 d. Vis daugėja... dalykų, apie kuriuos aš leidžiu sau galvoti, apie kuriuos kiek mažiau leidžiu sau kalbėti ir apie kuriuos visiškai neleidžiu kalbėti kitiems. Pavyzdžiui, kad „Ponios Bovari“ pradžia parašyta labai blogai.

Sekmadienis. Vakar parvažiavau į Kiuvervilį. Taip gražu, kad ši diena panaši į laimingiausias mano vaikystės dienas. Rašau šiuos žodžius didžiajame kambaryje virš virtuvės, tarp dviejų atidarytų langų, pro kuriuos skverbiasi linksma šilta saulė. Tik mano nuvargęs atspindys, kurį matau veidrodyje ant sienos virš savo stalo, kenkia tobulam laimės augimui. (Jaučiu poreikį vėl metodiškai mokytis būti laimingas. Tai mankšta, tokia pat kaip svarmenų kilnojimas; tą galima *pasiekti*.)

Mano pėdos saulėje, šlepetėse su žaliais ir mėlynais apvadais. Šiluma smelkiasi į mane, kyla manyje kaip syvai. Kad būtum visiškai laimingas, tereikėtų nelyginti šios akimirkos su kitomis praeities akimirkomis, – kuriomis kartais nemokėdavau kaip reikiant pasimėgauti, nes lygindavau jas su kitomis ateities akimirkomis. Šioji akimirka nė kiek ne mažiau palaiminga už bet kurią kitą ateities ar praeities akimirką.

1907

Sausio 2 d. Dabar man svarbu ne tiek tai, ką skaitau, kiek tai, kaip skaitau, ir skaitymui skiriamas dėmesys. Visais būdais turiu kovoti su minties išskaidymu ir pakrikimu. Be kita ko, ir *dėl to* vėl įsikinkiau į šį dienoraštį; rašau be didelio malonumo, bet tai darbo treniruotė.

Birželio 16 d. Didžiulis pasibjaurėjimas beveik visa šiandieninės literatūros produkcija ir pasitenkinimu, kurį ji teikia „publikai“. Vis aiškiau jaučiu, kad sėkmė, pasiekta *šalia* vieno iš jų, negalėtų manęs patenkinti. Verčiau nusišalinti. Mokėti laukti; kad ir iki mirties. Trokšti būti nepripažintam – tai pačios tauriausios kantrybės paslaptis. Iš pradžių, taip kalbėdamas, žodžiais mokėdavau už puikybę. Dabar nebe. Puikybės aukštis matuojamas paniekos gyliu.

Spalio 24 d. Jau esu pavargęs nuo to, kad *nesu*; vos tik manęs nebepalaiko didelis įkarštis, imu priešintis. Įžeista savimeilė niekada nedavė nieko gero, bet kartais mano puikybė kenčia nuo tikros nevilties. Ir būna dienų, kai gyvenu kaip košmare, tarsi žmogus, gyvas užmūrytas savo kape. Apverktina būsena, kurią verta patirti; būti patyrusiam. Aprašysiu tai vėliau, kai būsiu iš to išsivadavęs.

Vis pasiimu ir iš naujo skaitau Paulio Claudelio laišką (1899). „Jūsų dvasia neturi nuolydžio“, – rašė jis. To ir reikia. Man nėra didesnio pagyrimo.

1909

Kad gerai ką nors aprašytum, nebūtina prikišti nosį.

Tarp doro žmogaus ir niekšo nėra *esminio* skirtumo. Visas baisumas ir tiesa, kad doras žmogus gali *tapti* niekšu. „Nuodėmės“ kelyje sunkus tik pirmas žingsnis. Jau yra pasakyta, kad moteriai lengviau neturėti meilužio, negu turėti tik vieną. ►

---

[7] Kiuvervilyje, Normandijoje, buvo A. Gide'o dėdės dvaras, kur vaikystėje jis praleisdavo dalį atostogų. Po dėdės mirties jį paveldėjo vyriausioji duktė Madeleine Rondeaux, kurią A. Gide'as vedė 1895 m.

[8] A. Gide'o žmona Madeleine.

[9] Ilgametis A. Gide'o draugas Henri-Léonas Vangeonas (1875–1944), gydytojas, poetas, dramaturgas, literatūros kritikas, pasirašinėjęs Henri Ghéono vardu.

[10] Jacques'as Copeau (1879–1949) – teatro kritikas, susipažinęs su A. Gide'u 1903 m. Vėliau, 1908 m., jis kartu su A. Gide'u, H. Ghéonu, Jeanu Schlumberger ir kt. įsteigė literatūros žurnalą *La Nouvelle Revue française*.

Tendencijos ir kadencijos

Pasibaigus „Kino pavasariui“, leisgyviai žiūrovai ima galvoti apie tendencijas praėjusių metų kine. Gyvūnų teisės vis dar nenukonkuravo žmogaus teisių, korėjiečių kinas – rumunų, o kino *trashu*, panašiai kaip anksčiau Džordanos Butkutės dainomis, kažkodėl žavisi jaunieji inteligentai. Net mačiau frazę vienoje knygos recenzijoje – „intelektualus *trashas*“! Bet ar jis tikrai būna intelektualus?.. Bent jau pirminis sumanymas buvo atvirkštinis, bet tikriausiai galiojo tik kelias kadencijas.

Džiaugiuosi, kad festivalis parodė ir „nežiūroviško“ kino, t. y. filmų, kurių neperpirks televizijos. Pavyzdžiui, **„Akmens salą“** (rež. Mark Jenkin, Jungtinė Karalystė, 2022), keistuolišką siaubo filmą, kurio veiksmas vyksta 1973-iaisiais (gana sėkmingai imituojamas senos juostos koloritas). Apie tuos metus prisimenu tik tiek, kad JAV pasitraukia iš Vietnamo, bet režisierius akcentuoja ką kita: atšiauri gamta, atskirtis, sugedusi technika, šmėklų žvilgsnis tiesiai į tave, gėlių anomalija – tai žmones gąsdina. Siaubo žanras turi būti ir šiek tiek juokingas. Nuobodoką **„Amerikoje dabar naktis“** (rež. Ana Vaz, Italija, Prancūzija, Brazilija, 2022) žiūrėjau tik dėl pelėdų – iš išraiškų jos tokios žmogiškos. Įdomu, kad viduramžiais laikytos kvailumo simboliu, o vėliau radikaliai kitu – mokslo. Bet ant moksleivių uniformų jų logotipai negražūs, nors apskritai tai juk labai gražus paukštis. Kiek svetimas liko ir **„Lokių čia nėra“** (rež. Jafar Panahi, Iranas, 2022), bet išsinešiau frazę „ar lokiai nukando jums liežuvius?“. Vaizduojama vyriškoji Irano bendruomenė, visi gurkšnoja tik arbatą, visą gyvenimą blaivūs; gal dėl to mentaliteto keistenybės. Visas kaimas sprendžia, ką kas turi daryti ir kam su kuo tuoktis.

Labai patiko dvi lietuvių vaidybinės premjeros – **„Devintas žingsnis“** (rež. Irma Pužauskaitė, Lietuva, 2022) ir **„Per arti“** (rež. Austėja Urbaitė, Lietuva, 2022). „Devintas žingsnis“ viršijo lūkesčius – apie sveikstantį alkoholiką įmanoma kalbėti nedvasingai ir su ironija (puikus Eglės Vertelytės scenarijus), o Valentinas Novopolskis tikrai įsijautė į metusio gerti pašlemėko vaidmenį. Nemėgstu „virkdančių“ filmų, bet ašarą braukiau net du kartus – gal dėl to, kad tema asmeniška. Svarbiausia, ką režisierė parodo, yra alkoholikų vaikų drama – jais nesunkiai manipuliuoja bendraamžiai, jie savaip „pripratę“ būti skaudinami, o vienintelė jiems žinoma „nusiskausminimo“ schema, deja, labai dažnai irgi yra kvaišalai. Nors iš tikrųjų filmas apie atleidimą, kaip apsisprendimą nelaikyti nuoskaudų. Filmas „Per arti“ taip pat patiko, net nuteikė aršiai: niekada netarnauti tokiems buržua, kurie vaizduojami filme. Meistriškai supinti dvikalbiai veikėjų dialogai, per daug neeksploatuojant Gorgonės mito. Pagrindinė filmo mintis – visiems vaikams reikia ne disciplinos, o meilės. Nors tai tik konteksto siužetas, žiūrėdama galvojau – įdomu, kaip sekasi filme taip ir nepasirodžiusio Sebastiano, visam laikui nutraukusio santykius su despote motina, atžaloms. Juk neįmanoma, kad

„Begalybė“

„Tiek grožio, tiek skausmo“

„Rašytoja, jos filmas ir laimingi sutapimai“

„Devintas žingsnis“

būtų išmokęs visiškai nekartoti vaikystėje patirtų schemų (filme visgi sužinome, kad jis turi vaikų).

Nieko gero nesitikėjau iš **„Begalybės“** (rež. Emanuele Crialese, Italija, 2022), o visgi susižiūrėjo smagiai – ne translytis paauglys vaizduojamas kaip auka, bet nuo veidrodžio negalinti atsiplėšti motina (kai vaidina tokio masto žvaigždė kaip Penélopė Cruz, nusiteikiu nesitikėti nieko labai gero: tiesiog per stambi asmenybė; kartais suklystu). Nors yra tobulai graži, matyt, veidrodyje ieško netobulumų. Filmo stilistika, beje, irgi remiasi idealiu estetizmu. Niekšo vaidmuo kliūva vyrui, bet į psichiatrijos ligoninę guldoma žmona – tai taip tipiška, net ir mūsų laikais (filme vaizduojamas šeimos gyvenimas aštuntojo dešimtmečio Romoje). Pozityviai nuteikia pagrindinio veikėjo (akt. Luana Giuliani) brendimo grožis ir ryžtas. **„Duona ir druska“** (rež. Damian Kocur, Lenkija, 2022) privertė patikėti, kad virtuoziškam Chopino atlikimui netrukdo draugystė su galvažudžiais ir smurto tolerancija. Nors man dar įdomiau, kokiu būdu broliai pianistai nuo vaikystės išliko draugai su provincijos marozais (tai neįmanoma, meninis ugdymas atskiria iškart). Nenustebčiau sužinojusi, kad toks pats smurtas prieš tamsesnio gymio imigrantus vyksta ir mūsų regione.

Kine galima kalbėti banalia kalba – galvojau, žiūrėdama **„Rašytoją, jos filmą ir laimingus sutapimus“** (rež. Hong Sang-soo, Pietų Korėja, 2022); svarbu, kad būtų ne visai įprastas rakursas. Ryžių vyno iš jogurto butelio gal net nesu ragavusi, tačiau kasdieninio korėjiečių elgesio ceremoningumas mūsų kultūroje veikiausiai sukeltų agresiją. **„Laišką Ukrainai“** (rež. Lietuvos kino bendruomenė, Lietuva, 2023) vertėtų rodyti nacionalinių švenčių metu: jis ne tiek apie ukrainiečius, kiek apie mus – stiprią pilietinę visuomenę. Iš tų, kurie neprašyti virkdo, ir paskui ant jų pyksti dėl manipuliacijų žiūrovų emocijomis. **„Totemas“** (rež. Lila Avilés, Meksika, Danija, Prancūzija, 2023) mielas dėl meksikietiškos beprotybės, blogąsias dvasias iš namų išvarinėjančios šamanės. Dokumentinis **„Tiek grožio, tiek skausmo“** (rež. Laura Poitras, Jungtinės Valstijos, 2022) galėtų steigti naują terminą – išpažintinė fotografija. Racionalus menininkės aktyvistės portretas; tokių kūrybingų protestų prieš Visvaldą Matijošaitį mes nesugalvojame, bet jis ir nėra meno mecenatas.

Ir paskutinis, kurį mačiau, buvo iš vidurnakčio seanso – **„Moteriškos bėdos“** (rež. John Waters, Jungtinės Valstijos, 1974) – beje, jis minimas filme „Tiek grožio, tiek skausmo“. Kino *trashas*, kurio veikėjai elgiasi psichopatiškai, bet visiems juokinga. *Kvyriški* Divine įvaizdžiai šiandien vėl ant bangos. Iki nusikaltimo psichopatus visi myli, paskui jais baisisi, ir tai tarsi turėtų parodyti visuomenės veidmainiškumą, bet moralo nėra. Suprantu, tik atsisakau juoktis ir garbinti.

-gk-

► Kai liausiuosi piktintis savimi, būsiu pradėjęs senti.

Apibendrinkim: kad būtum poetu, reikia tikėti savo genialumu; kad taptum menininku, reikia *tuo suabejoti*. Iš tikrųjų stiprus žmogus yra tas, kuriam *viena* didina *kita*.

1910

Paryžius, balandžio 15 d. D’Annunzio, susiraukęs, susikaustęs, susigūžęs, susitraukęs ir kartu guvus kaip niekada. Žvilgsnyje nėra gerumo, švelnumo; balsas veikiau įteiklus negu iš tikrųjų glosnus; burna ne tiek gosli, kiek žiauri; kakta gana graži. Jokiu atžvilgiu gebėjimai, kuriais jis apdovanotas, nenusileidžia genialumui. Valios mažiau negu apskaičiavimo; mažai aistros, mažai šalčio. Jis paprastai nuvilia suviliotuosius (t. y. apgautus) jo kūrybos.

Kiuvervilis, birželio 13 d. Kurių galų ištisą dieną sau kartoti, kad man per keturiasdešimt: niekada nesijaučiau jaunesnis.

Ar savo sąžinę padariau tokią reiklią ir skrupulingą ne tam, kad kartais jos neklausyčiau su didesniu džiaugsmu?

Birželio 19 d. Kas vasarą vėl imu į rankas Fabre’o[11] tomus, kuriuos kas rudenį nenoromis padedu į šalį. Prieš tapdamas literatu buvau „gamtininkas“ ir gamtos nuotykiai mane visada išmokydavo daugiau negu romanų nuotykiai.

Pontinji[12]: kokie mes juokingi! Man jau ir taip sunku žiūrėti į save rimtai, kai esu vienas… Kiekvienas iš mūsų čia atrodo kaip siuvėjo matavimosi salėje, apsuptas veidrodžių, kurie atspindi vienas kitą, ir ieškantis kitų sąmonėje padauginto savo atvaizdo. Norom nenorom imi pozuoti; išputi krūtinę; taip norėtum pamatyti save iš nugaros!

Spalio 17 d. Kai kuriomis dienomis man skauda kiekvieną dvasios dalelytę, kaip kartais skauda kūną. Mane žeidžia šypsena arba žodis. Viskas, ką darau arba sakau, man nepatinka. Šįryt Rivière’o[13] laiško žodžių „*Paris-Journal* jūsų nemėgsta“ užteko rytui apkartinti.

Bijau, kad netrukus turėsiu kovoti su klaidingu savo įvaizdžiu, kuris dabar kurpiamas, su pabaisa, kuriam duodamas mano vardas, kuris, pasibaisėtinai bjaurus ir kvailas, išstatomas vietoj manęs.

Įgimtas kai kurių kritikų nelojalumas.

1911

Atskirti save nuo pasaulio paprastumo užtvara. Niekas žmonių neišmuša iš vėžių labiau už natūralumą.

Labiau vertinu vieno sąžiningo žmogaus, o ne šimto žurnalistų draugystę, pagarbą ir susižavėjimą. Bet kadangi kiekvienas žurnalistas pats vienas sukelia daugiau šurmulio negu šimtas sąžiningų žmonių, nereikia stebėtis, kad mano knygas supa tyla arba užgaulios kalbos.

1912

Nuolatinis aistros *klaidžiojimas* – viena iš pagrindinių asmenybės žalojimo priežasčių.

Neatidėliotina būtinybė susitvardyti.

Trečiadienis, vasario 7 d. Jei dabar išnykčiau, iš to, ką esu parašęs, niekas neįtartų, kad geriausia liko nepasakyta. Iš kur tiek drąsos ir vilties ilgai gyventi, kad patį svarbiausią kūrinį saugočiau pabaigai? Arba, priešingai, iš kur tiek drovumo, tiek pagarbos savo temai ir baimės, kad dar nesu to vertas!..

Katalikybė – nepriimtina. Protestantizmas – nepakenčiamas. O aš jaučiuosi iš pašaknių krikščionis.

Šeštadienis, vasario 17 d. Galiu tik greitosiomis aprašyti gana sumaištingą pastarųjų dienų gyvenimą. Rašau sėdėdamas ant Bulonės miško suolo; oras šįryt buvo spindulingas; tai mano laimės paslaptis. Bet dangus jau niaukiasi; man reikia Apolono; turiu išvažiuoti.

Kiuvervilis, trečiadienis. Pagaliau spindulingas oras. Pasiduodu šios gražios šviesos ramumai ir guodžiuosi tuo, kad neabejotinai greit išvažiuosiu.

Kopernikas: nuostabus krikščionybės perversmas – tai pareiškimas: Dievo karalystė yra tavo viduje. Laimingoji pagonybė nematė priešo, kuris nebūtų išorinis žmogaus atžvilgiu.

Valytinos Augėjo arklidės, hidros, pelkės yra *mumyse*. Heraklis turi darbuotis mumyse. Krikščionybė = vidinis procesas.

Bus daugiau

Vertė Diana Bučiūtė

---

[11] Jeanas Henri Fabre’as (1823–1915) – prancūzų gamtininkas ir poetas. Pasak Jeano Rostand’o, „didis mokslininkas, kuris mąsto kaip filosofas, regi kaip menininkas, jaučia ir byloja kaip poetas“. Garsiausias jo veikalas – „Entomologo prisiminimai“.

[12] 1910–1914 m. Pontinji, buvusiame vienuolyne, vykdavo intelektualų sambūriai, vadinamosios Pontinji dekados.

[13] Jacques’as Rivière’as (1888–1926) – literatūros kritikas, rašytojas, nuo 1911 m. dirbo žurnalo *La Nouvelle Revue française* redakcijoje, nuo 1919 m. vyr. redaktoriumi.

MILDA TELKSNYTĖ

Mane mylėjo ežerai

Pasiilgau

Pasiilgau vaiskaus aukšto dangaus,
Saulės tekėjimo su ryto žara
Ir kylančia purpurine saulės ostija.
Pasiilgau pirmos žalumos,
Beržų gaivalingo džiaugsmo,
Svaigaus naujų lapelių kvepėjimo.
Ilgo alyvų ir vyšnių žydėjimo.
Pasiilgau upelio čiurlenimo
Ir kas rytą pasitinkančio
Raibosios gegutės kukavimo.

Ežerai

Iš tolo mėlynuoja ežerai
Tarp tėviškės kalvų žaliųjų.
Čia Kernadėtas, Limanas, Duobys,
Apaugę švendrais, alksniais ir beržais.
Per vasaros kaitras
Vis kviesdavot atsigaivint,
Panert į vėsius vandenis.
Nuo aukšto skardžio į tave, Duoby,
Žiūrėdavau, kaip debesėliai plaukia,
Kaip mainosi beržų šešėliai,
Kaip žuvys šokinėja iš vandens.
Ankstyvą rytmetį, kai teka saulė,
Tu purpurinis tapdavai tarsi dangus
Ir savo vandenis rūku vis klostei.
Viršum Stuburkalnio iškildavo
Slėpininga šios kalvos dvasia
Ir imdavo į vandenį ridenti vainikus
Iš gaisrenų, čiobrelių ir linų.
Vainikai plaukdavo rūke,
Suraibuliavę skęsdavo gelmėn.

O mėlynieji mano ežerai,
Ar dar atsimenat ir tebemylite mane?

Baltos burės

Mamos išaustų lino drobių paklodės,
Rankšluosčiai, užvalkalai, staltiesės
Burbuliuoja, verda, putoja pelenų šarme.
Visą žlugtą arkliukas veža
Prie Duobio ežero. Saulėta, šilta diena.
Ežeras lygus it veidrodis, juda tik debesėliai.
Kažkur už įlankos gieda nendrinukė.
Atabradas platus, smėlėtas.
Skalbinius suverčiame į vandenį.
Mama pasistato suolą,
Deda ant jo drobes ir daužo kultuve.
Aš brendu į gelmę ir skalauju, skalauju
Vandenžolėmis dvelkiančiame vandeny.
Ežeras traukia tolyn, gilyn
Išsiskleidusias staltieses, baltas paklodes.
Parsivežę skalbinius džiaustom,
Nuo obels iki vyšnios,
Nuo klevo iki beržo.
Visas sodas pakvimpa ežeru.
Baltuoja drobės lyg pasakiško
Didelio laivo burės.

Sakmė

Kai saulė leidžias vakaruos,
Dangus pavirsta rožių burėm,
Prisimeni – laiko rūkuos
Kaip gražią sakmę mudu kūrėm.

Iš žolynėlių ir spyglių,
Prabėgusių dienų niūrių,
Praplauktų upių, ežerų gilių,
Žiemužės šalčio, vėjų atšiaurių...
Sakmė pakilo, nuplasnojo,
O gal dar kabo ant obels šakos?
Vis vejamės ją laiko toliuos,
Suklupdami prie kapinių tvoros.

Perkūnas griaudžia, paukščiai tilsta.
Aidoja balsas tolumoj.
Šaukiu aš sakmę, ji negrįžta,
Nuskendo rudenio tamsoj.

Perkūnija, beržas, veršiukėlis

Nepakeliama kaitra ir tvankuma,
Ir juodi debesys,
Atslenkantys nuo Talio ir Gaižūnų.
Iš debesies ir vėjas neramus,
Lyg burę keliantis padžiautas drobes.
Sutemo, blykščioja žaibai,
Artėja ir griaustinis.
Uždariau sklendes. Žiūriu pro langą. Štai –
Liepsnos zigzagas į beržą kirto,
Ir trenkė taip, lyg būt kas sprogęs,
Persigando veršiukėlis,
Vos virvės nenutraukė.
Mačiau, ugnis nubėgo beržo šakomis,
Bijojau: užsiliepsnos svirnelio stogas.
Bet laimingai – ugnis į žemę nusileido.
Sušniokštė lietus.
Tarsi iš kibiro vis pylė, pylė
Ant stogo, ant veršelio, ant daržų,
Ant jurginų mano raudonų,
Baltų ir violetinių.
Kai lietus nuščiuvo,
Ėjau prie beržo pažiūrėt,
Kas jam nutiko.
Kitąmet berželis jau nebeišsprogs,
Jis skilęs nuo viršūnės iki žemės.
Šlapias veršelis,
Pirmąją perkūniją iškentęs,
Stovėjo lyg pastiręs nusigandusiom akim.
Paglosčiau, pakalbinau, nuraminau.
Veršelis vėl pradėjo skabyti šlapią žolę.

Aguonėlės

Raudonuoja aguonėlės,
Vienadienės rugių gėlės,
Byra žiedlapiai aguonų.
Rugiai plaukia, bręsta duona,
O rugiuose rugiagėlės,
Mėlynakės raganėlės
Mirksi, kviečia ir vilioja,
Jos visom šakelėm moja.

Sekminių beržai

Berželi liaunas,
Išsprogdinęs savo pumpurus,
Lipnūs, kvepiantys
Tavo žalieji lapeliai.
Priskinsiu šakelių
Ir iškaišysiu jais palubes,
Papuošiu duris,
Kad atskridusi
Šventoji Dvasia –
Baltas Balandis
Turėtų kur nutūpti,
Pailsėtų, apsidairytų
Ir padovanotų mums
Ramybę, sveikatą,
Kad visi pasijustume
Esantys mylimi ir mylintys.

Gimtinė

Baltos drobės patiestos
Žalioj lankoj.
Iš toli gimtinė šviečia
Širdy manoj.

Prisimenu seną gryčią,
Kurios seniai nebėra,
Ten mano vaikystė krykštė
Ir verkė kai kada.

Kalneliai ir pakalnės
Bangavo tolumoj.
Kiūtojau prie to lango
Vakarėj sutemoj.

Senelis gluosnis rymo
Ir varvina šakas,
Nuo jo ramybė sklido
Į ištiestas rankas.

Baltai žydėjo vyšnios,
Kvepėjo jazminai.
O! Kad ten grįžčiau,
Bet pamiršti keliai.

Auksinį klevo lapą
Aš knygoje radau,
Jis iš manos gimtinės,
Kurią jau praradau.

Bitelių dūzgesys

Kai saulėtas pavakarys,
Matau ore bites.
Spinduliai atsispindi nuo jų sparnelių
Ir bitės ima švytėti,
Vienos brėžia liniją
Į rytus, kitos – į pietus.
O kai pražys liepa,
Jos visos kils aukštyn,
Iki liepos viršūnės.
Liepa kaip avilys
Dūzgės nuo ryto
Iki vėlaus vakaro.
Žiūriu, kaip grįžta bitės
Su geltonu žiedadulkių kamuoliu,
Prilipintu prie kojelių,
Kai kurios pavargusios
Skuba tūpti ant lakos,
Kitos energingai nuo jos pakyla
Ir išskrenda ten,
Kur laukia žiedai.
Įsiklausau į jų dūzgimą,
Jis guodžia, supa, ramina,
Neša prie žydinčių
Slyvų, kriaušių, obelų.
Su žiedadulkėm
Bitės atskraidina
Ir žiedų aromatą.
Jis apgaubia avilį,
Susimaišo su medaus kvapu,
Lipniu, saldžiu, ataustu
Bičių balsais, jų giesme
Ir virsta džiaugsmingu
Vasaros dienų
Darbštaus gyvenimo dūzgesiu.

Šienapjūtė

Su dalgėm ant pečių
Nuo kalvos leidžias vyrai.
Sustoję pievoj pustykles traukia,
Skalambina dalges, išsirikiuoja vorele.
Džig džig, džig džig...
Nuo kmynų, pienių ir vėdrynų
Jie krečia rasą, ir tįsta, tįsta pradalgės
Su gaisrenom ir kiaulpienių pūkais,
Žvilgėdamos rasa, žiedų raudoniu.
Jos tįsta lig pat ežero, kurs maudosi
Rytiniuos saulės spinduliuos.
Vidurdienio kaitroj baltuoja moterys
Ir aš prie jų skubu su grėbliu ant peties.
Mes daužom nupjauto šieno pradalges.
Einam viena paskui kitą ir vartom, vartom šieną.
Pavakarį apdžiūvusį į kupetas sukraunam.
Jeigu rytoj nelis, vėl šieną iškratysim,
Vėl vartysim, vėl daužysim.
Išdžiūvusį šienelį sugrėbsime į volus.
Kai atvažiuos vežimai, į drobynas sukrausim.
Minsim, blauzdas subraižysim.
Pritutintas drobynas trauks arkliukai,
Šlapi nuo prakaito, apnikti sparvų, musių ir uodų.
Kvepėdamos šienu mes eisim iš paskos,
Kur stovi pilnas kibiras ištroškusiems
Vandens gaivaus ir šalto.
Padėtas aliumininis puodelis.
Gardžiuosimės to vandenėlio skanumu.
Juokaudamos apliesim viena kitą.

Virš ežerų skaidriųjų

Drovi jaunystė mano
Pasauliui buvo svetima.
Užteko jai kalvos aukštosios,
Iš kur atsiveria plati panorama.
Skraidžiau aš tėviškės erdvėj,
Virš ežerų skaidriųjų,
Kur vilnys plakasi į krantą
Ir teškia baltą putą.
Skraidžiau virš klonių, žydinčių, žalių,
Kur pempės sukasi lizdus ir peri.
Virš šiaudastogių trobesių.
Rytais kvepėjo dūmai kaminų
Ir geltonuojantys laukai kviečių.
Prie žibalinės lempos vakarais
Jau šaukė atversta knyga,
Pilna žmonių, pasaulių neregėtų,
Aš juos vis stūmiau nuo savęs,
Aš jais džiaugiaus, slapta mylėjau.
Jie nebepaliko jau manęs.
Iš sodžiaus ramumos į miestų gaudesį
Išsivedė, kur aš bijojau, nenorėjau
Prarast savęs ir tėviškės savy.

Tu šypsojaisi

Aš atvėriau vartus,
Atrakinau savo rūmų duris.
Tu jautei, kad laukiu tavęs.
Atėjai į mano menę,
Sugrįžęs iš savo jaunystės,
Lieknas, šviesiaplaukis,
Su tulpių puokštele rankose.
Aš uždegiau žvakę,
Kad skaudi elektros šviesa
Neblaškytų tavo atsivėrimo.
Tu buvai liūdnas
Ir nelaimingas.
Aš nesuradau žodžių,
Kurie tave paguostų.
Į lesyklą balkone
Atskrido pulkas zylių.
Jos lesė saulėgrąžas,
Vaikė viena kitą,
Kažko pešėsi.
Tu žiūrėjai į zyles
Ir šypsojaisi.

Beržų laiškai

Balti beržai
Gelsvas kasas nusvarino
Ir meta, meta laiškus ežeran.
Gal juos skaitys žuvėdros,
Meldai tyliai, tyliai šnarantys.
Visus tuos laiškus perskaitysiu aš.

Ir vėl balti beržai primins man
Čiobrelių kvapą, žemuoges miške,
Kaip saulės palytėti pirštai
Pavirsta muzika svaigia.

Vėl klaidžiosiu tavais takais lig ryto,
Pro valtis pamirštas visų.
Žodžius neišsiųstus, nepasakytus
Surinksiu iš beržų laiškų.

Kur išėjo Žiedeklėlė?

Kai pražysta rugiai,
Gelsvame žiedadulkių debesy
Aš regiu deivę Žiedeklėlę,
Su rugiagėlių vainiku ant galvos,
Aguonų žiedlapių karoliais.
Baltas jos drabužis
Apkaišytas varpom,
Raudonais aguonų žiedais.
Tėtis dalgiu nukirto rugius.
Mama šiaudų grįžtėmis
Surišo rugių pėdus.
Kur dingo rugių Žiedeklėlė?
Gal išėjo į toli geltonuojančius
Javų laukus?
O gal sugrįžo į pasaką,
Kurią seka senelė
Savo vaikaičiams.

Sapnas

Sklaidosi miglos,
Baigėsi sapnas.
Saulė pasislėpė,
Sunku sugrįžti į rudenį pilką,
Sunku sugrįžti į lietų ir vėją
Iš žalio beržų pavasario,
Iš saulės nutvieksto miško.

Dar nors akimirką,
Vieną vienintelę dieną,
Vienintelę visame gyvenime,
Tarp baltų sulapojusių beržų ir jonažolių,
Žemuogėm kvepiančioje lubinų šaly,
Jaučiant tavo akių ir rankų šilumą.

Neaprėpiamas dangus

Neaprėpiamas, be pradžios,
Be pabaigos dangus.
Dar daug ko neišmokau,
Neišsakiau daugybės
Meilės žodžių.
Drovėjausi, bijojau,
Kad būsiu nesuprasta.
Nežinau, ar man besparnei
Priklauso nors lopinėlis
To aukšto
Begalinio dangaus. ►

Laiko tėkmė

Aš visą gyvenimą
Kažko ilgiuosi,
Gal gėrio,
Gal tikro džiaugsmo.
Nežinau, kur mane neša laikas.
Jis srūva,
Vilnija per mane
Ir niekada nesustoja.
Aš atsiduodu laiko tėkmei.
Ji panaši
Į akmenėtą upę
Ir į nepailstančią
Mano meilę.

Tu taip toli

Tu tarytum rytmečio gaisras,
Nudažęs žemę
Aušros spalva,
Bet toks pat nepasiekiamas,
Neprišaukiamas.
Tu taip toli,
Kad niekad neišgirsi
Mano „Labas rytas“,
Mano „Labas vakaras“.
Bet vis tiek aš rytą vakarą su tavim kalbuosi.
Mano upė įteka
Į tavo upę,
Ir ji nuneša tau
Mano mintis.
Mano dangumi
Praskridusios gervės
Linguoja tavo padange,
Paklausyk,
Ant sparnų jos atneša tau
Mano žodžius.
Iš tavo beržynų
Atskriejęs vėjas
Man pasakoja apie tave.
Padangių debesėliai man neša tavo atvaizdą,
O mano baltos pievų ramunės
Visada atspėja, ar tu linksmas, ar liūdnas.
Ar tu išgirdai išskrendančius paukščius?
Jie visiems beržynams išpasakojo
Šį mano laišką.
Parašyk
Ant balto debesio,
Plaukiančio mano padangėn.

Bangos laisvūnės

Supasi, supas,
Šoka su vėju,
Lekia ir lekia –
Nesulaikysi.

Juokiasi, grįžta,
Kad vėlei siaustų,
Kad vėlei suptųsi,
Šėltų ir gaustų.

Bangos laisvūnės,
Kaip joms pavydžiu
Platumų vėjo,
Beribio skrydžio...

Degančią širdį
Jums atiduodu –
Ilgesį mano
Jūs užsūpuokit,
Nerimą siautuliu
Savo maldykit.

Siaučia, kvatoja,
Šoka su vėju,
Lekia ir lekia –
Nesulaikysi.

Ant baltų karčių
Širdį šokdina,
Vėsiu alsavimu
Ją glamonėja,
Krinta, užlieja,
Liepsną gesina.

Tamsžalės bangos
Ugnim sutviska.
Staiga nurimsta,
Vilnys nutyla...
Jūra tesupa
Baltą žuvėdrą.

ARTIS OSTUPS

Artis Uostupas (g. 1988) – filosofijos mokslų magistras, keturių poezijos knygų autorius. Nuo 2014 m. redaguoja internetinį filosofijos ir literatūros žurnalą „Punctum“. Tarp geriausių 2022 m. latvių poezijos knygų, nominuotų 2023 m. LALIGABA (Latvijos literatūros metų) premijai, yra ir Uostupo eilėraščių rinkinys „Variacijos mėnulio tema“ (*Variācijas par mēness tēmu*, 2022), iš kurio paimti čia publikuojami tekstai

Žvelgiant į pasaulį

Apšvietos amžiuje aš būčiau aistringas gamtos tyrinėtojas,
    įstrigęs tarp akmenų spurdėčiau čiuptuvėliais.
Pasaulis pamažu atvertų miškų prikritusias akis,
    ir aš tarp žvėrių išvysčiau teisybės spindulėlį.

Dabar šypsodamasis lipu ant tautos populiariosios terasos –
    pagal išvaizdą laimingas vyras vos per trisdešimt.
Mane mėnulis stebi, valandos keičiasi su žodžiais:
    kad atsiminčiau dienas, kurios niekuo nesiskiria nuo šios?

Komentaras pilietiniam vaidinimui

Aš – klaidingai užrašytas žodis bibliografo sapne.
Aš – pilnas vaizdų, kaip tamsa tarp uždarų durų;
jie galvoja mane nugalėsią paprasčiausiu gestu,
pramoga pigia, pinigais ar puolusia dorove.
Aš – dalgis, sustojęs pakvėpinti jų kaklus.
Aš – vėjo ištiesta ranka, ant jos kepurę pakabini;
jų galvos forma sumenkina mano pagarbą šiai valstybei.

Sakiniai

Alejandra Pizarnik
1936–1972

1. Spalvos skrebina langus: medžiai neša vėjo karstą,
sukaltą iš paukščių šešėlių.

2. Ją įveda parduotuvėn, kur kepurės sukasi ant galvų,
kaip lapai sodo vartuose.

3. Jaudulio akimirka, kai tamsa nušviečia
įsimylėjėlių kūnus.

4. Ji serga naktiniais pasivaikščiojimais:
nė vienas jai neatidengė ryto.

5. Demokritas neva skrodęs vabzdžius – norėjęs suvokti
savo liūdną priežastį.

6. Kam reikalinga istorija, jei pastalėj mirtis
graužia jaunos moters koją?

7. Pagaliau ji atgulė parko žolėje:
tik akmuo čia primena širdį.

Repatriacija

1.
Tarsi ant ašmenų slysti tarp retų šviestuvų tempdamas paskui save tamsią aptriušusią spintą – galbūt pavėluotą atsisveikinimą su devynioliktu amžiumi, į kurį subėgo apgirtę dvarai, o ne stotis su kaminu už nugaros, juk tai paprasčiausia komandiruotė: kas gena mane prie miglotų vaizdų aprasojusiuose veidrodžiuose? Tada žemai nusilenkiu perono laikrodžiui – te atmintis kovoja už mūsų meilę.

2.
Sugrįžimas – tarsi kaltinimas: tikimybių išdraskytos gatvės slysta pro tuščius stadionus, kur dar išvysti vienišą bėgiką ar bent pamėklę, išbėgusią iš ankšto kambario. Jo langai grūdėti kaip pirmųjų nuotraukų – tokie dirbtiniai prisiminimai be praeities ir ateities. Erdvės isterija – jau laiko išsišakojimas: anksčiau – valstybės triukšmingai statė bokštus, dabar – namų fasadai nebylūs kaip uždengti veidrodžiai.

Žvelgiant į mamos jaunystės nuotraukas

Gal toji vėl būsi tu, švystelėjusi palaukėj,
kol upėj atsikartos tuščias mėnulio autobusas.
Išvykai, bet greit grįžai prie apsnigtų stogų
ir kambariuose skambančių barnių.

Gal negailestinga, bet toliau klausykis šio ošimo –
prie šliužo tave suras pavasaris, jei įsikibsi
man į parankę ir leisi šviesomis mums nukloti gatvę.
Tu nevaikštai viena, kai tamsa uždengia žemę.

Bičių dūzgesys

Aš gulėsiu sušalęs: žvaigždynai palypės ant dvaro stogo,
Kaip kad sodai, spindėdami vaisiais, į kalnus kopia –

taip vaikas piešia jonvabalius ant kaklaskarės.

Viskas nurimsta, net sausas vėjas,
nešantis hamakų pokalbius.
Tada butelis dūžta į sieną,
tarsi naktin nuplaukiantį namą.

Bičių dūzgesys
– mažoji mirties muzika –
bus mano vėjas, pernelyg tylus,
kad kažkas galėtų nugirsti.

Taip vaikas piešia debesį, pakibusį viršum pamiškės.

Du eilėraščiai

Štai jausmingo eilėraščio pradžia: „Aš apieškojau miestus...“ –
tęsti jau beprasmiška – „tik šešėliai šičia šaiposi iš kūnų“ –
nors ir „mėnulis iškiša kuprelę“, o „tolumoj surinka traukinys“ –
nors ir „žemyn gatve skamba riedančio butelio sferiška muzika“ –
tęsti jau beprasmiška – „arba tamsoj verkšlena jos vokai“ –
skaitytojas užvers lapą – „tik regimybė“ – ir nusikeiks –
jis sugrįžta vienas – „su žarstekliu perbraukt per smuiką“.

Pavasario fragmentai

1.
šešėliais apkalti darbininkų vagonėliai
        kaštonas lankstosi vėjui

2.
tarsi bedugniai veidrodžiai
        ilguose koridoriuose
        kaip kraujas atiteka pirštan

3.
vienišas policijos automobilis
        kaukia prieš mėnulį
ir gėlės pražysta
        mirties bijodamos

Muzika a

pavogti mano monai
net vakaro tonai
vasaros sapno išsijoti
rimai be obertonų
abababab
Žana D’Ark liepsnoj
rašo spindulys
        lempos šviesoj palmės šnara
            taktas neteisingas
taip naktis man sako
            galas
    ką dabar
    užkasti apkabinti

Paskutinė variacija

Tu užsnūdai, ir aš nusileidau į slėnį, rankose mėnulį laikiau kaip žibintą:
    dukra klausėsi kalnuos, kaip gaudžia medžiai, upės.

Voras sustingo prie tinklo kaip chirurgas prie stalo.
    Soduose vaisiai užgeso – žemi namai užsimerkė.

Tu užsnūdai, ir aš nusileidau į slėnį, rankose mėnulį laikiau kaip žibintą:
    tegul tamsiai pūlinga šaka pripiešia baltas vasaros sienas!

Voras sustingo prie tinklo kaip chirurgas prie stalo.
    Toli toli kambarys, kur ką tik man paklojo lovą.

Vertė Arvydas Valionis

Parulskis *à la* Žilinskaitė plius DviMoteri

Sigitas Parulskis. *Dramedijos*. V.: Alma littera, 2022. 347 p.

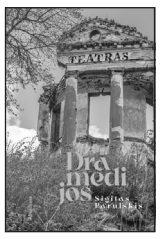

Knygoje „Dramedijos“ Sigitas Parulskis pristato naujai įvardyto žanro septynis pavyzdžius: „Vilnius–Dakaras“, „Keltininkas“, „Darius ir Girėnas per Atlantą skrido“, „Labai triukšminga vieta gyventi“, „Figų padažas su citrina“, „Vagys“ ir „Julija“. „Dramedijos“ – įdomi žodžių sandūra, naujadaras, terminas, plečiantis teorinę literatūros rūšies ir žanro sampratą. Autoriui pliusas už kūrybingumą. Tiesa, dramos elementų pavyzdžiuose nedaug (numanomos skyrybos, numanoma mirtis ir pan.), dominuoja komiškieji, orientuoti į vulgaroką skonį, į popkultūrą. Dramedijose žaidžiama nacionalinių asmenybių biografijomis ar šiaip žinomais kultūriniais siužetais, į kuriuos pagal situaciją ir kontekstą pasmaigstoma literatūrinių parafrazių ar aliuzijų, pavyzdžiui: „Smėlis, matai. *(Jis semia saujomis smėlį*). Visur: ir žemėje, ir ore, ir danguje vien tik smėlis“ (p. 14); „Žmona: Henrikai, kur tu? […] Henrikas: Regis, Žemė – žmonių planeta“ (p. 88); „Mes skrendam į šalį [...], kur miega… didvyriai“ (p. 145); „Paštininkas beldžiasi du kartus“ (p. 195).

Autorius lieka ištikimas anksčiau pasirinktai dvigubo dugno strategijai, t. y. frazės ar paskiri žodžiai, sakiniai turi nuorodą į žmogaus antrąjį galą: falą, jo dydį, šikną, mėšlą, tarpukojo kailiuką, prižėlusį krūmą, jiems artimus daiktavardinius ar veiksmažodinius vedinius – „šūdžius“, „sušiktas“, „supistas“ ir pan.

Visi šitie raktiniai žodžiai, raudonu siūlu einantys per visas dramedijas, neišskiriant nė tos, kur veikia Žemaitė, Bitė, Višinskis ir Konstantinas, demonstruoja tokį, pavadinkime, arklinį humorą ir galbūt yra sėkmės be gelmės garantas. Antras dugnas, potraukis gašlumui ir agresyvumas (neištikimybė, vagystės, šantažas, grasinimai, žudymas) visus veikėjus sulygina, suprimityvina, sugyvulina. Tarp Parulskio personažų skirtumų nėra: dėstytojas, rašytojas, bedarbis, kunigas, teisininkas, vagis, prostitutė, taksistas-keltininkas, žandaras, gydytoja urologė, barmenė Beatričė, žurnalistė Ieva lygiai tiek pat vulgarūs, kiek ir galintys leistis į intelektualesnius pasamprotavimus, pasiūlyti netikėtą interpretaciją, įpildami alyvos į amžinąja ugnimi liepsnojančias temas, pavyzdžiui: „Robinzonas Kruzas dulkindavo ožkas savo negyvenamoje saloje, nes jokio Penktadienio nebuvo…“ (p. 62); „Aš negalėjau pakęsti kariuomenės ir kariškių, bet uniformos visą laiką traukė, nuo pat vaikystės… Seminarijoje supratau, kad disciplina, jeigu ją suvoki ne kaip prievartą, o kaip tam tikrą formą, svaigina, suteikia jėgų ir laisvės. Kas tu būni paauglys – beformė košė, o paskui staiga kažkas tave ima formuoti: giesmės, maldos, hierarchija, vertikalė…“ (p. 96); teologiniai „reikalai“ visada šiek tiek jaudino autorių, tad šį kartą vienas personažų užduoda retorinį klausimą: „Koks tėvas įkiš į tokį mėšlą savo sūnų, kad išganytų kažkokį, atsiprašant, apspjaudytą molio gabalą?“ (p. 80); sveika kaimo žmogaus logika pasižymi Julija: „Vakar perskaičiau keletą lakštų „Fausto“. […] Na, kaip prie tokio mokyto žmogaus galėtų velnias pristoti?“ (p. 289); filosofine įžvalga – žandaras: „jausmai ir yra mūsų amžinybė“ (p. 325).

Trijų iš septynių dramedijų fantasmagoriškas siužetas ir tuštoki dialogai pateisinami tuo pačiu triuku – paaiškėja, kad tai būta sapno, kurį regėjo vienas iš personažų (pirmu atveju smarkiai pagiringas). Vienur herojus nubunda net du kartus – toks sapno sapne ėjimas galbūt nusižiūrėtas iš Luiso Buñuelio filmo „Kuklus buržuazijos žavesys“. Jo įtaką galima įžvelgti ir paskutinėje dramedijoje „Julija“: ten, kaip atsiskleidžia finale, nuo pradžių veiksmas vykęs teatro scenoje, t. y. moteriškasis personažas Julija, norėjęs vaidinti „Juliją“ ir dėl to pykęsis ir net išsiskyręs su vyru, išties visą laiką ir vaidino – ir save pačią, ir Juliją.

Šiaip jau vyro ir moters dialogai, *masculinum* ir *femininum* santykio „įtampos“ yra visų dramedijų karkasas, tema ir „problema“, rutuliojama, beje, visur panašiai: vyras ir moteris bendrauja kaip šuo su kate – be perstojo riedamiesi. Vedybinio gyvenimo „laimė“ autoriui aktuali kaip ir Žemaitei, čia randamos neišsenkančios atsargos dramedijoms. Tiesa, civilizacijos progresas yra kaip reikiant atspindėtas: Žemaitės kūrinyje sunku suvokti, kaip Katrė ima lauktis nuo atžagario Jono, o Parulskio meniniame pasaulyje viskas kur kas skaidriau, tamsusis nežinios tarpsnis su kaupu išviešintas. Seksas, nešvankios užuominos, masturbacijos niuansai, užpakalių formos, orgazmas – kertiniai klavišai, kuriuos maigydamas rašantysis užsitikrina skaitytojo dėmesį. Savo ruožtu personažų koncentracija būtent į šį registrą visus juos be niuansų verčia instinkto įrankiais. Taip įtvirtinama žmogaus, kaip aprengto gyvulio, koncepcija. Viename interviu autorius dėsto savą dramatiškumo sampratą ir rašymo terapinę bei kitokią naudą: „Dramaturgijoje labai svarbu sugalvoti savo veikėjui norą, nes noras ir yra veiksmas, kai veikėjas ko nors labai nori, tada ir rašytojas turi ką veikti. Kita vertus, jeigu jau kalbėsime apie norus, tiesa ir tai, kad rašydamas išleidi į laisvę ir savo paties vidaus pasaulio gyvūnus: gašlumą, žiaurumą, gudravimą, žodžiu, rašančiojo išlikimo bei dauginimosi instinktai visuomet daugiau ar mažiau dalyvauja personažų gyvenime“ („S. Parulskis apie neseniai pasirodžiusį romaną ir laisvę atgavusius jo sielos žvėriukus“, *kauno.diena.lt*, 2021-06-15).

Visa ši koncepcija, tematika ir poetika rodytų, kad „Dramedijos“ orientuotos į klojimo teatrą. Nežinau, ar toks kur nors gyvuoja, tačiau Parulskis kaip ir siūlo jį atgaivinti. Scenai skirtus kūrinėlius, gerai suvaidinus, suspendavus kai kurias ištęstas vietas, manau, smagiai priimtų kikenti nusiteikusi publika. Esama čia visko, kad mišinys būtų degus: buvusios meilės atplaišų, šiek tiek detektyvo, mįslių, keistenybių, iš kino atkeliavusio kryžminio pasipyškinimo revolveriais („Labai triukšminga vieta gyventi“), kartkartėmis susidėlioja vienas kitas kalambūras: „Visą gyvenimą žmogui kas nors nori numauti kelnes: motina, mylimoji, žmona, vaikai, gydytojai, mokesčių inspektoriai, policininkai, morgo darbuotojai“ (p. 104); arba apsikeitimas „strėlėmis“ tarp vyrų ir moterų stovyklų: „Vyro gyvenimas tai skrydis, o moteris – tai oro uostas, kuriame vyras prisipildo degalų“ (p. 180) *vs* „Galbūt vyro gyvenimas ir yra skrydis, bet moteris – jo sparnai“ (p. 182); pamėtėjama aktualijų: „Tautai reikia tvirtos rankos. Akivaizdu, kad besaikis liberalizmas išsigimsta. […] Žmonės pamažu atsitokės, grįš prie tautinių, krikščioniškų vertybių […]“ (p. 286); „[…] emigracija, Lietuva išsivaikščios, bet kai tik atvažiuoju į centrą, nėra kur automobilio pastatyti“ (p. 293).

Perskaitęs „Dramedijų“ turinį, gali tikėtis įžengsiąs į Kosto Ostrausko, Algirdo Landsbergio, Vytautės Žilinskaitės tradiciją – šmaikščiai, kūrybingai ir postmoderniai peržaisti tautinius siužetus. Deja, Parulskis šios tradicijos nepratęsia, greičiau ją nutraukia. Tačiau jei kas ketintų konstatuoti lietuvių dramaturgijos ar Parulskio, kaip menininko, lygio smukimą, pasigestų sudėtingesnių sprendimų, ryškesnių charakterių ar naujų siužetų, tai dėl visko tegalėtų kaltinti… aplinką. Mat tame pačiame interviu rašytojas konstatuoja faktą: „Knygos dažnai taikomos į masinį skaitytoją, o tokių skaitytojų, turinčių serijinį, masinį skonį, tik daugėja, nes tokia švietimo sistema, toks gyvenimo ritmas ir kitos banalybės. Keičiasi pati literatūros, meno samprata.“ Taigi „Dramedijos“ – laiko balsas. Jų repertuaro klojimo teatrui, manau, užtektų bent dviem sezonams, o paskui, žiūrėk, – ir nauja knyga…

– EUGENIJUS ŽMUIDA –

TEKSTAI NE TEKSTAI

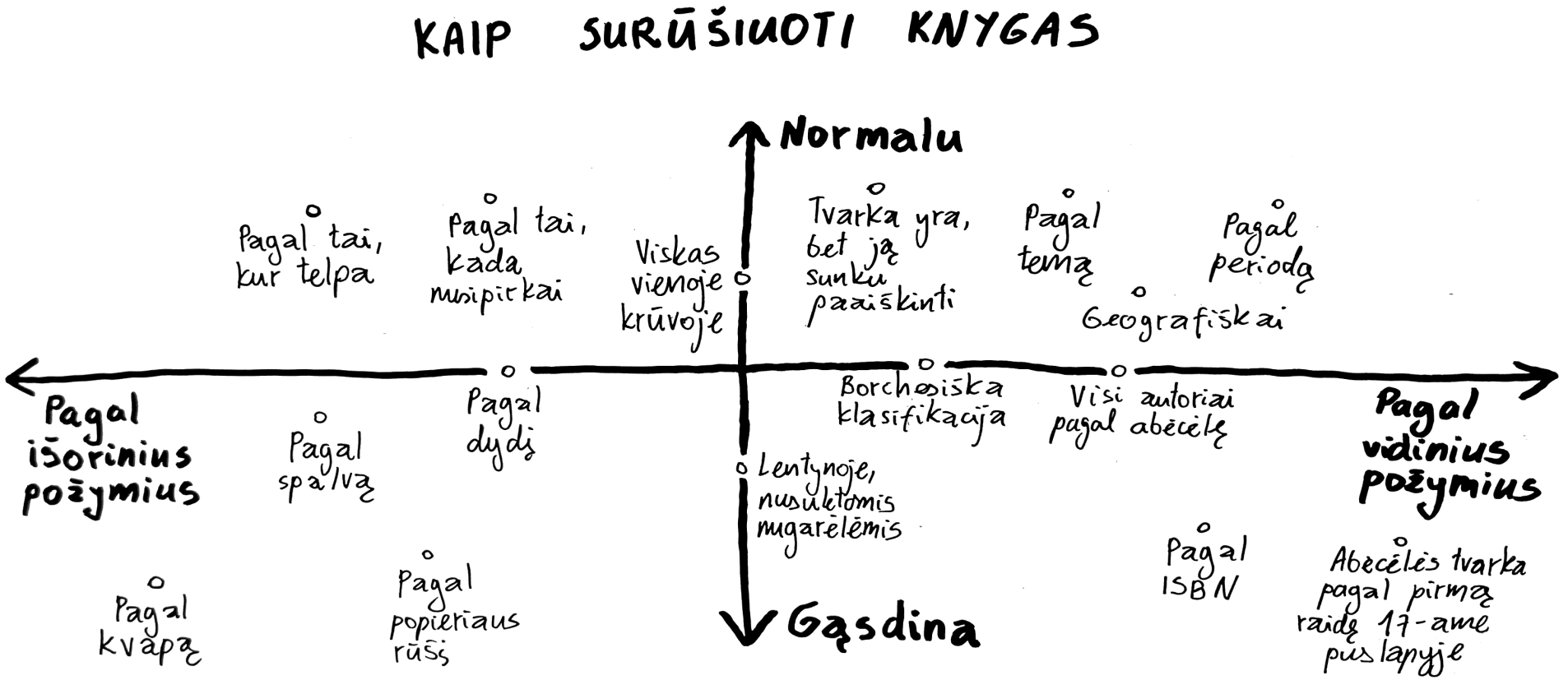

Miglės Anušauskaitės komiksas

Gavėnia, sekant kun. Richardo Rohro OFM pėdomis

Nemažą gavėnios dalį praleidau skaitydama amerikiečio pranciškono Richardo Rohro knygą „Visuotinis Kristus“[1] ir klausydamasi jo pamokslų, kurių įrašus tinklalaidės pavidalu galima rasti Veiksmo ir kontempliacijos centro (*The Center for Action and Contemplation*) interneto svetainėje[2]. Buvo kilusi mintis keletą tų pamokslų išversti, bet galiausiai autoriaus teisių ribojimai paskatino žengti kiek drąsesnį žingsnį – atsirinkti ir perpasakoti įdomiausias mintis ar atsispyrus nuo labiausiai įstrigusiųjų leistis į šiek tiek platesnius, savarankiškus pamąstymus. Tikėtina, kad kaip abejotinos „prabos“ katalikė būsiu sudrausta dėl perdėm neortodoksiško krikščionybės išpažinimo. Tačiau kas užginčys, kad net metant kelią dėl takelio reikalingas nuoširdus smalsumas ir entuziazmas? O būtent jais labiausiai ir norėčiau po šios gavėnios pasidalinti: visa kita išsiaiškinsite patys. Arba – nė kiek neironizuoju – jums paaiškins Bažnyčia.

•

Ar Kristus – tai (tik) Jėzaus „pavardė“? O gal Kristus – tai kitas visa ko vardas? Kiekvieno daikto ir reiškinio pilnatvę apreiškiantis pavadinimas? Ar mistinis Kristaus kūnas gali būti formaliai apribotas priklausančiaisiais Romos Katalikų Bažnyčiai? Ar net viso pasaulio įvairiausių denominacijų, sektų ir Bažnyčių krikščionimis? Kodėl turėtume trokšti tokio „mažo“ Dievo? Gal įsivaizduoti, kad krikščionybė aprėpia tik *tai*, ir reiškia tarti Dievo vardą be reikalo? Dieviname asmeninį Jėzų, tačiau ar įmanomas *privatus* išganymas? Jeigu Rojuje nesutiktum savo senelio, mamos, geriausios draugės ar vaikelio, ar tai tebebūtų Rojus? Gal asmeniniu santykiu tiesiog lengviau manipuliuoti, kai paverčiame Jėzų patogiu mūsų pasaulėžiūros ir politinių įsitikinimų skydu? Ar Jėzus ir Kristus – tas pats? O gal jų funkcijos skiriasi? Ar iki Biblijos užrašymo Dievas neturėjo ką pasakyti? Ką apie Kūrėją kalba pati kūrinija? Ar krikščionybė galėtų būti apibrėžta kaip natūrali religija? Ką tai reikštų šiuolaikinio visuminio ekocido kontekste? Kodėl krikščionys yra vieni vangiausių Žemės gynėjų? Kodėl Dievo Įsikūnijimo išpažinėjai ir išpažinėjos taip dažnai nepripažįsta gamtos antgamtiškumo, bet laikosi įsikibę dualistinio mąstymo? Nuodėmė individuali ar visuomet – pirmiausia – kolektyvinė? Ar įmanoma piktnaudžiauti Dievo gailestingumu?

•

Kai kam gali pasirodyti, kad nekaip pradėjau, pažerdama visus tuos (provokuojančius?) klausimus. Kad, norint suvilioti ir įtikinti, geriau judėti neskubriai, didinant kontroversijos dozę pamažu, neišgąsdinant ar nepapiktinant ir nenubaidant tūlo doro kataliko ties pirmomis eilutėmis. Tik kad niekas čia nieko suvilioti nebando, nes iš tiesų būtent apsukrios vilionės ir būtų nekokia, bloga lemianti pradžia. Tą žinome iš Biblijos, to mus moko gimtosios nuodėmės doktrina: sugundyti angies Ieva ir Adomas paragauja uždrausto vaisiaus ir yra išvaromi iš Rojaus. Tiesa, nemanau, kad turėtume primygtinai to nusižengimo baidytis ar – tas pats – įsikibę laikytis. Be abejo, tiek egzistenciniu, tiek psichologiniu, tiek grynai religiniu požiūriu naudinga suvokti savo prigimtinį sužeistumą (mažų mažiausiai, kad nepasiduotume iliuzijai, jog esame patys sau pakankami; negana to, jokia prekė ir joks karjeros, intelektualinis ar net dvasinis pasiekimas niekuomet neapibrėš mūsų taip tiksliai kaip ta pamatinė stoka), tačiau kas nutinka, kai nuopuoliu grindžiame visą savo teologiją? Keli galimi atsakymai: pasaulis, kurį Dievas matė kaip gerą, iš Pirmojo pasakojimo apie Kūrimą (Pr 1) pakeičiamas pasauliu kaip nuodėmės išdava iš Trečiojo pasakojimo apie Kūrimą (Pr 3), begaliniai mylintis Dievas – teisiančiu ir baudžiančiu Dievu, per Jėzaus gyvenimo pavyzdį mylėti mokanti ir raginanti religija – Jėzaus mirties kaip problemos sprendimo motyvuojama nuodėmių vadyba, pasitikėjimas – nepasitikėjimu, metafizinis „Taip“ – metafiziniu „Ne“[3].

Jei tik gebėtume nepasiduoti kraštutinumams. Jei tik nebijotume mylėti nusidėjėlių (tarp jų ir savęs). Jei tik saugodamiesi neimtume niekinti. Jei tik atsiduodami nepradėtume piktnaudžiauti. Jei tik pasitikėdami netaptume bevaliai. Jei tik ryždamiesi nesijaustume pranašesni.

•

Nuoširdžiai nustebau sužinojusi, kad žodis „katalikų“ etimologiškai reiškia „universali“, „visuotinė“[4]. Nors, tiesą sakant, ši tiesa jau kuris laikas buvo tikrąja šių žodžių prasme man po nosimi. Mat kas sekmadienį lankydamasi šventose mišiose Madride iš papratimo visus atliepus ir maldas tebešnibždu lietuviškai, tad, per tikėjimo išpažinimą visiems tariant „Creo en el Espíritu Santo, la Santa Iglesia Católica“, pati sakau „Tikiu į Šventąją Dvasią, šventąją visuotinę Bažnyčią“. Tikėtina, kad pirmą kartą epitetą „katalikų“ pavartojęs šv. Ignacijus iš Antiochijos (107 m.) siekė įžodinti apaštalų ir kitų ankstyvųjų krikščionių vizijos universalumą bei Bažnyčios mokymo nesektantiškumą. Žodis „religija“ kreipia link panašios semantikos, mat yra kilęs iš lotyniško žodžio *religare*, reiškiančio „susieti“, „surišti“, tad pabrėžia kertinę religijos funkciją *jungti*[5]. Atsižvelgiant į tai, sunku nematyti junginio „Romos Katalikų“ kaip prieštaringo, primenančio, kad net į amžinybę ir amžinąsias tiesas orientuotas šio pasaulio reiškinys nėra laisvas nuo gluminančių istorijos pjūvių. Ankstyvieji krikščionys Romos katalikais vadintis pradėjo 391 m., kai Katalikų Bažnyčia iš persekiojamos Romos imperatorių tapo oficiali[6], o pati krikščionybė iš „vergų“ religijos virto imperine. Viena vertus, galima kalbėti apie stebuklą ir radikaliai perkeičiančią ankstyvųjų krikščionių tikėjimo liudijimo šviesą. Kita vertus, norisi paklausti – kokia kaina? Omenyje turint, žinoma, ne ankstyvųjų krikščionių kankinystę, bet priešingai – galios ir patogumo spąstus, juo labiau kad gavėnios metu, minint Jėzaus gundymą dykumoje, esame ypač raginami apie tai susimąstyti. Krikščionybei tapus oficialia Romos imperijos religija, jos likimas – džiaugsme ir varge – buvo susietas su imperijos likimu. Nesu istorikė, bet, manau, galima svarstyti, kad po Romos imperijos skilimo į Rytų ir Vakarų (395 m.) Bažnyčios skilimas buvo tik laiko klausimas. Galutinis skilimas į Rytų ir Vakarų Bažnyčias įvyko 1054 m., o XVI–XVII a. vykusi ir tik dalį pirminės Bažnyčios, t. y. Romos Katalikų Bažnyčią, pertvarkyti siekusi Reformacija nori nenori ėmėsi tolesnių „pyrago dalybų“. Teisinga išpažinti tikėjimą į šventąją visuotinę Bažnyčią, tik svarbu suprasti, kad „iš tiesų viena, šventa, katalikų ir nepadalyta [B]ažnyčia neegzistuoja jau tūkstantį metų“[7].

•

Mano tvirtu įsitikinimu, krikščionybė iš tiesų yra išskirtinė, autentiška religija. Tik ne įsakymų rinkiniais ir hierarchine bendruomene (kokia religija to neturi?), o radikaliu įtraukumu, kurio vienu labiausiai stebinančių pavyzdžių yra „visapusiškas ir džiaugsmingas žydų šventraščių įtraukimas į krikščioniškąjį kanoną“[8] (kokia dar religija yra taip pasielgusi?). Krikščionis yra tas, kuris mato – ar, taip pat pritiktų sakyti, atranda – Kristų visame kame[9]. Savo knygoje ir pamoksluose Rohras kalba apie Kristumi persisunkusį pasaulį (*Christ-soaked world*), kuriame „Dievas myli dalykus jais tapdamas“[10]. Šis kvapą gniaužiantis „Taip!“ ataidi per istoriją ir skamba Biblijoje gausybe formų bei daugybėje plotmių. Dievo Tėvo „Taip“ Įsikūnijime, Sūnaus „Taip“ kryžiaus kančioje, Švč. Mergelės Marijos „Taip“ angelui Gabrieliui, Jėzaus, žydo, „Taip“ samariečiui, samariečio „Taip“ patekusiajam į plėšiko rankas, visų atsiverčiančiųjų „Taip“... Be abejo, Dievas neragina sakyti „taip“ visur ir visada, nekviečia tarti „taip“ nuodėmei (tai suvokdami išvengsime erezijos), tačiau turime būti itin atsargūs, nes būtent nuodėmėn veda meilei (žinoma, šiuo atveju kalbu išskirtinai apie artimo meilę) ištartas „ne“.

Stulbina, kad tiek nemažai krikščionių yra iš principo nusiteikę prieš sutikimo kultūrą (*consent culture*) ar bent jau jos pritaikymą lytinio gyvenimo (net Santuokos sakramentu palaiminto lytinio gyvenimo!) srityje (mažų mažiausiai iš to šaiposi), nes juk pati krikščionybė galėtų būti apibūdinta kaip *radikali sutikimo kultūra*, kurioje net Visagalis Dievas nieko nedaro be kito – be žmogaus, ne kartą apibūdinamo kaip žemės dulkė, – sutikimo. Krikščioniškas Dievas yra beribė galia, kurios didžiausia stiprybė yra laukti. Nes būti Visagaliu čia reiškia ne galią pažeisti kito ribas, o gebėjimą be ribų mylėti.

•

Kalbėdamas apie krikščionybės istoriją nuo istorinio Jėzaus gyvenimo laiko iki šių dienų, apie jos pakilimus ir nuosmukius, Rohras ne kartą pasitelkia ištarą „kūdikių krikščionybė“ (*baby Christianity*), omenyje turėdamas ne tik dviejų tūkstančių metų menkumą geologinio laiko kontekste, bet ir mūsų, krikščionių, nebrandumą. Panašia įžvalga savo kultinės knygos „Tiesiog krikščionybė“ pabaigoje dalinasi ir C. S. Lewisas: „Palyginti su žmogaus vystymusi šioje planetoje, krikščionybės išplitimas žmonių padermėje atrodo tarsi žaibo blyksnis, nes du tūkstančiai metų yra beveik niekas visatos istorijoje. (Niekada nepamirškite, jog mes vis dar tebesame „ankstyvieji krikščionys“. Dabartiniai ydingi ir varginantys susiskaldymai tarp mūsų, tikėkimės, tėra vaikystės liga: mums vis dar tik dygsta dantys. [...])“[11] Viena vertus, nesmagu suvokti savo mažumą ir psichologinį infantilumą, mūsų puikybė kenčia tai girdėdama. Kita vertus, ši vizija yra nepaprastai viltinga – viskas dar prieš akis. Kristumi sekti pakviesti krikščionys iki šiol tai darė šliaužiodami, ropodami, svyruodami ant netvirtų kojyčių, vis kur įsikibdami prisilaikyti arba, deja, nupuldami, susižeisdami, neretai dar ir kitus užgaudami. Ir nors pastarąsias nesėkmes liudijančių istorijų daugiau, nei įmanu suvokti (užtenka prisiminti inkviziciją ar kryžiaus žygius), egzistuoja ir šviesioji šios istorijos pusė. Išties tokia šviesi, kad kartais net sunku suvokti, jog tai ta pati istorija (priešingu atveju – negi kas nors ryžtųsi jos visai išsižadėti?). Tikiu ar bent noriu tikėti, kad, stiprėjant ne tik raumenims, bet ir protui, bręstančiai sąžinei vis labiau atpažįstant ir pažįstant ją puoselėjančios sielos tobulumą, sekimas Kristumi vis labiau primins „buvimą“ (kabutės čia vis dėlto svarbios!) Kristumi. Pasak Rohro, „mes tikime Kristumi, kad įgytume Kristaus tikėjimą“[12]. Kaip atrodys pagaliau subrendusi, ne tik gyvenimiškos patirties įgijusi, bet ir išminties įgavusi, krikščionybė? Nuoširdžiai baiminuosi nepagrįsto tikėjimo šuolio, tačiau kirba mintis, kad tai ir bus antrasis atėjimas, paruzija – „visiško išganymo ir mirusiųjų prisikėlimo diena“, kai „pasaulis prie Dievo priartės labiau nei Jėzus Kristus prie pasaulio“[13].

Ruošdamasi švęsti Gerąją Naujieną, nerandu tinkamesnio būdo užbaigti šią nedidukę ir šiek tiek padriką esė, kaip tik pacituodama Rohrą, cituojantį kino filmą „Geriausias egzotiškas „Marigold“ viešbutis“ (*The Best Exotic Marigold Hotel*, 2011), cituojantį Johno Lennono išpopuliarintą, tačiau šiais laikais pirmąkart portugalų rašytojo Fernando Sabino pavartotą, o iš tiesų, manoma, iš senos indėnų patarlės kilusį posakį: „Galiausiai viskas bus gerai. Jei nėra gerai – tai dar ne galas.“

Sveiki sulaukę šventų Velykų!

– AUŠRA KUNDROTAITĖ –

[1] Richard Rohr, *The Universal Christ: How a Forgotten Reality Can Change Everything We See, Hope For, and Believe*, New York: Convergent, 2019.
[2] *https://cac.org/podcast/homilies/*
[3] Richard Rohr, *op. cit.*, p. 55.
[4] Žodis „katalikas“ yra kilęs iš graikiško būdvardžio *katholicos*, reiškiančio „universalus“, „visuotinis“, ir priesaginės formos *kath'holou*, reiškiančios „visumoje“. Žr. Richard P. McBrien, *Catholicism*, San Francisco: HarperOne, 1984, p. 62.
[5] Richard Rohr, *op. cit.*, p. 12.
[6] Žr. „Katalikų bažnyčia“, in: *Visuotinė lietuvių enciklopedija*.
[7] Richard Rohr, *op. cit.*, p. 32.
[8] Žr. *ibid.*, p. 33.
[9] *Ibid.*, p. 32.
[10] *Ibid.*, p. 18.
[11] C. S. Lewis, *Tiesiog krikščionybė*, iš anglų kalbos vertė Zigmantas Ardickas, Kęstutis Pulokas, Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2014, p. 243.
[12] Richard Rohr, *op. cit.*, p. 31.
[13] Žr. „antrasis atėjimas, paruzija“, in: *Visuotinė lietuvių enciklopedija.*

Maistas ir Išganytojas

► Atkelta iš p. 2

„Nieko sau“, – komentuoja pasveikintas ir apdovanotas vyriškis. Nežinia, ar pats pasveikino Išganytoją. Jis nebuvo didelis katalikas. Bet laisvę vertino.

Kiekvienais metais per Velykas pati linksmiausia, maloniausia žmonėms pamaldų dalis būna maisto, velykinių patiekalų pašventinimas. Ortodoksų cerkvėse tas ritualas sukasi be paliovos visą dieną. Popiežius Pranciškus, susakęs iš balkono savo velykinius pamokymus ir palaiminęs *urbi et orbi*, vėl linkės miestui ir pasauliui skanių pietų.

Taigi nepykstu dabar nei ant „Maximos“, nei ant kitų prekybos centrų. Ar ant beprotiško pirkėjų srauto, per šventes nušluojančio parduotuvių lentynas. Pasisotinkime Velykų proga. „Maistas“ yra gera Kristaus prisikėlimo įvykio iškaba. Geriau atitinkanti Evangelijos tekstus ir mūsų prigimtį nei tuščiažodžiavimai apie dvasinius prisikėlimus iš nuodėmių. O jeigu dar valgydami patys pavalgydiname ir savo artimą, jeigu viskas nebūtinai aukščiausios rūšies ir nebūtinai liejasi per kraštus, jeigu moki pasveikinti Išganytoją gaudžiant varpams, tai ir yra mums įmanomas ir mus laiminantis Velykų scenarijus.

Anądien, kai Vilniuje staiga ėmė snigti, matau (irgi pro automobilio langą), kaip keli vaikigaliai iš giedojimo mokyklos prie šventoriaus vartelių užvertę galvas gaudo burna tykiai byrančias snaiges. Čepsi lūpomis, iš džiaugsmo spiegia, jei snaigė pataiko ant liežuvio. Nežinia, ar kas juos to pamokė, parodė pavyzdį, ar tokie dalykai kiekvienam įgimti. Kaip ir žiotis kasdienės duonos kąsnio. Melsti, siekti, kad jis būtų – tau ir kitiems.

Varna už lango pritariamai kranksi.

-js-

Šventojo Atono kalno šlaitai

Aplankyti Atoną buvo mano sena svajonė – galvoju aš, bet ištaria Sergejus, zuidamas aplink mudu su Augustinu, mano bendrakeleiviu, valančius daržoves *Agiou Pavlou* – Šv. Pauliaus vienuolyno virtuvėje. Mes – piligrimai, jis – ukrainietis, talkinantis čia gyvenantiems vienuoliams, susišnekantis su jais graikiškai, su mumis – angliškai. Vidujai kiek susigėstu – graikų temoku vos keletą žodžių, ir šiaip mano pastangos buvo gana fragmentiškos. Atono kalną įsidėmėjau skaitydamas knygą, po kurios gimė tekstas „Dvi Prancūzijos saulėlydžio vizijos“ („Šiaurės Atėnai“, 2016 m. liepos 22 d.), o bendrakeleivių ieškoti ėmiau 2019-aisiais – Augustinas Žemaitis, apkeliavęs tiek šalių, kad netrumpas ir manasis sąrašas joms santykiu nusileidžia kaip litas eurui, susidomėjo išsyk, tačiau planus keliauti nugramzdino pandemija, jos apribojimai ir asmeniniai reikalai. Į Šventojo kalno teritoriją patekti nėra paprasta – tenykštė speciali jurisdikcija riboja laisvąjį Europos Sąjungos prekių ir žmonių judėjimą, tad pavasario pradžios klajonėms imam rengtis vos prasidėjus žiemai. Mūsų elektroninį prašymą priima piligrimų biuras Salonikuose, o atsiimti dokumentą reikia kelionės rytą Uranopolyje, iš kurio plukdo laivai į rytinę Atono pakrantę. Graikiškai išraitytame bendrame leidime „Diamonitirion“ atpažįstame tik savo vardus ir kelionės datas – turime teisę ten praleisti tris naktis, bet mūsų reikalais aptekę gyvenimai suteiks mums tik dvi.

Kai einame į miestelio centrą, jau prabrėškę. Internete rašoma, kad leidimus išduodantis biuras atsidaro 5:30, tačiau ant durų parašyta 6; mums tai nekliūva – dabar jau pusė septynių ryto, ir, apsisukę greitame, bet mažakalbiame šios nedidelės patalpos konvejeriuke, sliūkiname akmenuota pagrindine gatvele link krantinės. Prie užeigėlių durų budriai laukia ir jaunos merginos, ir vyresnės moterys, giedromis šypsenomis ir saldžiais kalbinimais išgerti kavos tartum bandančios konkuruoti su kylančia ryto saule. Pasiekus krantinę ir bizantišką Prosforijo bokštelį lieka tik vyrai, po truputį įsišmėžuoja ir vienuoliški abitai. Kaip ir internete, čia informacijos gan striuka, ir pasiblaškius aplink galiausiai tenka klausti vieno vienuolių – kada laivas, kur tiksliai plukdo ir taip toliau. Artimiausias – jau 8 valandą, vyrai ima būriuotis arčiau vandens, vienas patikrina mūsų leidimus. Sulipam – tamsioj, iš pirmo žvilgsnio rūsčioj minioj, dominuojamoj tamsių, tiesa, pasaulietiškų rūbų, kalbančioj mums nesuprantama kalba, sučiumpu save svarstant, ar taip atrodydavo tarnyba kariuomenėj tada, kai moterų į ją nepriimdavo. Aukšti krantai, įrėminti melsvo dangaus, visada tokio mielo po lietuviškos žiemos, dar mėlynesnio įlankos vandens, ir pasirodantys didingi, juo aukščiau šlaite, tuo monumentalesni vienuolynų pastatai (tiesa, visi kartu kiek temdomi purvino laivelio stiklo) nuveja dar vieną sąsają – Nakties sargybos seriale „Sostų karai“.

Į Atono kalno, tiksliau, pusiasalio, bet funkcionuojančio veikiau kaip autonomiška sala, teritoriją nėra įleidžiamos moterys, net kai kurių gyvūnų patelės, o vyrų – labai ribotas skaičius, ypač ne stačiatikių. Pasak legendos, su apaštalu Jonu plaukdama pas Lozorių čia buvo užsukusi Mergelė Marija – jai taip patikęs kalnas, kad ji paprašiusi savo sūnaus Jėzaus, kad ši vieta taptų jos sodu; taip sodas užsidaręs kitoms moterims. Pirmasis vienuolynas, Didžioji laura, pietrytinėje pusiasalio pakrantėje įkurtas dar seniau, nei paminėtas Lietuvos vardas, jam įkandin įsisteigę kiti, ir nors per istoriją jie griauti ir atstatinėti, atsiskyrėliška, bet Konstantinopolio patriarchui pavaldi ortodoksų bendruomenė sugebėjo sveika išlaviruoti per visas politines kaitas – ilgą Osmanų valdžios laikotarpį ar trumpą, bet kitur tokią destruktyvią Hitlerio okupaciją.

Mulai prie Naujojo skito uosto

Tarp keleivių dominuoja graikai, nors tarp dvidešimties yra ir bulgariškas bei serbiškas vienuolynai; šit stabtelime ir prie rusiškojo žaliastogio Šv. Panteleimono, kur įlipa vienas vienuolis, o neišlipa niekas. Kita stotelė – uostukas Dafnis, toks pat apsnūdęs ir dar labiau beinformacis nei Uranopolis, – čia jau jokiu metų laiku nepasiekia turistai, o jei nėra porelių, didelių šeimynų ir apskritai įprastinės rinkos, tuomet nereikia ir reklaminių bei informacinių stendų ar panašių dalykų. Apie retai praplaukiančių laivų stoteles ar mikroautobusų tvarkaraščius reikia klausti praeivių, galbūt ir šen bei ten matomų Graikijos pakrantės apsaugos pareigūnų bei kliautis ankstesne kitų ar pažįstamų patirtimi – lietuviškame internete tokios neaptikau. Dafnyje išlipame pasivaikščioti – populiari veikla Atone – ir dulkėtu keliuku, įrėmintu tarp banguojančios gelmės ir kalnų, ilgai laistome prakaitą kopdami link Ksiropotamo vienuolyno – jame saugoma dalis kryžiaus, ant kurio nukryžiuotas Kristus. Ant kaklo nebelieka šaliko, vėliau į kuprinę keliauja striukė. Nuo kalno lekia mašina, pilna jaunų vienuolių, – jei ne juodi apdarai, pamanytum atsidūręs turtingoj ir nerūpestingoj pokario Amerikoj; prie mūsų jie stabteli, klausia, kur keliaujam, lukteli, kol šiaip taip išskiemenuojam pavadinimą. Jie važiuoja priešinga kryptimi, bet padrąsina – čia tik 10 minučių kopti, turbūt turėdami omeny į tankmę sukantį takelį. O mes kopiam plačiuoju, vaizdingu keliu, tikėdamiesi darsyk pamatyti kitus vienuolynus iš aukštai, tačiau teregim tik pasiektąjį – gražūs, bet tušti mūrai, čiaupas prisipilti gertuves ir visiška tyla, nė žmogaus; mūsų ir taip gana vidutinius juokelius apie siaubo filmo įžangą gadina ryto vaiskumas, paukščių čiulbesys ir nuostabūs toliai. Įsidrąsinę nupyškinam vieną kitą kadrą – tai su architektūra, tai su įspūdingu medžiu kieme, susilinksim su darbininku, įnešančiu dėžę už vartų (netrukus, gal taip jau sutapo, pasigirsta varpo dūžiai), iš tolo žvelgiam į vienuolį, vagojantį lauką traktoriuku, – ir kopiam žemyn akmenuotu keliuku; šįsyk jau mes sutinkam viršun kopiantį sušilėlį, šįkart jau jis klausia, ar netoli. Grįžę į Dafnio uostą sėdim krantinėj, pro mus šmirinėja katės, galiausiai subėgančios prie jas pamaitinsiančio barzdoto vienuolio, jos čia neišrankios, neatsisako nė duonos gabaliuko; o žmonės panašiai suguža prie laivo, ir vėl šuoliuojam per bangas, žvilgsnis aukštyn į Simono Petro vienuolyną, rūsčiai stovintį ant uolos, kur bandėm tartis dėl nakvynės, bet vietos jau nebebuvo likę.

Laiveliui prisišvartavus, nuo kranto paeinam nedaug – iškeltas dėžės nuo žemės stveriantis žmogus klusteli, kur link mes, ir pamoja šokti į priekabą. Iš paskos einantį vaikinuką jis įsisodina greta ir juokauja – priekaba nemokamai, kainuos tik kelionė sėdint viduj. Mašina mus užkrato aukštyn, ir mes jau žengiam pro *Agiou Pavlou* vartus, kur prie katolikono, kieme esančios bažnytėlės, būriuojasi piligrimiškai apsitaisę žmonės, kieme džeržgia statybininkų grąžtai, o mus maloniai pasitikęs vienuolis, pasitikslinęs, ar čia tiedu iš Lietuvos, greitai nugena valgyt į refektoriumą, kol dar likę maisto nuo pietų. Pasivaikščiojimas ir grynas oras, matyt, prisideda, kad viskas atrodo itin gardu – ryžių ir troškintų kopūstų garnyras šalia gabalėlio, turinčio lyg ir mėsos, lyg ir daržovės požymių, – kaip vėliau paaiškėja, kalmaro (mėsa čia nevalgoma). Šalia dar patiekti svogūnai ir česnakai, vandens grafinas, alyvuogės ir, bandau spėti iš skonio, obuolių vynas, už nugarų vyksta vienuolių pokalbis, kuriame kelissyk pasigirsta „Lietuva“. Mūsų kilmė domina ir daugiau – Lietuva, regis, nedažnas piligrimų šaltinis, dar nedažnesnis jiems mano vardas, kurį ištarti, regis, sunku, Augustino – lengvesnis. Pavalgę gaunam maišelius su vaisiais, duona ir dar šiek tiek alyvuogių bei paaiškinimą, kad tai mums atstos vakarienę ir pusryčius – šis vienuolynas jų šiuo metu netiekiąs, – tuomet gaunam kambario raktą.

Prisiskaitę, kad sąlygos būna itin asketiškos, atvykom apsitūloję šiltai, tačiau gautas dvivietis kambarys, nors paprastas, išties visai patogus – su reguliuojamu radiatoriumi, elektros lizdu, staliuku, tualetai – koridoriaus gale ir ne vien tupimi, įprotį pasitikrinti, ar tikrai eini į vyrų, tenka gainioti it zyziantį uodą; jų patalpose šiltas dušas, jei reikia – karštutėlis, o *Wi-Fi* nebuvimą kompensuoja pusiasaly gerai veikiantis (man, bet kažkodėl ne bendrakeleiviui, naudojusiam tą patį operatorių) ryšys mobiliuoju tinklu. Vienuolynai garsėja relikvijomis, ikonomis, senais rankraščiais, kitomis brangenybėmis, tad kambary ilgai netrunkam – esam kviečiami su kitais piligrimais į bažnyčią, tačiau pakeliui mus pasigauna vaikinas ir paprašo trumpai padėti virtuvėj. Sutrinkam, bet prioritetus tuoj pat surikiuoja kitas vienuolis – padėt galėsim ir po bažnyčios. Šioje būriuojasi piligrimai, apie ikonas trumpai papasakojama, žinoma, graikiškai, o paskui norintys stačiatikių papročiu kelissyk persižegnoja, nusilenkia ir pabučiuoja dažniausiai jas dengiantį stiklą. Tai stebėdamas nenorom prisimeni – taip jau sutapo, kad COVID epidemija vizitą Atone pradėjo būtent nuo šio vienuolyno, nors bučiuojama ir kitur. Šiame vienuolyne, kurio esminis motyvas yra Jėzaus pristatymas šventykloje, laikomas Kristaus kryžiaus gabaliukas, taip pat Trijų Karalių dovanos. Stoju į eilutę, tačiau, kitaip nei ji, nieko nemurmu, lenkiuosi bučiuoti stiklo, kakta ir nosim dunksteliu į jį, esantį arčiau, nei atrodė, sumišęs pasitraukiu, bet vietą jau užima kitas. Paskui vaikštome po bažnytėlę, apžiūrinėjame nuostabius jos papuošimus, ištaigingas lempas. Tada patraukiame į virtuvę, kur mus kvietėsi vaikinas. Virtuvėje darbuojasi trise: tamsaus gymio, linksmo veido tėvas Gerasimas – jo vardą įsimenu – ir du vyresni pasauliečiai, besipraktikuojantys tarti Lietuvos ir Latvijos vardus, – jie ant didžiulio metalinio stalo jau išvalę didžiulį maišą daržovių, atskyrę lapus nuo kotų, judesių pamokomi ir mes, tačiau daržovės tuoj baigiasi; vienuolis čiumpa dar vieną didelį maišą, išverčia jį, pamoko dirbti jau su šiomis, pats kažkur prapuola, pasauliečiai rusiškai prajunka: „Tai dirbti reiks iki vakaro?“ Gerasimui grįžus jie mandagiai atsisveikina. Įsikalbam su juo, jau 16 metų vienuoliauja, yra iš Rumunijos. Pro šalį vis šmėkščiodamas ukrainietis Sergejus kai kur mums išverčia. Sužinojus, kad mes iš Lietuvos, jo akys žybteli – aš dirbęs su lietuviais, sako ir įvardina porą mūsiškių IT firmų, iš jų vieną atpažįstu. Jis mus dar pasivadins prie nemokamos kavos aparato – tai, kas Turkijoj vadinama turkiška kava, čia vadinama graikiška.

Šv. Pauliaus vienuolynas

Baigiasi maišas, strėnose pasijunta nuovargis, ant stalo atsiranda dar vienas maišas, šįsyk jau pažįstamesnės daržovės – burokėlių lapai. Stiebuose daug vitaminų, tikina vienuolis, ir vėl pašom, kalbam, valanda bėga greitai ir neįtikėtinai smagiai. „Finita la commedia!“ – konstatuoja tėvas Gerasimas, kai ir šis maišas išsenka, ir tampame laisvi – šiek tiek per laisvi: kiemas netikėtai ištuštėjęs, nematyti nė piligrimų, tad slankiojam po jį, paskui po antrą aukštą, susipažįstam su visais balkonais, lipam į trečią, tyrinėjam senus žemėlapius, bandydami atspėti jų leidimo metus – viename, tarkim, Gazos Ruožą dar valdo Egiptas – ir čiuopdami laiko slinkties čia kitoniškumą, ketvirtame aukšte apžiūrinėjame puikų didžiulį vienuolyno maketą, kol prasiveria durys ir vienuolis mus perspėja, kad piligrimams skirtas tik antrasis; klusniai nulipame – jokių apie tai įspėjančių užrašų nebuvę, o kitas ateina į balkoną mus, kaip naujokus, apšviesti daugiau: kada vakarinės pamaldos – mišparai, kada saulėlydis, po kurio uždaromi vienuolyno vartai, tad išeiti ir įeiti nebegalima; bandau iš jo išgauti daržovių pavadinimus, bet sužinau tik graikiškus – su jais paskui ilgai klaidžiosiu mėgindamas išversti ir tekste pateikti nesiryšiu. Išklausę padėkų už pagalbą virtuvėj nusekam paskui jį į bažnytėlę, pamokyti susėdam specialiuose suoluose pakraščiuose ir klausomės ilgų maldų, juodų skvernų šiurenimo, prieš akis bėga ritualai, galvoje – savos mintys. Saulei leidžiantis išslenkame už vartų ir prie mūsų prieina besišypsantis vienuolis žila barzda. Jau anksčiau jis tikslinosi, ar mes iš Lietuvos, o jei taip – ar iš Vilniaus. Čia užsibaigus jo anglų kalbos žinioms, pamanėm, kad užsibaigs ir pokalbis: „Kaunas“, – tarė jis. „No no, Vilnius.“ – „Kaunas, Marijampolė, Jonava, Kazlų Rūda…“ – jis ėmė žerti su dar platesne šypsena ir be jokio akcento. Šįsyk toponimus jis papildė ir vienu patronimu – Landsbergis, o paskui, saulei leidžiantis, ženklais ir pavieniais žodžiais pridūrė, jog čia, prie Atono, kartais galima pamatyti ir delfinų.

Tąvakar ilgai sėdim balkone, spoksom į saulėlydį, šnekučiuojam – Augustinas prisimena savo patirtis iš budistų vienuolyno, kuriame nakvojo Pietų Korėjoje. Ruoštis miegoti imame jau 7 vakaro, nors trumpam dar grįžtame į balkoną pasigėrėti žvaigždžių ryškumu. „Jei čia esame, reikia ir gyventi vienuolyno ritmu“, – sako Augustinas, aš jam pritariu, tačiau dar ilgai spoksau į ekraną, rašau žinutes, kai jis jau miega, ir antrą ryto nuskambantys ritmingi semantrono, medinio gongo (juos vienuoliai pradėję naudoti, kai Osmanų imperija iš bažnyčių atėmė varpus), dūžiai mano sapną, matyt, sudrasko šiurkščiau nei jo. Leidžiamės į rytines pamaldas, šios ilgesnės, trys valandos savų minčių tamsoje, prablaškomų tik kartkartėm su žvake praeinančio vienuolio, kuris, regis, ieško miegančių, ir kito, praeinančio su smilkalais. Imu knapsėti maždaug po pusantros valandos, grūmiuosi su savimi, šiek tiek miegą prasklaido vėjelio dvelktelėjimas – įeina už parankės kitam įsikibęs senyvas vienuolis; kitaip nei kitų, jo besimeldžiančio veidas, palinkęs virš knygos, apšviečiamas. Atrodo, kad tai archimandritas Partenijus, vienas gerbiamiausių vyresniųjų Atone. Progos paklausti neturiu – pasibaigus pamaldoms visi skubiai išsiskirsto į kambarius, – nusnūstu dar valandą ir aš, o paskui keliamės, susidedam daiktus ir, taip ir nesulaukę vienuolių pasirodant (parašau atsisveikinimo laišką), jau traukiam šlaitų takeliais iki Naujojo skito, vienuolyno padalinio spalvingais stogais. Čia snaudžia katės, take-

Alexandra Bondarev: „Vertimo keblumus aš mėgstu“

► Atkelta iš p. 3

– Be abejo, visų pirma galandamas pats įgūdis, milžiniška darbo apimtis nebekelia tiek streso ar baimės, nes jau esi susipažinęs su savo paties procesais, žinai, kaip, ką ir kada daryti. Be to, kad labai daug laiko praleidi tiesiog savo galvoje (net ir nesėdėdama prie kompiuterio, apie žodžius ir kalbą galvoju turbūt 90 % laiko, kartais būdai išspręsti tam tikrus keblumus tiesiogine šio žodžio prasme prisisapnuoja naktį), daug vertėjo darbo užima informacijos ieškojimas, naršymas, „tupėjimas“ žodynuose – visa tai tampa įpročiu, miklėja ne tik pirštai, bet ir minties tempas bei eiga. Vertimas – intensyvus protinis darbas, o proto tamprumą ir greitį reikia lavinti, todėl kuo toliau – tuo lengviau. Atsakomybės jausmas visuomet toks pat; na, o kalbos pojūtis, žinoma, taip pat lavėja sulig kiekvienu perskaitytu tekstu. Susiklosto patogus ciklas: kiekvienas naujas tekstas – tarsi pratybos prieš būsimą.

– Maríos Gainzos ir Alejandro Zambros vertimai – tai trumposios prozos kūriniai: apysakos, novelės. Tačiau šios prozos formos neretai yra itin įnoringos, įnoringesnės net už romaną. Kokius reikalavimus tokie kūriniai kelia vertėjui?

– Nemanau, kad esama didelio skirtumo tarp šimto ir dviejų šimtų puslapių kūrinių, jei jau kalbame grynai apie apimtį. Ir trijų tomų romanas gali būti kupinas tokios tirštos kalbos, kad teks medituoti ties kiekvienu žodžiu, o trumputėlis apsakymas savo ruožtu gali būti parašytas labai paprastai ir lakoniškai, be didelių formalių užgaidų. Viskas priklauso nuo autoriaus stiliaus ir pačios kalbos ypatumų. Tačiau kuo mažesnė apimtis, tuo daugiau laiko gali skirti kiekvienam žodžiui. O laiko vertimui per daug nebūna.

– Maríos Gainzos „Regos nervo“ vertimo kalba yra tokia grakšti, lengvai skaitoma, mane tiesiog panardinusi į savuosius metaforų, asociacijų ir sakinio sintaksės vandenis, bet kartu ir išsaugojusi kažin kokį natūralų kalbos muzikalumą, primenanti vos ne sklandžia lietuvių kalba parašytus trumposios prozos kūrinius. Kaip pavyko pasiekti tokios vertimo kokybės ir kiek prisidėjo teksto redaktorius?

– Visų pirma, labai ačiū už gražius žodžius, man tai labai svarbu; grįžtamojo ryšio gaunu ne taip ir daug, į skaitytojų rankas iškeliavęs tekstas jau pradeda gyventi savo gyvenimą. Kokybė, žinoma, pasiekiama įdirbiu. Tačiau jau pirmąkart skaitydama šį romaną – kad susipažinčiau prieš pradėdama versti – pajutau, kad lietuviškai jis turėtų suskambėti tikrai gražiai. Dar prieš atsisėsdama prie kompiuterio mintyse pradėjau girdėti ištisus sakinius. Tikriausiai tai pačios knygos ypatumas, ji labai tapybiška, poetiška, tonas ramus, mąslus ir sykiu labai žmogiškas – man visa tai asocijuojasi ir su lietuvišku mentalitetu. Galbūt iš to kyla ir jūsų minimas natūralus kalbos muzikalumas, labai artimas tiek knygos autorės stiliui, tiek kone įgimtai lietuviškai kalbinei jausenai. Iš tiesų padėjo ir ispanų kalbos prigimtis – jos nemokantys galbūt nustebtų, bet ji kur kas panašesnė į lietuvių nei, pavyzdžiui, anglų kalba – tiek struktūriškai (objektyviai), tiek atmosferiškai (mano galva). „Regos nerve“ būtent kalbinės laisvės, pavyzdžiui, skirtingai akcentus dėlioti leidžianti laisva žodžių tvarka, itin svarbios – dėl to, man regis, lietuviškai romanas suskambėjo natūraliau, o gal tiesiog tiksliau nei angliškai.

Be abejo, labai padėjo ir redaktorė Rima Bertaševičiūtė – jos nuostabiai turtingas žodynas ir labai gera kalbos pajauta. Dirbdama su ja visuomet patiriu tikrą pagarbaus ir komandiško bendradarbiavimo malonumą. Apskritai, bendradarbiavimo su redaktoriumi savaitės man – mylimiausia darbo dalis; pagaliau gaunu progą pabūti su bendraminčiais, kuriems visai nenuobodu ištisas valandas murkdytis sinonimų kasyklose ir blizginti žodį po žodžio. Štai su „Raudonos autobiografiją“ redagavusiu kolega poetu Aisčiu Žekevičiumi net tapome bičiuliais: tuo metu gyvenau Sakartvele ir kai gavusi jo pirmąjį pataisytą juodraštį supratau, kad dėl ginčytinų vietų produktyviau bus pasitarti žodžiu, pasiūliau susiskambinti ir galop „ant laido“ praleidome virš penkiolikos valandų.

Liūdna, kad redaktorių darbas (bent Lietuvoje) vis dar nepakankamai vertinamas; ir pačiai redaguojant tekstus tenka susidurti su atvejais, kai mano vardas tiesiog nepaminimas (taip yra nutikę net ir dirbant vertėja). Stengiuosi netylėti – juk visi tekstai, mūsų skaitomi spaudoje, knygose ir parodų aprašymuose, pereina pro redaktorių akis; šių tekstų sklandumas ir kokybė priklauso tik nuo jų. Regis, kartais net pačių tekstų reikšmingumas nuvertinamas, sykiu šešėlin nustumiant ir prie jų dirbančiųjų nuopelnus. Gal ir nenuostabu – tuo neužsiimantys sunkiai gali įsivaizduoti, kiek daug laiko ir pastangų tai kainuoja. Tačiau viliuosi, kad situacija keisis ir „tekstininkų“ darbas bus vis labiau tinkamai pripažįstamas. Dėl to manau, kad svarbu apie tai kalbėti, – raginu netylėti ir kolegas.

– Ar šiuo metu darbuojatės prie naujo vertimo? Galbūt turite kokį mylimą autorių ar knygą, kurią norėtumėte / svajojate išversti?

– Šiuo metu naujos knygos neverčiu, po „Regos nervo“ norisi kūrybinės pertraukos, be to, iki rudens esu apsikrovusi kitais darbais, dirbu prie Lietuvos paviljono Venecijos architektūros bienalėje, Tarptautinės Vilniaus performanso meno bienalės, kitą mėnesį ruošiuosi atidaryti savo fotografijos parodą Tbilisyje. Ateityje norėčiau versti daugiau poezijos, galbūt supažindinti Lietuvos skaitytojus su mažiau žinomais Šiaurės ir Lotynų Amerikos autoriais. Būtų puiku pagaliau išleisti ir savo pačios poezijos knygą.

Kalbėjosi Daina Opolskaitė

---

liai siaurėja, virsta į laiptelius, vis daugėja ženklų, kad čia vaikštoma nešulinių mulų, – kelissyk pasitraukiam praleisti vilkstinių su kroviniais, tačiau, kaip ir vienuolyne, vengiam filmuoti ar fotografuoti žmones.

Nusileidžiam pakrantėn, ir netrukus laivelis jau mus plukdo atgal į Dafnį, o ten, išsiklausinėję tinkamo numerio mikroautobuso, važiuojam į pusiasalio gilumą – į sostine tituluojamas Karijas, didingiausiai turbūt atrodančias iš tolo, žvelgiant nuo pašlaičių, – peizažą dar padailina Kutlumusio vienuolynas, į kurį trumpam nupėdinam. Karijose jau esama ir parduotuvės, ir kavinės su bandelėmis, ir šiokių tokių suvenyrų, netgi puošnių lazdų žygiams, tačiau vėl suglumę blaškomės, nes neaišku, kada ir iš kur važiuos autobusiukas į kitą mūsų pasirinktą vienuolyną, Vatopedį. Nepešę informacijos vienur – „Čia parduotuvė, ne autobusų stotis!“ – išsisklaidome ieškoti kitur: man vilčių suteikia kerziniais batais apsiavęs, sunkia striuke ir žiemine kepure šiltą dieną apsitūlojęs senyvas vyriškis, pats ketinantis vykti ten pat, – kompanionas atranda namuką mėlynomis durimis, kuris ir atlieka dispečerinės funkciją. Naujienos taip sau: kelionė mikroautobusu, išvežiojančiu po vienuolynus, nemažai kainuoja, o kiek teks sumokėti vienam keleiviui, priklauso nuo to, kiek norinčiųjų susirinks. „Vakar, pavyzdžiui, niekas ten nevažiavo“, – rūpestingai informuoja darbuotojas. Pavėsinėje čiaumojame bandeles ir įsidėtus baltyminius batonėlius, Augustinas geria savo mėgstamą ir čia netikėtai surastą kolą, po kojomis sukiojasi bene vienintelis Atone sutiktas šuo. Kojos, kurias čia būtina pridengti ilgom kelnėm, net einant miegoti, čia svarbios, galvoju, klausydamasis Augustino istorijos, kad vienuoliams jos irgi kliuvo – valgydamas gavo pastabą, kad nelaikytų užsikėlęs vienos ant kitos, ilgų pamaldų metu ištiesė jas pramankštint už suolo ribų, bet praeidamas vienas jų lengvai paspyrė – trauk atgal.

Į autobusiuką susirenkame septyniese, mane konsultavęs vyriškis klausinėja, ar man pavyko gauti nakvynės patvirtinimą iš vienuolyno, paskui ilgai bando jį išskaityti mano telefone. Jam kažkas nesuveikę, jis turįs tik „Diamonitirion“. Gale sėdinti kompanija klausia, iš kur mes, tada įsičiauška, vienuolis bando juos raminti, bet tyla – neilgam; kryžkelėje autobusiukas stabteli ir dabar jau šneka, rodos, barasi, visi; konsultantas žiemine kepure vis rodo savo leidimą būti Atone. Pajudėję sustojame jau tik vienuolyno prieigose – įlipa žmogus, patikrina visų rezervacijas: kitų kruopščiau, mūsų – tiesiog perklausia, ar esam tie lietuviai; neišveja jis ir neplanuotojo atvykėlio, tad netrukus jau trepsime vienuolyno vartų arkoje, kur mums ruošiami greitieji COVID testai. Kitaip nei Šv. Pauliaus vienuolyne, kurio vadovas kitados išreiškė kritišką nuomonę apie skiepus, čia mums tenka kelias minutes luktelti rezultatų.

Vatopedis, Kipro graikų vienuolynas, – didesnis, jis antras pagal hierarchiją, t. y. pagal įkūrimo datą, skirtas arkangelo Gabrieliaus apsireiškimui Marijai, iš žymesnių relikvijų – jos juosta (diržas). Čia dusyk buvęs ir princas Čarlzas, dabar – karalius Karolis; nustembu sužinojęs, kad jo tėvas buvo pakrikštytas ortodoksu Graikijoj. Lankytojų čia daug – kai kurie ir neleistinomis trumpomis rankovėmis, laisvokai elgiasi su fotoaparatais, – vienuolių taip

Įlanka prie Vatopedžio vienuolyno ryte

pat, prie stalų sukinėjasi ir grupelės berniukų pagalbininkų tvarkinga apranga, primenančia galbūt jaunus choristus, kai kur netgi stovi filmavimo kameros. Šįsyk kimbam į lęšių ir ryžių košę, niekuo ne prastesnę nei pirmieji pietūs, mūsų puotai vėl rezervuoti svogūnai, alyvuogės, taip pat obuoliai ir pomidorai. Papietavus antrame aukšte laukia kitas stalas – valgome saldų lukumą, kurį galime užsigerti vandeniu arba stipriu gėrimu, panašiu į rakiją, – galbūt *tsipouro*, brendžiu. Tuo metu mums ruošiami raktai ir vėl išsiskirstome po kambarius, šįsyk dviese gauname trivietį, mus konsultavęs kaimynas įsikuria greta, ir pro atviras duris pastebime, kad jis jau išsinėręs iš savo šiltų rūbų, likęs su baltiniais ir, regis, ruošiasi miegoti. Iki vakarinių pamaldų einame lauk, praėję spalvingomis žuvimis mirgantį žavų baseinėlį kylame į kalvą, sutiktas vienuolis, paaiškėja, iš JAV, pataria palypėti iki seno Atono akademijos pastato, kur gražus vaizdas į vienuolyną ir visą įlanką rytinėje pusiasalio dalyje, atsigręžusioje į atviresnę jūrą. Rytoj čia mūsų atplauks paimti laivas, išplukdysiantis atgal, tikslią valandą sužinosime tik ryte – „priklausys nuo banguotumo“. Vakare vėl einame į pamaldas, čia daugybė piligrimų, tenka pavargti, kol randame laisvus suolus. Viskas jau pažįstama – tariami maldos žodžiai, vienuolyno galvos įėjimas prasidarius durims. Šįsyk tai abatas Efraimas su dviem pagalbininkais, laikančiais jį už parankių, – arčiau stovintys vienuoliai tuoj suguža jam pabučiuoti rankų. Ir visgi viena skiriasi – pasigirsta choro giesmės, užpildančios jusles taip pat gyvai ir aštriai, kaip smilkomi smilkalai su mira.

Vėliau esam kviečiami vakarienės – šis stalas saldesnis, dominuoja vaisiai ir chalva. Užsidarius vienuolyno vartams prašoma nebūti net ir vienuolyno kieme, todėl visi pradingsta, išskyrus nebent gausybę kačių, kitaip nei Šv. Pauliaus vienuolyne, kur sutikome tik vieną katę su kačiuku, tvarkingai besilaikančią už vartų. Rytinės pamaldos čia vėliau, ketvirtą valandą. „Galbūt neisiu šįkart, verčiau tuo metu paskaitysiu angliškas knygas apie stačiatikių tradicijas iš gausios koridoriaus bibliotekėlės“, – svarsto bendrakeleivis, bet parodau jam kabančias taisykles – dalyvavimas privalomas. Nusistatome žadintuvą kiek po keturių – kad atsibustume natūraliai, nuo gongo, tačiau mūsų kambariai giliai, jo garsas nepasiekia, atėjus laikui pažadiname ne tik save, bet ir savo kaimyną. Ir vėl – trys valandos su mintimis, mieguistumo invazija po pusantros, pro skliautus brėkštantis rytas. Kur dabar reikia eiti pusryčių, klausiame vienuolio, ir jis pamoja sekti kitą – patenkame į koplyčią, kur jau laukia kiti piligrimai, ir šįsyk jau baltu, ornamentuotu abitu apsitaisęs vienuolis mums laiko mišias. Įstrižai koplyčios spingsi nuostabus šviesos spindulys, visas stulpas, akimis už jo laikausi šią netikėtą ketvirtą valandą pamaldų, skrandžiui jau gurgte gurgiant. Stačiatikiai priima komuniją, o po jos pakabinti kolivos, netikėtai skanios kviečių košės su cinamonu ir razinom, skirtos mirusiųjų atminimui, esam pakviečiami ir mes. Tada jau esam nuvedami tikrų pusryčių, šįsyk tai lęšių ir daržovių troškinys su kalmarų gabalėliais, ir vis tiek vykęs, net man, nemėgstančiam jūrų gėrybių. Pusryčiai užsibaigia malda stovint. Rengiamės eiti į kambarius krautis daiktų, bet mus nusiveda į virtuvę ir pasodina tvarkyti kopūstukų – apipjaustyti iki tinkamos būklės, patikinę, kad laivan spėsim. Šįsyk mus apmoko kiti piligrimai, kipriečiai, vieni kitus nufotografuojam ir imam kalbėtis – apie kitus vienuolynus, apie mūsų nepriėmusį Simoną Petrą („O, buvau ten sykį, labai griežta tvarka, jie priima labai mažai, tebuvom šešiese. Per pietus nebuvo galima kalbėtis. Reikėdavo baigti valgyti per 10 minučių“). Kalbamės apie Atoną, Vatopedį, gyvenimą apskritai, neapsieinam be klausimo apie Rusiją. „Neišvykit neužėję į parduotuvę prie vartų, nustebsit. To kiti vienuolynai neturi.“ Parduotuvė didžiulė – be religinių regalijų, matome ir šokoladus su Vatopedžio simbolika, ir alkoholį, tabletes atminčiai, miegui ir virškinimui. Gaminta vietoje, rašoma, o kompanionas net atkreipia dėmesį į intriguojančiai skambančią kilmę „Vatopedi laboratories“. Nusiperku dėžutę dietinių, becukrių sausainukų su alyvuogėmis.

Didelis baltas laivas plukdo mus pusantros valandos, mėlynpakaušė diena, leidžiama denyje, antrame aukšte, netrukus nuo vėjo tampa žvarbi, tad lakstau į pilną kajutę šildytis, o tuomet atgal, atsisveikinti su tolumoje pro aukštus šlaitus vis kyštelinčiu, debesėlių apsuptu dviejų kilometrų aukščio Atonu. Įkopti į jį – vienas piligrimų mėgstamų užsiėmimų, ir paskutinįsyk žvelgdamas į jį šiek tiek gailiuosi, jog nebuvo progos pasivaikščioti kitur – atsiskyrėlių pamėgtoje Atono dykumoje, pietiniame kalno šlaite ir pusiasalio pakrantėje. Galbūt ir ne paskutinį, galbūt apsiginklavęs jau įgytomis žiniomis – kaip pasigauti laivus ir mikroautobusus (nereikia bijoti skambinti dėl jų – angliškai susikalbėsi), – vėl radęs kompaniją, o galbūt vienas čia dar sugrįšiu – gal į Didžiąją laurą kalno pietryčiuose, o gal į Dionisijo vienuolyną, kur saugoma Jono Krikštytojo dešinioji ranka, kuria pakrikštytas Jėzus. Kai po pusantros valandos išlipame, krante pamatę pirmą merginą per kelias dienas, mojuojančią keliems parvykstantiems, žemiškojo pasaulio gaudesys vėl ima stiprėti. Pasukame plento link.

– VYTAUTAS JURŠĖNAS –

Autoriaus nuotraukos

Kaimas kalvos papėdėje

Prieš šeštadienio vakaro krepšinio rungtynes su Roksbridžo komanda laukė sunki treniruotė sporto aikštyne, o Džeisonas kaip visada vėlavo. Stabtelėjęs prie jo namų Judžinas sėdėjo kaip ant įkaitintos krosnies gerokai nudremžtame pikape ir jau nebepajėgė tramdyti nerimo, kai bičiulis prilėkė iš automobilio galo ir atplėšė dureles su tokia jėga, tarsi jį kažkas vytųsi. Judžiną nupurtė šiurpas, jis nervingai krūptelėjo ir jau ruošėsi paleisti keiksmų papliūpą, bet nespėjo, nes jo komandos draugas iš susijaudinimo vos atgaudamas kvapą iškart išpyškino:

– Tu nepatikėsi... visą savo turtą statau ir dar sportbačius viršaus, tu nepatikėsi, ką aš ką tik mačiau.

– Patikėsiu – Nensi su nauju kadru! Laikraščių verta naujiena! – gaižiai nusijuokė Judžinas – jis irgi buvo įrašytas į Nensi aukų sąrašą, – bet jo įsitempę nervai atsileido. – Nagi, rioglinkis greičiau, žiauriai vėluojame, – paragino jis draugą, o šis į raginimą beveik nekreipė dėmesio.

– Triskart cha, bičiuli. Aš ką tik mačiau ką?.. Mačiau ką?.. Ogi Maiklą O'Nilą!!! – mėgaudamasis naujiena išklojo Džeisonas. – Ką tu pasakysi?

Draugo žodžiai sukėlė smagaus juoko priepuolį.

– Ką – nemokslinės fantastikos prisiskaitei? Mūsų kaime?! Ką jis čia pametė?

– Žinojau, kad nepatikėsi. Bet aš jį mačiau. Štai šiomis savo akimis, kurios mato geriau už kariškus žiūronus ir dabar mato tave ir neabejoja tuo, ką mato. Aš ėjau šita gatvės puse, o jis su Freiko parduotuvės krepšiais traukė kita. Jis gi mažiukas, dviejų metrų nesiekia, per du pirštus...

– Tikiu, kad nesiekia. Dar Freiko parduotuve tikiu. Bet daugiau niekuo.

– Aš irgi netikiu, – nusijuokė Džeisonas. – Būtų geras pokštas. Nors... Ar įmanoma supainioti?..

Iki aikštyno kelionė ilgai netruko. Kaimo gale kaip tik už nediduko Nensi tėvų namo jie pasuko į dešinę ir nuokalne nuriedėjo iki pat atviros krepšinio aikštelės priešais senąjį akmeninį tiltą, vedantį į Roksbridžą. Užvažiavę ant trumpai skusto žolyno jiedu iššoko iš pikapo ir ristele pasileido į rūbinę, nes laikas jau smarkiai spaudė. Tik kai iki durų dar buvo likę kokie dešimt žingsnių, durys staiga plačiai atsilapojo ir į lauką išgriuvo dvimetrinis Hjudžas Šortas, kuris laukė jų nekantraudamas ir neiškentęs šoko artyn nuo emocijų antplūdžio spinduliuojančiomis akimis.

– Nepatikėsite, vyručiai, nepatikėsite... – išskėtęs rankas priešais draugus tarsi išlošęs aukso puodą suriaumojo milžinas.

– Nusiramink, Hjudžai, mes jau patikėjome. Matei Maiklą O'Nilą!

Hjudžas aiktelėjo:

– Vadinasi, teisybė?! Jis! Cho chooo!!!

– Aš nemačiau, – truktelėjo pečiais Judžinas ir ranka parodė į Džeisoną: – Bet štai tas toliaregis per savo kariškus žiūronus aiškiai matė, net ūgį išmatavo.

– Dabar ir aš tikiu, – susitaikė Hjudžas. – Iki šiol netikėjau. Maniau, sesuo vėjus paisto. Kažkoks nelemtas sutapimas. Šiandien popiet ji skambino. Sakė, kad tas paslaptingas pirkėjas, kuris pavasariui baigiantis įsigijo Kuperio rančą ir tik užvakar apsireiškė, ir yra Maiklas O'Nilas. Tai bent! O jūs pamenate, kaip žiauriai pykome ant to nežinomo kvailio, kam jis su savo modernia krepšinio aikštele darko kuperišką vaizdą? Pamanyk, krepšininką vaizduos...

– Aišku, pamename. Judžinas tada dar lyg žinodamas šaipėsi: Maiklą O'Nilą vaizduos! Kas čia per burtai?

– Ką?! – nustebo visi trys vaikinai, kai suvokė, ką tai reiškia. – Tai reiškia, kad jis čia gyvens? Na, tada ir Freiko parduotuvės krepšiai šį tą paaiškina.

Trys bičiuliai nutilo, o paskui daugiareikšmiškai susižvalgė. Lyg sniego lavina nuo kalnų viršūnių į jų krūtines liejosi džiaugsmas.

•

Netikėta žinia smogė lyg gigantiškas cunamis seklaus aukštikalnių ežerėlio pakrantėje. Sensacijų topuose ji prasilaikė keletą mėnesių. Kiekvienas save gerbiantis laikraštis ir kitų negerbiantis laikraštpalaikis nepaliko jos nenulaižęs, nepasismaginęs, neišsunkęs iki skeleto ir kaulų čiulpų, visos tikros ir išgalvotos šio ir ano gyvenimo detalės buvo išnarstytos iki molekulės dydžio. Maiklas O'Nilas buvo geriausias. Jis niekada jokioje pozicijoje nenusmukdavo žemiau dešimtuko, nuo pirmojo sezono jo vidurkis per rungtynes nekrisdavo žemiau 37 taškų, 12 perdavimų ir 12 kartų atkovoto kamuolio, jį rinko į visas simbolines rinktines, o žvaigždžių rungtynėse nuolat pripažindavo geriausiu, taikliausiu, greičiausiu, mylimiausiu. Pastarasis bruožas stiprino reklamos trauką ir spartino sąskaitos banke skaitiklio sukimąsi, kuris ir taip jau grasino sprogti neatlaikęs pašėlusio tempo.

Trumpai tariant, krepšinį jis žaidė dieviškai puikiai. Jam tiesiog pasisekė, nes dar tebesišildantį motinos įsčiose Dievas pasirinko būtent jį, kai sumanė sukurti tobulą krepšininką. Jeigu Dievui egzistuoja rasė ir odos spalva, tai, ko gero, jam kilo išganinga mintis sumaišyti tobulą kokteilį iš įvairių rasių, nes Maiklo O'Nilo odos audinys buvo nuaustas iš visų šešių ar septynių žemėje aptinkamų odos spalvų – juodos, rudos, raudonos, geltonos, baltos ir dar tų kitų, kurios irgi turi teisę egzistuoti, net jeigu mes jų nežinome. Jis buvo išmintingas, šoklus, taiklus, vikrus, nuovokus, mandagus, švelnus, paslaugus, puikus pašnekovas, jo maldos buvo nuoširdžios. Pala, pala, gal dėl to ir buvo nuoširdžios, kad jis jautė Dievo palytėjimą? Jis buvo krepšinio Bethovenas, Dantė, Rafaelis Santis. Jis buvo krepšinio Dievas. Septynis kartus jis išplėšė pergalę, sviesdamas kamuolį per visą aikštelę iš po savo krepšio ir net neįžengęs į aikštę, nes jau trūko laiko, o priešininkų komanda jau šoko pergalės šokį. Jeigu per rungtynes kamuolys netyčia išsprūsdavo jam iš rankų, tai tik tam, kad pasišokėjęs nuo parketo pats stebuklingai įkristų į priešininkų krepšį.

Tik ar verta čia pasakoti visa tai, ką visi žino, – tą atmintiną dieną, kai Maiklą O'Nilą nustojo pančioti kontrakto įsipareigojimai, o visų be išimties komandų vadovai išsižioję laukė jo naujo pasirinkimo, dvidešimt aštuonerių metų Maiklas O'Nilas pareiškė: „Sudie! Čia aš praleidau geriausius savo jaunystės metus." Prisimenate, tada visi taip ir liko išsižioję, surakintais žandikauliais.

Dabar tai jau nebesvarbu, tik niekas neatkreipė dėmesio į dviprasmiškai nuskambėjusį prisipažinimą apie praleistus geriausius jaunystės metus. Visi juos traktavo kaip ritualinį Maiklo O'Nilo sentimentalumą, nes visi krepšininkai atsisveikindami ištardavo tuos pačius žodžius, tačiau kai kas juose išgirdo ir kartėlio gaidą. Los Andželo laikraščio sporto žurnalistas Haris Frydmenas dar bandė tuos žodžius atsargiai interpretuoti kaip gailestį dėl tuščiai paaukotų ar ne pagal paskirtį iššvaistytų geriausių jaunystės metų, bet jo minties niekas nepasigavo ir nerutuliojo. Kur jau ten... Jaunystė juk dar nesibaigė, dar laukia dešimtmetis geriausių metų, ką tu geresnio kitur begausi? Kas tada yra geriausia? Tokie milijonai mėtosi ant parketo, tik pasilenk... Iš tikrųjų, kai sąskaita banke sprogsta nuo pinigų, kai esi sočiai aprūpinęs savo vaikų ir jų vaikų ateitį, ko dar norėti? Maiklas O'Nilas neaiškino. Jis dingo skradžiai žemę ir žiniasklaida jo ilgai nerado.

Tiesą sakant, nelabai ir stengėsi ieškoti. Sensacijų troškimą nustelbė baimė išgirsti tikrąjį motyvą, o visi nujautė, kad savo poelgiu Maiklas O'Nilas griovė nusistovėjusius tvirtus šiuolaikinės visuomenės pamatus, klibino visiems suprantamų ir neginčytinų vertybių sistemą, grasino susprogdinti tą pasaulį, kuriame jis buvo Dievas ir kuriame visuomenė troško turėti stabą, kad juo žavėtųsi ir jam melstųsi. Ne jis sukūrė tą pasaulį, ir jis negalėjo jame elgtis kaip tinkamas. Tas pasaulis turėjo savas taisykles, kurių visi privalėjo laikytis, jeigu nenorėjo būti išmesti į užribį. Niekam Maiklas O'Nilas savo poelgiu nekėlė pagarbos, nesigirdėjo pritarimo šūksnių, daugelis netikėjo jo apsisprendimo nuoširdumu ir jo nesuprato. Kiekvienas žmogus jo poelgį suvokė kaip pavyzdinę elgesio taisyklę, nes dievai nustato taisykles ir pagal jas matuoja žmogaus vertę, todėl regėjo jį kaip judesį veidrodyje, kuris turi atspindėti jų pačių judesius, bet jis griovė saldžiausias žmonių svajones ir lūkesčius. Jie nenorėjo kartoti to judesio ir niršo. Galėjo jis turėti savo taisykles, jeigu taip jau norėjo, bet niekas jam nesuteikė teisės taip įžūliai jas brukti visuomenei. Ne, taip kvailai jie tikrai nebūtų pasielgę. Jie būtų pilvais nušlavę parketą.

•

Šeštadienis buvo juodžiausia diena Streivilio ir Roksbridžo kaimų istorijoje nuo Kolumbo laikų, jeigu kaimo istoriją matuosime krepšinio varžybomis. Dar niekada rungtynės kaimo lygoje nevyko taip blankiai ir padrikai, žaidėjų kojose nebuvo pripilta tiek daug sunkaus švino, o jų rankų nevaržė tokie stiprūs pančiai. Galėjai pagalvoti, kad naktį piktosios dvasios klastingai užsiuvo abu krepšius, o kamuolį išmirkė dvokiančiame alyvuogių išspaudų aliejuje, todėl jis sprūdo iš rankų visiems, kas tik prie jo prisiliesdavo. Galvos susisuko į priešingą pusę. Judžinas atkovojęs kamuolį perdavė Hjudžui, o tas nieko nelaukęs įgrūdo du taškus į savo krepšį, bet niekas nešvilpė ir nestūgavo, nes visiems ėmė rodytis, kad nuo šiol taip ir bus žaidžiama.

Triukšmingai spygaudamos susigėdusiam Hjudžui plojo tik keletas įprastinėje vietoje centrinėje tribūnos dalyje įsitaisiusių močiučių, kurios neskyrė mūsų ir ne mūsų krepšio, bet aiškiai skyrė savo anūkus, kurie joms ir buvo didžiausios krepšinio žvaigždės. Joms buvo nė motais, kad kaip tik už jų nugarų įsitaisė pati ryškiausia krepšinio žvaigždė, kuri joms liejosi į vientisą žiūrovų masę, nelyginant spindinti švieselė žvaigždžių nusėtame giedrame vasaros nakties danguje. Jos turėjo savo anūkus ir daugybę per savaitę susikaupusių įdomių istorijų, kuriomis troško pasidalinti su artimiausiomis draugėmis. Jos gyveno kitame pasaulyje. Maiklas O'Nilas joms mažai rūpėjo. Jos neatkreipė dėmesio ir į gretimai įsitaisiusią kaimo gražuolę Nensi, apylinkėje garsėjusią savo vilionėmis. Judžino močiutė jos mirtinai nekentė.

Močiutės ir Maiklas O'Nilas už jų nugarų buvo vienintelai kaimo krepšinio lygos finalo žiūrovai. Visos kitos akys buvo nukreiptos į tribūnų centrinį sektorių už močiučių nugarų. Po kiekvieno taiklaus metimo žaidėjas kaip užhipnotizuotas be jokios valios pasipriešinti sukosi į krepšinio legendą, laukdamas katučių, ir apsijuokdavo, nesuskubęs grįžti į savo krepšio gynybą. Žiūrovai sekė Maiklo O'Nilo reakciją ir ją gyvai komentavo. Maiklas buvo pripratęs prie susmeigtų į jį žvilgsnių, dažnai netgi mėgavosi dėmesiu, kuris irgi reiškė šiokį tokį įvertinimą, bet šįsyk dėmesys drumstė jo ramybę. Jis nesakė sau: „Be reikalo atėjau, viskas tik susijaukė", nes matė iškrikusį žaidimą ir žiūrovų išsiblaškymą, jis galvojo sau: „Anksčiau ar vėliau turėjau tai padaryti, reikia įeiti į naują komandą, – jis nusišypsojo sau, – reikia prisipratinti ir man, ir jiems."

Po rungtynių niekas iš žiūrovų nepuolė vienas per kito galvas, kaip būdavo įprasta, prašyti autografo ar vien paliesti jį lyg šventą budos Tatagatos statulą, neprašė nusifotografuoti. Apylinkę žaibu apskriejo žinia, kad Maiklas O'Nilas tapo kaimo gyventoju, vienu iš mūsų, ne tokiu pat, o vienu iš mūsų nelyginant lordas Džimas. Autografo jo dar kas nors paprašys, gal degalinėje, gal Freiko krautuvėje, kur iš pradžių jo irgi neatpažino, gal Strėjos paplūdimyje, bet ne dabar, nes dabar tai reikštų, kad kaimas jį atstumia, atitveria barjeru ar tvora, kaip jo naujoji krepšinio aikštelė rančoje, kuri ir toliau bus vadinama Kuperio vardu.

•

Įtampa pakirto žmogiškas galias. Kurį laiką niekas net nesugaudė, kokiu rezultatu baigėsi rungtynės ir kieno naudai. Persirengimo kambaryje treneris Čosičius tik skėstelėjo rankomis ir pro sukąstus dantis tyliai nusikeikė, kaip ir dera kaimo komandos treneriui, žodžių junginiu, sudėtu iš buliaus ir jo ekskrementų. Judžinas buvo priblokštas kaip ir kiti komandos draugai. Niekada jie nebuvo taip skaudžiai apsijuokę, rodėsi, lyg būtų paniekinamai švilpę iš tribūnos profesionalams ir laidę pašaipius pamokymus, kaip turi žaisti tikri vyrai, o ne prerijų lepšiai, bet štai tribūnos staiga nuščiuvo ir šimtas tūkstančių akių ūmai atsisuko į juos pačius:

– Nagi, eik ir parodyk, kaip reikia žaisti...

Niekas nemokėjo.

Norėdamas nutraukti buliaus ekskrementais kvepiančią nejaukią tylą, Judžinas per jėgą mėgino juokauti:

– Gerą atsarginį turėjome. Gaila, mano močiutė neišleido jo į aikštelę.

Judžino pokštas lyg adata vandens pripildytą balioną staiga pradūrė sprogti pasiruošusią rūbinės atmosferą, ir per visą Streivilį nusirito griausmingo juoko banga.

– Saugojo nuo traumų...

– Kad Hjudžas ant kojos neužmintų...

– Būtume juos sudoroję kaip šiltą vilną ir skalpus prikalę prie kaimo vartų.

– Jis nesusigaudė, kokį futbolą mes čia pliekiame...

Visi išsiliejo sąmojais, o kas neįkišo trigrašio, juokėsi visa gerkle kone lūždami iš koto. Garas buvo nuleistas. Patirtas šokas išsiskleidė visu savo gražumu ir nustojo slėgti. Vaikinai atsipalaidavo ir galbūt tik tada pamatė, kad į jų persirengimo kambarį nebegrįžo čempionų taurė.

– Et, lokį ne taip baisu akis į akį sutikti, – apibendrino Džeisonas, kuris žinojo, ką kalba.

•

Maiklas O'Nilas nevairavo savo ištaigaus kelioninio autobusiuko apgirtęs, nekėlė skandalų prabangiuose restoranuose ar kaimo kavinėse, netaškė savo milijonų į kairę ir dešinę, nedalino interviu, todėl laikraščiams jis greitai tapo išsekusia aukso gysla. Kurį laiką dar bandyta spėlioti, kad garsenybę suviliojo kokia nors religinė sekta ar jis pats pasiklydo dvasiniuose ieškojimuose, apie kuriuos retkarčiais užsimindavo interviu, kiti įtarė, kad jam tiesiog pasimaišė protas, nors daugeliui protas būtų pasimaišęs nuo tų garantuotų milijonų, kurių jis lengvai atsisakė, treti numodavo ranka, nebežinodami nė ką bespėlioti, nes nei narkotikai, nei alkoholis, nei merginos, nei kitos bedugnės prarajos prie Maiklo nelipo, o įrodymų niekam jokių nepavyko atkapstyti.

Niekam į galvą netoptelėjo mintis, kad Maiklą O'Nilą Dievas apdovanojo dar viena labai reta savybe – jis jau senokai pajautė, kad gyvenimas nėra amžinas, ir nusprendė tiesiog mėgautis gyvenimu. Dabar aš galiu, sakė jis sau. Jis norėjo žaisti, bet ne krepšinį. Jis troško ne žaidimą paversti gyvenimu, kaip buvo iki šiol ilgus metus,

o gyvenimą paversti žaidimu. Jis užsigeidė nevaržomai ragauti gyvenimo malonumą ir kad malonumo troškimas, o ne pareiga ar prievolė žadintų jį iš miego kiekvieną rytą. Žmogus įsikinkęs į jaučio jungą visą gyvenimą pluša ne tam, kad jungas įsiėstų jam į kaklą ir net mirtis neįstengtų jo atplėšti, samprotavo Maiklas O'Nilas. Net ir mėgstamą užsiėmimą galima paversti jungu, jeigu tik principas „noriu" virsta „privalau" ir supančioja žmogaus laisvę. Jeigu laisvė kristų iš dangaus kaip sniegas ar dangiška mana, niekas nesileistų įkinkomas į jokį jungą. Visais amžiais žmogus svajojo apie stebuklingus kilimėlius, stalelius, batus, kurių funkcijas dabar perduoda dirbtiniam intelektui ar robotams, kad užkrautų jiems jungą, o žmogus pirmąkart istorijoje gautų laisvę, tikisi gauti.

Maiklas O'Nilas turėjo savų prioritetų. Kiekvieną dieną jis svajojo apie savo šeimą ir regėjo save apsuptą dviejų dešimčių anūkų, kurių visų vardus išvardindavo pagal gimimo seką ar abėcėlę. Nuo tos akimirkos jį skyrė mažiausiai trys dešimtys metų, tačiau tai buvo tikslas, kurį jis norėjo pasiekti. Jam buvo atgrasu save įsivaizduoti penkis kartus išsiskyrusį ir po platųjį pasaulį išmėčiusį dešimtis vaikų, kurių vardų nespėjo įsiminti, nes ir nežinojo. Jis buvo geriausias. Jis troško tikrų dalykų. Jis turėjo savo tikslą ir buvo išmokęs kryptingai jo siekti. Tačiau žmonos jis neieškojo, o su merginomis buvo labai atsargus. Išmintingas jis buvo ne tik krepšinio aikštėlėje.

Todėl kai kitą rudenį po skyrybų su krepšiniu jis užsidegė noru savo akimis išvysti garsiąją Veneciją, o Venecijoje padavė ranką ir padėjo į siūbuojančią gondolą įlipti merginai vardu Beatričė Portinari, kuri Paduvos universitete tebestudijavo literatūrą, ir nuo pirmo prisilietimo, kai Maiklas palytėjo Beatričės ranką, o ji nedvejodama ištiesė jam savąją, tarsi žengdama prie altoriaus, jis pajuto magišką emocijų išlydį – jie abu iškart vienas kitam krito į akį ir širdį. Maiklas suvokė, kad toks sielų ir kūnų sąskambis neatsitiktinis. Laimei, Beatričė kalbėjo angliškai. Jei nebūtų kalbėjusi, kol jie plaukė gondola, Maiklas būtų išmokęs itališkai. Kito varianto jis nematė, nors keletą minučių jie ir be žodžių labai daug ką pasakė vienas kitam akimis. Beatričė puikiai išmanė trečento literatūrą, bet nesidomėjo krepšiniu. Maiklo ji negalėjo atpažinti. Garsios pavardės, kurias vėliau retsykiais paminėdavo Maiklas, jai nedarė jokio įspūdžio, nes ji nebuvo jų girdėjusi.

Maiklas mėgavosi gyvenimu. Jis išsinuomojo nedidelį butuką Kjodžos pakraštyje, kad būtų netoli Beatričės, bet neįkyrėtų jai ir nesutrukdytų baigti mokslų, o kai meilės įkvėpta Beatričė puikiai apgynė disertaciją iš meilės koncepcijos trečento literatūroje, jis netikėtai nuvyko į jos tėvų namus ir tiesiog pasipiršo iš netikėtumo apstulbusiai Beatričei. Ne, namų jis dar neturi, taip, jis ruošiasi veisti žirgus ir auginti graikinius riešutmedžius. Vakare tėvai perspėjo dukrą, kad ji daro didžiausią gyvenime klaidą, tekėdama už pirmo pasitaikiusio, tegul ir patikusio nepažįstamo amerikiečio, na, pusė metų dar nieko nereiškia, negali pažinti žmogaus, o jos širdis sakė, kad tėvai stumia ją padaryti didžiausią klaidą gyvenime, tačiau abi pusės nekonfliktavo, todėl po pirmojo pasiplaukiojimo gondola praslinkus septyniems mėnesiams merginos gimtojoje Ravenoje jie susituokė. Po dviejų savaičių mergina po širdimi pajuto pirmuosius būsimo naujagimio judesius, o dabar Kuperio rančoje jie sūpavo jau du mažus vaikučius.

Kai vietinis žurnalistas po kelerių metų Maiklo paklausė, kodėl jis nebežaidžia krepšinio, Maiklas atsakė:

– Geriausias atsakymas į šį klausimą yra klausimas, o kodėl aš turiu žaisti krepšinį.

Meilė krepšiniui niekur nedingo. Krepšinį jis žaidė, žinoma, jeigu lakstymą savo kiemo aikštelėje pavadintume žaidimu. Kaimo vaikinai vėliau dažnai pasidalindavo savo pastebėjimais, kiek laiko ir kada Maiklas O'Nilas mėtė į krepšį, kiek mylių susuko bėgimo taku, išgrįstu aplink rančą, kokius treniruoklius siuntinių tarnybos atveždavo į jo namus, tačiau tai jau buvo nebe sugrįžimas, o nutolimas nuo to krepšinio, kurį omeny turėjo žurnalistas.

•

Tiesą sakant, niekas dorai nesuvokė, ką reiškia Maiklo O'Nilo įsikūrimas ant kalvos užkopusioje rančoje. Jo vaikai eis į šito kaimo mokyklą, prekes jis pirks Freiko parduotuvėje, o gal ir kavą gers jo kavinukėje. Kuperio ranča visais atžvilgiais priklausė Streivilio kaimui. O kaimo komandoje galėjo žaisti visi jo apylinkių gyventojai, net ir Judžino močiutė su Nensi. Duris užtrenkti galėjo tik per menki žmogaus gabumai. Maiklui O'Nilui tai negrėsė.

Streivilio komandai vėrėsi neįsivaizduojamai šviesi perspektyva. Tačiau jau pirmosiomis akimirkomis ji persisunkė slogiai karčia nuotaika. Neaiški jėga trukdė džiaugtis atvira širdimi, ir netrukus pradžioje ugnikalniu prasiveržęs entuziazmas diena po dienos ėmė blėsti.

Laikas kaime slinko lėtai. Nusistovėjusios formos nekito. Komandos treneris Čosičius, kūno kultūros mokytojas, atvykdavo į treniruotes dviračiu, neskubėdami iš visų pašalių suvažiuodavo vaikinai, Hjudžas sunkusis centras, Džeisonas gynyboje, Judžinas krašto puolėjas, Freiko sūnus Bilis centre – kas lakstė, kas mėtė kamuolius, šokinėjo, driblingavo, spurtavo, darė apgaulingus judesius. Komandos kapitonas Normanas Holandas išvyko į Harvardą studijuoti literatūros ir psichologijos, jį kaip kokį statinį tvoroje pakeitė gitaristas Alanas Silsonas ir kaimo upės vandenys vėl tekėjo nedrumsčiami jokių permainų ar kliūčių, kol pasirodė Maiklas O'Nilas.

Pirmasis grėsmę pajuto Čosičius. Jeigu krepšinio legenda stos šalia jo prie komandos vairo, kalbėjo nuojauta, Čosičius turės iškart kelti rankas ir nerti į krūmus, kol neapsijuokė, nes jo turimos žinios nė iš tolo neprilygo krepšinio legendos patirčiai. Susidurtų anglimis kūrenamas garvežys ir elektronika varomas supermodernus lokomotyvas. Čosičiaus entuziazmas išgaravo, jis jau regėjo save galingos jėgos stumiamą į užribį. Ar jis galėtų pasipriešinti? Atimti iš komandos galimybes? Ne, aišku, kad ne. O nešioti trenerio krepšį ir padavinėti kamuolius iš užribio jau buvo nebesolidu jo amžiuje.

Slogi nuotaika temdė ir komandos žaidėjų veidus. Džeisonas ir Hjudžas buvo tikros kaimo krepšinio komandos žvaigždės, Džeisonas turėjo labai taiklią ranką, o Hjudžas įspūdingai kraudavo kamuolį į krepšį iš viršaus. Jiems patiko sukelti žiūrovų ovacijas tribūnoje. Visi norėjo laimėti. Visi ir toliau bus ištroškę komandos pergalių. Niekas nesupras, kodėl jie patys stengiasi mesti į krepšį ir nepataiko, kai po aikštelę lengvas it pienės pūkas skraido Maiklas O'Nilas, vos porą metų vyresnis už Džeisoną su Judžinu. Pergalės dėlei kaimo žvaigždės privalės pasitraukti į didžiosios žvaigždės šešėlį. Komanda taps nenugalima, tačiau rungtynių džiaugsmą ir tikrą malonumą pakeis priverstiniai darbai vieno žmogaus labui. Tai vadintųsi katorga.

Vaikinų veidai apsiniaukė.

– Lakstysime kaip maži vaikai paskui didįjį brolį ir džiaugsimės gavę kamuolį pačiupinėti, – sakė Džeisonas. – Juk jis geraširdis, duos pačiupinėti...

– Uhu, – liūdnai atitarė Judžinas, nenorėdamas tęsti draugo pokšto.

Abu suprato vienas kitą iš pusės žodžio.

– Teisybę pripažįstant, jis buvo dieviškai geras žaidėjas. Prisimenu, tiesiog fizinį malonumą kėlė jo pasirodymas. Lyg baletas...

– Uhu, – taip pat liūdnai pritarė Judžinas, – jis buvo geriausias. Gal net visų laikų...

– Ir ko jam prireikė mūsų kaime... – staiga savo širdgėlą išliejo Freikas jaunesnysis.

Vaikinai sėdėjo Freiko kavinėje ir laukė pasitarimo pradžios. Roksbridžo kapitonas Oliveris surinko dar šešių komandų kapitonus ir visus sukvietė sekmadienio vidudienį į pasitarimą Streivilyje.

Neilgai trukus trys darbiniai automobiliai vienas po kito įsuko į Freiko parduotuvės aikštelę. Paskutinis su savo galingu „Harley-Davidsonu" privažiavo Sotino kaimo kapitonas Heroldas. Niekas nepranešė, dėl ko šaukiamas pasitarimas, bet visi ir be sakymo suprato, kad bus kalbama apie kaimo lygai iškilusį nelauktą pavojų.

– Pirmą kartą po Perl Harboro... – nutaisęs gedulingą išraišką pradėjo Heroldas.

– Ne metas juokauti, – nutraukė jį gedulingais veidais prie staliuko sėdintys vaikinai, Freiko sūnus ant staliuko priešais kiekvieną dėliojo aprasojusius kolos buteliukus.

– Taigis, – nusileido Heroldas, – atrodome kaip po cheminės atakos.

Kairėje rankoje Oliveris sukiojo drungną buteliuką. Jis buvo nedidelio ūgio, Roksbridžo kaimo Spadas Vebas, pasiruošęs ne vieną kalbos variantą, bet dabar nežinojo, nuo ko pradėti. Didysis septynetas kėsinosi iš Streivilio atimti teisėtą jų komandos grobį ir išmesti į šiukšlyną, kad jis niekam neatitektų, o ar Streivilis sutiks jį atiduoti be kraujo praliejimo?

– Nesakyčiau, kad padėtis pavojinga, bet smarkiai slogi, – pradėjo Oliveris ir sugavo Heroldo galbūt nesąmoningai pamėtėtą užuominą: – O juk Heroldas teisus. Mūsų lygą kaip tik Perl Harboro metais įsteigė Freiko diedukas ir jo bičiulis Kuperis.

Pradėjęs nuo pradžios Oliveris trumpai apžvelgė kaimo lygos istoriją, prisiminė, kaip ji išpopuliarėjo ir tapo neatskiriama aplinkinių kaimų gyvenimo dalimi, nelyginant kokia Kuperio ranča ar ši Freiko parduotuvė. Nebuvo nė vieno kaimo, kuris kada nors nebūtų pelnęs taurės, vos ne kiekvienos rungtynės vykdavo labai atkakliai, o kokia įtampa tvyrojo, žiūrovai kraustydavosi iš proto, ir naujasis aikštynas nebūtų radęs rėmėjų, jeigu ne mūsų lyga. Ir laikraščiai rašė – tai reiškinys! Taip ir randasi istorija, papročiai, tradicijos. Juk ir pats krepšinis išsivystė iš dviejų krepšių, kuriuos Džeimsas Neismitas prikalė prie sienos Springfildo koledže. Atimk juos iš Amerikos, liks plikos sienos ir tuščia ertmė istorijoje.

Oliveris ruošė argumentus tai minčiai, kuri sukosi visų vaikinų galvose, – Maiklas O'Nilas užmuš aistrą, atims intrigą, išderins visas komandas, o ypač Streivilio.

– Ką dabar daryti? – pertraukė jį Alanas Silsonas tokiu balsu, tarsi ruoštųsi sakyti „tai ne mūsų reikalas", bet ištarė kitus žodžius: –Tarpusavyje tik apie tai mes ir kalbamės. Visa tai, ką tu čia sakai ir ką visi mes galvojame, yra gryna tiesa.

– Mes puikiai suprantame, – pridūrė gėrimo buteliuko taip ir neatkimšęs Judžinas: – Maiklas O'Nilas yra geriausias, todėl jis per prastas mūsų kaimo komandai.

Įtampa atslūgo. Visi vaikinai jautė pavojų ir visi vienodai suvokė, kaip nuo jo apsisaugoti. Maiklas O'Nilas iš tikrųjų buvo geriausias, bet būtent dėl to jis grasino sugriauti nusistovėjusią kaimo idilę. Niekas kitas negalėjo jam prilygti, o jam Dievas davė tokius gabumus, kurie net ir užrištomis akimis trukdė jam nusileisti iki kaimo lygio.

– Kažkaip reikia jam perduoti mūsų sprendimą, – baigiantis pasitarimui tarė Judžinas. – Riterio kodeksas lyg ir reikalautų.

– Palaukime, kol jis pats ateis, o iki to laiko ką nors sugalvosime, – pridūrė Alanas Silsonas. – Juk ateis. Negali neateiti.

•

Kai Kuperio jauniausias sūnus Vilis ir jo draugas Bilis Freikas, penkiolikamečiai vaikinukai, parduotuvės kieme įrengė tikrą krepšinio aikštelę, daugelis kaimo gyventojų jų užmačias įvertino kaip tuščią laiko, pinigų ir energijos švaistymą. Metas buvo sunkus. Bet kai aikštelėje įvyko pirmosios krepšinio rungtynės tarp Streivilio ir Roksbridžo kaimų, visiems pramoga patiko, ir jie pakeitė nuomonę apie jaunuolių įrenginį. Tie vaikinai gyvenime nepražus, sakė kaimynai. Nepražuvo tik Bilis, o Vilis po ketverių metų jau karui pasibaigus užlipo ant prieštankinės minos vokiečių žemėje ties senoviniais Juterbogo miesto vartais. Aplink parduotuvę tuo laiku stovėjo vos vienas kitas namas. Fermeriai į parduotuvę atjodavo arkliais ir rišdavo juos prie barjero ties parduotuvės durimis. Nuo tų dienų prabėgo jau aštuonios dešimtys metų, senoji aikštelė išsilydė šiltuose prisiminimuose, kaimas išaugo ir smarkiai pasikeitė.

Bilis Freikas slenkant metams virto senoliu, bet jo gyvybingumas atrodė neišsenkantis. Netyčia jam netgi pasitaikė proga dalyvauti pasitarime, tik sėdėjo jis už staliuko salės kamputyje ir atidžiai klausė, kaip jaunimas sprendžia jiems iškilusią problemą. Kiekvieną žodį, kuris pasiekdavo jo ausis, jis perkošdavo per ilgametę savo gyvenimo patirtį.

Jau seniai į kaimą jis ėmė žvelgti kaip į išbaigtą pasaulį, kuris sukasi apie savo ašį. Ne dešimtmečius, o šimtmečius kaimas kūrėsi kaip darnus mechanizmas, kurį reguliuoja ypatingos taisyklės, reikalaujančios, kad kiekvienas žmogus, net ir didžiausias nevykėlis, jame galėtų pajusti gyvenimo prasmę, o ne savo menkumą, kad ir koks menkas jis jaustųsi lygindamasis su didžiaisiais. Kaimas turi savo didžiuosius ir savo geriausius, kurie yra didieji ir geriausi, nors platesniame pasaulyje jie atrodo kaip nykštukai ar nevykėliai. Todėl kaime žaidžiama pagal taisykles, kurios atitinka kiekvieno kaimo gyventojo gabumus. Tas, kuris ima grasinti nusistovėjusiai kaimo gyvenimo tvarkai ir kaimo gyventojams ima kelti neįkandamus reikalavimus, turi pasitraukti į nuošalį arba persikraustyti į tokią erdvę, kurioje savo dydžiu nieko negriautų.

– Glauskis prie manęs, – tarė senolis savo žmonai Beti, – tuoj mums paruoš pietus – mėgaukimės gyvenimu, kol jis to vertas.

•

Maiklas O'Nilas neatėjo nei tą dieną, nei kitą, nei po savaitės. Iki to laiko jis jau spėjo užmegzti draugystę su senuoju Freiku. Krepšinio aikštyne jis pasirodė tik po trijų savaičių, kai jaukią šeštadienio pavakarę Streivilyje tradiciškai buvo surengtos „Visatos žvaigždžių" rungtynės su visais tokiai šventei privalomais atributais. Kamuolį rungtynių pradžioje, atkrypavęs į aikštelės vidurį, simboliškai išmetė senasis Bilis Freikas. Tačiau Maiklas O'Nilas į aikštelę neišbėgo ir nesiruošė išbėgti. Su savo grakščia žmona, kuri po truputį ėmė išmanyti apie krepšinį, jis sėdėjo atsipalaidavęs žiūrovų tribūnoje ir tiesiog mėgavosi gyvenimu, nes šis punktas apėmė taip pat ir kaimo krepšinio lygos rungtynių stebėjimą. Į jo planus neįėjo susisaistymas naujais pančiais. Jis nesiruošė nieko griauti. Jis mėgavosi laisve.

Nuo ankstaus ryto Maiklas O'Nilas patikrino žirgų aptvarus – tą popietę jie turėjo užsipildyti narčia gyvybe, – paskui nuklydo iki tingiai srovenančios Strėjos ir pasinėrė į gaivų upės vandenį. Iki pusryčių rančoje ant kalvos jis mėtė kamuolį į krepšį, iškilęs aukščiau viso kaimo ir savo dydžiu gąsdinantis kitus, bet nekeliantis pavojaus darniai kaimo gyvenimo sanklodai. Prisėdęs terasoje ir gerdamas pusrytinę žaliąją arbatą Maiklas O'Nilas lyg kalnų erelis žvelgė į slėnyje išsibarsčiusį kaimą, kuris iš aukštai skleidėsi jo akims lyg padėtas ant didelio delno. Jis nekaltino Dievo, kad pasirinko jį, kai sumanė sukurti geriausią krepšininką. Jis buvo ir liko geriausias. Jis mėgavosi gyvenimu ir stebėjosi, kad gyvenimas turi tiek daug neregėtų spalvų ir atspalvių.

– UVIS BULIONIS –

JACQUES PRÉVERT

Visada norėjau lietuviškai perkurti Jacques'o Prévert'o (1900–1977) eilėraštį „Banginio medžioklė“ (*La pêche à la baleine*), parašytą, rodos, dar ketvirtajame praėjusio amžiaus dešimtmetyje, bet pirmą kartą išspausdintą rinkinyje „Žodžiai“ (*Paroles*) 1946 m., jau po Antrojo pasaulinio karo. Eilėraštis viliojo tiek žodžių žaismu, tiek formos ir turinio kontrastais: vaikiškos dainelės pavidalu pateiktas 18+ (dėl vaizduojamo smurto) turinys ir kokio Becketto ar Ionesco vertas absurdas, labai grafiškas (tiktų komiksams) ir savaip tiriantis gilias žmonijos problemas: žmogaus santykį su gamta, kartų konfliktą, gal net socialinį teisingumą, lyčių vaidmenis ir tarptautinę nesantaiką. Prévert'o teksto perkėlimo iš prancūziškos poetikos į lietuviškąją procesas privertė kai kuriais gana reikšmingais požiūriais nukrypti nuo originalo raidės ir formos, siekiant adekvačiai perteikti kūrinio siužeto dinamiką, atmosferos ir nuotaikų kaitą, tad nedrįstu to darbo rezultato vadinti vertimu – išėjo veikiau eiliuotas atpasakojimas. Ir nematau jam paskelbti tinkamesnės vietos nei „Šiaurės katinai“.

A. K.

Banginio medžioklė

Eime medžiot banginio,
eime medžiot banginio,
gana tau dykinėti,
Prosperui šaukia tėtė.
Prosperas tupi skrynioj.
Jam greitai dešimt metų.
Berniukas galvą krato
ir tėvui taria oriai:
Medžiot aš jo nenoriu,
nedaro blogo jis,
už ką man jį žudyti?
Tai tu esi žvejys,
tu ir medžiok banginį.
Aš neisiu iš namų,
čia su manim mamytė
ir pusbrolis Gastonas,
čia šilta ir ramu.
Taip į marias tą dieną,
į tolį darganotą,
banguotą ir vėjuotą
išleido tėvą vieną.

Štai tėvas vandenyne,
jis valties kapitonas,
jis vejasi banginį.
Štai pusbrolis Gastonas,
jis nuvertė puodynę,
kur buvo jų buljonas.

Ten jūroje – audra,
čia – valgyt nebėra.
Prosperas liūdnas sėdi,
galvoja apie tėtį:
su juo mes vandenyne
ragautume banginio,
kodėl aš vengiau jūros,
kodėl nekėliau burės?
Bet atsidaro durys:
štai tėvas, jis sušlapo
ir neatgauna kvapo,
banginis ant pečių jo
dar spurdantis plačiųjų.
Medžioklė tėvui sekės,
juk jis labai drąsus.
Banginio žydros akys,
jis velniškai gražus.
Štai jį ant stalo sviedęs
pavargęs prašo tėtis:
Skubėkit jį išskrosti,
sudėkite į krosnį,
gardesnio laukiu kąsnio,
nusipelniau aš kepsnio,
nei valgęs aš, nei gėręs.
Bet pažvelgė Prosperas
jam į akių žydrynę –
panašią kaip banginio.
Žvėries Prosperas gaili,
kad ir labai išalkęs
ir varvindamas seilę,
banginio jis nevalgys:
Kaip man dorot būtybę,
nedariusią blogybių,
nekrėtusią šunybių?
Pabūtum tu jos kaily!
Ir žemėn meta peilį.

Vikriausiai peilį kelia
banginis nuo grindų
ir persmeigia tėvelį
akimirksniu – viens du!
Taip žuvo kapitonas
nuo peleko banginio,
gražuolio žydraakio.
O pusbrolis Gastonas
stovėdamas šalia
sušuko: Olialia!
Tai virsta medžiokle
pasiutusia... plaštakių!

Juodai Prosperas puošias
ir laidotuvėms ruošias,
jis informuoja žmones,
kad namuose velionis.
Jo motina blyški
maitintoją aprauda.
Į šeimą jų sugriautą
su ašara aky
žvelgia banginis
baisiai nusiminęs
ir verkia gailiai:
Kam nudūriau tą kvailį?
Paskui dar graudžiau:
Kam aš jį nužudžiau?!
Dabar su kateriais medžios
mane kiti žvejai,
iš mano mylimos šeimos
gyvų neliks visai.
Staiga su juoku,
nuo kurio nejauku,
jis puola link durų ir meta:
Ponia, būtų puiku,
jei manęs kas netyčia ieškotų,
atsakyt mandagiai:
per vėlu, pėdsekiai,
neužtikot banginio ūsuoto,
jūs prisėskit čionai,
juk sugrįš būtinai
jis ir vėl po keliolikos metų.

Iš prancūzų kalbos atpasakojo
Andrius Krivas

Plaukų regresija

Žmones ir plaukus sieja kažkoks keistas ryšys. Nepaaiškinamas, nejaukus, bet kartu ir šildantis. Ne iš vidaus, o iš pačios giliausios išorės. Savo svogūnėliais negyvas keratinas įsikabina į mūsų riebaluotą odą. Plaukai atskiria mus nuo primatų. Kai tik nusimetėm gauruotumo jungą, staiga tapome *Homo sapiens*. Aukštesni už tuos, kurie dar neišmoko nužudę gyvūną iš jo pasigaminti savo plaukų pakaitalą. Kad nereikėtų eikvoti savo kailio, mes pasisavinom kitą. Neatsiejamas gaurelių ir *Homo sapiens* ryšys. Anksčiau jie saugojo mus nuo šalčio. O dabar? O dabar tai yra įrodymas, kad keičiamės.

Mes keičiamės paklusdami laiko tėkmei. Žiemos žvarbą pakeičia vasara. Karšta liepos saulė degina sukietėjusio epidermio ląstelių kasas. Jose paslėptą DNR. Jei tik mokėtum skaityti, suprastum, kodėl vis trumpėja jos plaukai. Plaukų ilgis trumpėja nykstančia progresija. Iki kol jų nebelieka. Bet jos asmenybė keičiasi greičiau, nei auga plaukai. Vaikystės kasas plaikstęs vėjas jos jau nebeatpažįsta – šiandien jos galva kraujavo nuo plaukų kirpimo mašinėlės paliktų žaizdų. Ji nori nuneigti plaukų išduodamą tiesą – sidabriškumas reiškia jos senatvę. Tačiau ji nežino, kad elgiasi visiškai kaip jos pačios vidus – kaip pačios mažiausios ląstelės. Plaukai, kaip ir kitos ląstelės, saugojo jos DNR portretą. Genų pluoštą. Nors ir nesidabriškas, jis lygiai taip pat trumpėja. Kiekviena jos ląstelė turi 23 porines chromosomas, kurių galuose lyg stilingos spalvotos kojinės puikuojasi telomerai. Iš viso jų ląstelėje – 92. 92 jaunystės garantai. Kaip avokadais išsiuvinėtos kojinės šildo jos nuo šalčio pamėlusias pėdas, taip telomerai saugo chromosomas nuo mutacijų, senėjimo ir mirties. Patys telomerai neturi jokios genetinės informacijos, jie nepaveiks jos akių spalvos, nes yra sudaryti iš trumpo, nereikšmingo TTAGGG nukleotidų rinkinio. TTAGGG ji iššifravo taip – telomerų trumpėjimas atneša garantuotą gyvenimo galą. Ir ji teisi – kiekvienas ląstelės dalijimasis juos trumpina. Čekšt čekšt čekšt. Jie nubyra į klampų ląstelės skystį ir tyliai atneša senatvę. O galų gale ir mirtį.

Bet nereikia bėgti nuo senatvės – šis gyvenimo ir telomerų trumpėjimas bent šiame laikmetyje yra neišvengiamas. Kol genų žirklės CRISP neįsliūkino į tavo ląstelę ir nenukirpo senėjimo geno. Kol genų inžinerija nedavė įsakymo tavo kūnui sustingti laike.

Plaukų trumpėjimo gali išvengti. Tačiau jų problematika daug platesnė. Gali rinktis, ar auginti tą negyvo keratino karūną, ar ne. Tu gali būti lyg mūsų, lietuvių, pažiba – užsispyrusi Žemaitė. Auginti kasas, bet slėpti jas po skara. Tai – tradicijos. Tai – brendimo kaina. Tai – santuokos kaina. Kaip ir musulmonų užsidedama burka, tai yra moters jungas. Tam, kad neatskleistum savo plaukų grožio kitiems ir negundytum savo prigimtimi. Žmogiškąja prigimtimi. Kad nerodytum savo laisvės. Kad tavo plaukų neplaikstytų vėjų dievo Zefyro liežuviai. Kad jokiu būdu neprimintum Botticelli Veneros. Reikia mokėti savo laisvės kainą. Tik iškyla klausimas – kam?

Laiko dievui Chronui reikia tavo aukos, kad sulaužytum savo jungą. Ir viena tų aukų, kurios jį pamalonins, – tavo negyvą DNR saugantys plaukai. Jau gali nusiimti tą burką. Gyvenimo burką, kurią tau primetė kiti. Įmesti ją į Hefaisto ugnį. Ir nusirėžti plaukus. Mahsos Amini garbei. Už laisvę.

Kai tavo trumpus plaukus glostys Irako vėjas ir dykumų smiltys braižys tavo veidą, galėsi teigti, kad pasiekei tikslą. Tavo drąsa įsirašys į nakties dangų ir rodys gyvenimo koordinates kitiems. Tavo plaukai nusidrieks per kosmosą. Kaip ir Egipto karalienės Berenikės garbanos. Savo meilę Ptolemajui III ji išreiškė pasiryžimu – pažadėjo nusikirpti savo šlovingus ilgus plaukus kaip auką Venerai už jo sėkmingą grįžimą namo. Kai gyvos karaliaus akys vėl suspindo namų kieme, ji nusirėžė savo didingus plaukus. Kaip auką. Kaip pažado ištesėjimą. Kaip meilės gestą. Didysis Dzeusas paėmė jos garbanas ir pakabino danguje. Kad nukirpti plaukai spindėtų tarp kitų žvaigždžių. Nes pabaiga nebegali trumpėti. *Finis* amžinai.

– AGNIETĖ KUČINSKAITĖ –

Krenta žemyn mūsų namai

Ji sakydavo, kad kvepiu kaip cigaras. Velnias, iš kur ji žino, kad kvepiu kaip cigaras, jei niekada nėra rūkiusi... Kiek žinau, niekada ir nėra buvusi Kuboje. Apie cigarus „Montecristo No. 5“ ir „Romeo y Julieta“ ji sužinojo iš manęs. Kartą grįžau su keliais cigarais iš parduotuvės „Akropolyje“. Užmatė berūkantį balkone ir besišnekantį su balandžiais. Na ir prasidėjo cigarų era.

Cigarų erą pakeitė balandžiai. Jai atrodė, kad mes nusimesdami drabužius – plakamės sparnais. Reikėjo ganėtinai pasistengti, kad išsyk nepakilčiau aukštai, virš bažnyčių.

Praėjusį trečiadienį ji sakė, kad negaliu rašyti apie ką kita nei apie seksą. Tai buvo pirmas kartas, kai ji pavartojo žodį „seksas“. Ir iškart pasitaisė: tu nerašai apie nieką kita, tik kaip mums sekasi. Kaip mes sekamės vienas kitam.

Balandžių erą pakeitė krokodilai. Iš pradžių atlikdavome vienas kitam nugaros masažą. Su paprasčiausiais „Nivea“ kremais ar alyvuogių aliejumi, pirktu iš „Maximos“. Kitais kartais su ananasų sultimis. Glostydavome vienas kitam nugarą, sėdėdami vienas kitam ant uodegos. Vėliau vienas kitą kandžiodavome. Žalios užuolaidos miegamajame puikiai mums, krokodilams, akompanuodavo.

Krokodilų erą pakeitė šikšnosparniai. Tai šešėliai, mirgantys nuo šviesos, kuria apsivyniodavome... Ne, visgi apsivyniodavome užuolaidomis. Dievinome seksą susivynioję į užuolaidas.

Smagiausia buvo, kai praėjusį sekmadienį pabudau truputį anksčiau norėdamas mums pagaminti kavos. Oi, koks gerutis. Belaukdamas, kol užkais vanduo, ramiai stebėjau, kaip krenta žemyn mūsų namai.

– DEIVIDAS PREIŠEGALAVIČIUS –

Redaktorė – Giedrė Kazlauskaitė
(*gkazlauskaite@gmail.com*, 8 698 78 771).
Vertimai, „Skaitykla Nr. 5“ – Andrius Patiomkinas.
Kalbos redaktorė – Audrė Kubiliūtė.
Maketuotoja – Zita Remeikienė.
Finansininkė – Danuta Churtasenko (8 5) 244 3302).
Redakcijos adresas Maironio g. 10, LT-01124 Vilnius.
El. paštas *satenai@gmail.com;* tinklalapis *www.satenai.lt.*
Dvisavaitinis laikraštis išeina penktadieniais.
Leidžiamas nuo 1990 m. vasario 7 d.
Leidžia VšĮ „Šiaurės Atėnų fondas“. ISSN 1392-7760.

4 spaudos lankai. Indeksas 0109. Tiražas 1 101 egz.
Redakcijos ir autorių nuomonės nebūtinai sutampa.
VšĮ „Šiaurės Atėnų fondas“ sąskaita banke
LT36 7300 0100 0000 7071, AB „Swedbank“.
Spausdino UAB „Respublikos“ spaustuvė,
M. Sleževičiaus g. 7, LT-06326 Vilnius.
Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2023 m. suteikė 65 000 Eur paramą projektui „Vakarų fronte – kultūra“ (p. 2–4, 7, 10–16); Lietuvos kultūros taryba – 18 400 Eur paramą projektui „Pasaulio literatūros vertimai“, 7 600 Eur projektui „Skaitykla Nr. 5: literatūros kritika, refleksija, analizė“.

LIETUVOS RESPUBLIKOS KULTŪROS MINISTERIJA
KPLA NARYS
LIETUVOS KULTŪROS TARYBA
9 771392 776033